

Aan de kant in niemandsland

**Een onderzoek naar
Turkse en Marokkaanse
randgroepjongeren in
Arnhem**

**Amsterdam, november 1990
Van Dijk & Van Someren BV
Frank Kemper
Pauline de Savornin Lohman
m.m.v. Han Bruinink**

**Uitgevoerd in opdracht van:
Stichting Welzijn Arnhem
team buitenlanders
Eusebiusbuitensingel 38
6828 HX Arnhem
tel.: 085-454056**

Aan de kant in niemandsland

**Een onderzoek naar
Turkse en Marokkaanse
randgroepjongeren in
Arnhem**

Dit onderzoek is uitgevoerd in opdracht van de Stichting Welzijn Arnhem en is mogelijk gemaakt dankzij een belangrijke bijdrage van het Koningin Juliana-fonds.

Het rapport is te bestellen door overmaking van f 25,- op girorekening 14.33.202 van de SWA te Arnhem, onder vermelding van "Niemandsland".

Uit dit rapport mag vrijelijk gecopieerd en geciteerd worden, mits daarbij de bron wordt vermeld.

Inhoud

	pag.
1 Inleiding	1
1.1 Korte voorgeschiedenis	1
1.2 Algemene uitgangspunten van het onderzoek	2
1.3 Onderzoeksvragen	3
1.4 De onderzoeksopzet en -uitvoering	4
1.5 Begeleiding van het onderzoek	6
1.6 Samenvatting	7
1.7 Leeswijzer	8
 2 De Turkse en Marokkaanse inwoners van Arnhem: sociaal-demografische en sociaal-economische kenmerken	 9
2.1 Demografie	9
2.2 Huisvesting	11
2.3 Sociaal-economische positie	14
2.4 Onderwijs	17
2.5 Delinquentie	19
2.6 Enkele algemene conclusies	20
 3 De onderzoeksgroep: gegevens van politie en justitie (OM)	 21
3.1 De informatievergaring bij de politie	21
3.2 Leeftijdsopbouw	22
3.3 Spreiding over de wijken	23
3.4 De gepleegde delicten: een indeling	25
3.5 Vergelijking met ander onderzoek	27
3.6 De delicten nader beschouwd	29
3.6.1 De vermogensdelicten	29
3.6.2 Agressieve delicten	31
3.6.3 Ruwheidsdelicten	32
3.6.4 Overtreding van de Vuurwapenwet	32
3.6.5 Overtreding van de Opiumwet	32
3.6.6 Verkeersdelicten	32
3.7 Conclusie	32
3.8 Justitiële reactie: de dossiergegevens van het Openbaar Ministerie	33
3.8.1 De duur van afhandeling	34
3.8.2 De uitspraken	34
3.8.3 Uitspraken met betrekking tot vermogensdelicten: gekwalificeerde diefstal	35
3.8.4 Uitspraken met betrekking tot agressieve delicten: mishandeling	36
3.9 Conclusie gerechtelijke uitspraken	36
 4 De dossiers van (justitieel) hulpverleners	 38
4.1 Doel en bronnen	38
4.2 Justitiële hulpverleningsinstellingen	39
4.2.1 De dossiergegevens justitiële hulpverleningsinstellingen	41
4.2.2 Dossiergegevens justitiële (hulpverlenings)instellingen: samenvatting en conclusies	44

Inhoud (vervolg)

	pag.
4.3 Dossiers Stichting voor Jeugd en Gezin	45
4.4 De registratie van het project Rijnside	46
4.4.1 Gegevens afgesloten contacten over 1989	47
4.4.2 Samenvatting en conclusie Rijnside	48
5 De interviews met Turkse en Marokkaanse jongeren	49
5.1 Enige theoretische overwegingen	49
5.1.1 Maatschappelijke bindingen	49
5.1.2 Persoonlijke bindingen	50
5.1.3 Integratie versus marginalisatie	50
5.1.4 Marginalisering als proces	51
5.2 Beschrijving van de geïnterviewde groep	51
5.3 Persoonlijke bindingen: vrienden	54
5.4 Ouders en gezinssituatie	54
5.4.1 Directe invloeden	54
5.4.2 Indirecte invloeden	56
5.5 Maatschappelijke bindingen: de school	57
5.5.1 Directe invloeden	58
5.5.2 Indirecte invloeden	59
5.6 Maatschappelijke bindingen: werk en werkloosheid	61
5.7 De samenhang tussen de bindingen	61
5.8 Een vergelijking in delinquentieniveaugroepen	62
5.9 Samenvatting interviews met Turkse en Marokkaanse jongens	66
6 De interviews met ervaringsdeskundigen	69
6.1 Doel en opzet van de gespreksronde	69
6.2 Opvoedings- en gezinsomstandigheden	70
6.3 Onderwijs en Vorming	72
6.4 Geloof	75
6.5 Hulpverlening	76
6.6 Crimineel gedrag	78
6.7 Verschillen tussen Turkse en Marokkaanse jongens	78
7 Samenvatting en conclusies	80
7.1 Samenvatting	80
7.1.1 Het onderzoek: opzet en uitvoering	80
7.1.2 Uitkomsten van de eerste fase (registratie-onderzoek)	81
7.1.3 De dossiers van politie en justitie (OM)	82
7.1.4 De dossiers van (justitieel) hulpverleners	83
7.1.5 De interviews met Turkse en Marokkaanse jongens	85
7.1.6 De interviews met ervaringsdeskundigen	87
7.2 Enkele conclusies	89
7.2.1 De interviewresultaten en de dossiergegevens: een poging tot validering	89
7.2.2 Enkele opmerkingen over het onderzoek zelf	93

Inhoud (vervolg)

	pag.
8 Aanbevelingen voor een preventief beleid	94
8.1 Uitgangspunt: terugdringen van het niemandsland	94
8.2 Verbetering van de communicatie, coördinatie en signalering	95
8.3 Voorlichting aan jongeren en hun ouders	96
8.4 Arbeid en educatie	97
8.4.1 Taalschool voortijdige schoolverlaters	97
8.4.2 Verbetering opvang van nieuwkomers	98
8.5 Trajectbegeleiding van jongeren/gezinnen met problemen	98
8.5.1 Coördinatie hulpverlening: trajectbegeleiding	98
8.5.2 Onderwijscontactpersonen: trajectbegeleiding	99
8.6 Opvang en begeleiding: vroegtijdige preventie	100
8.6.1 Project Vroegtijdige preventie	100
8.6.2 Vrijtijdsbesteding 'oudere' jongeren	101
8.6.3 Continuering van laagdrempelige hulpverlening	101
8.7 De rol van justitie en politie	102
8.8 Tot slot	102
Literatuurlijst	104
 Bijlagen	
1 Beschrijving van wijken en buurten waar relatief veel Turken en/of Marokkanen woonachtig zijn.	1
2 Cijfers uit de dossiers van justitieel hulpverleners.	4
3 Interviews praktijk-deskundigen.	11
4 Toestemming Ministerie van Justitie.	13
5 Deelnemerslijst Klankbordgroep Project Buitenlandse Randgroepjongeren.	17

Voorwoord

Bij het vaststellen van de onderzoeksgroep in het voorliggende rapport is het hebben van politiecontacten als uitgangspunt gekozen. Dat zou tot de onjuiste conclusie kunnen leiden dat het om de eerste plaats om een justitieel probleem gaat.

De relatief hoge criminaliteit onder deze jongens is één van de lasten die de samenleving moet dragen zolang zij er niet in slaagt de positie van deze jongeren te verbeteren.

Niet alleen de maatschappelijke kosten, maar evenzeer de weinig benijdenswaardige positie van deze jongeren en de negatieve gevolgen voor de ontwikkeling van een multiculturele samenleving, liggen aan de voorgestelde maatregelen ten grondslag.

Sociale vernieuwing biedt, door het opzij kunnen schuiven van beperkende regelgeving, de mogelijkheid tot een geconcentreerde aanpak van maatschappelijke problemen. De positie van Turkse en Marokkaanse jongeren in de samenleving is één van deze problemen.

Uit dit rapport blijkt duidelijk dat het niet vanuit één beleidsterrein of met één beleidsinstrument kan worden benaderd. Het is daarom verheugend te kunnen constateren dat bij de totstandkoming van dit rapport de meeste relevante instellingen zijn betrokken.

Dit rapport en haar aanbevelingen vormen een goed referentiekader voor het ontwikkelen van een samenhangend preventief beleid.

Aanbevelingen, want ook moet worden gesteld dat deze nog moeten worden vertaald naar concrete maatregelen en activiteiten.

Ik doe een appèl op alle betrokken instanties en instellingen, hier aan mee te werken en om zich met nieuw elan en alle hen ten dienste staande middelen in te zetten om Arnhem een goede plaats voor deze jongeren te laten zijn.

Joke van Doorne, wethouder van Arnhem.

1 Inleiding

1.1 Korte voorgeschiedenis

De afgelopen jaren zijn er in Arnhem van diverse zijden signalen gekomen waaruit blijkt dat een aantal jongeren van allochtone, met name Turkse en Marokkaanse, origine veelvuldig in aanraking komt met de politie wegens delinquent gedrag. Problemen met de politie lijken daarbij niet op zichzelf te staan: vermoedelijk heeft deze groep ook op andere gebieden een achterstandspositie.

Op initiatief van de Stichting Welzijn Arnhem (SWA), team buitenlanders, is in 1988 een overleg opgezet van betrokken instellingen, met als doel te komen tot een integraal preventief beleid ten aanzien van deze problematiek. De samenstelling van deze brede 'klankbordgroep', waarin vertegenwoordigers van het (jeugd)welzijnswerk, onderwijs, gemeente, de politie en de reclassering zitting hebben, staat vermeld in bijlage 5.

In overleg met de klankbordgroep is besloten dat allereerst nader onderzoek naar de problematiek nodig was. Dit onderzoek is onderverdeeld in twee fasen:

- 1 Een **vooronderzoek**, dat in 1988 - '89 is verricht door de Wetenschapswinkel van de Katholieke Universiteit Nijmegen. Hierin stonden literatuurstudie en een inventarisatie van lokale gegevensbronnen en bestaande initiatieven op dit terrein centraal. In het rapport van het vooronderzoek wordt een aantal factoren genoemd die bijdragen aan de marginalisering en de delinquentie van Turkse en Marokkaanse jongeren. Voorts wordt de aanbeveling gedaan om in Arnhem een kwalitatief veldonderzoek te doen naar de problematiek van deze jongeren en de mogelijkheden een preventief beleid te ontwikkelen.
- 2 Een **praktijkgericht onderzoek**, waarin nader werd ingegaan op de specifieke groepen in Arnhem en dat gericht is op de concrete mogelijkheden om de gesignaleerde ontwikkelingen in positieve (en preventieve) zin bij te sturen.
De Stichting Welzijn Arnhem (SWA) heeft hiertoe de onderzoeksvragen en de te volgen werkwijze uitgewerkt. Vervolgens is een aantal onderzoekers en onderzoeksbureaus verzocht om, uitgaande van de beschreven vragen en werkwijze, een onderzoeksvoorstel in te dienen. Uiteindelijk is de keuze gevallen op het onderzoeksvoorstel van het Amsterdamse onderzoeksbureau van Dijk en van Soomeren BV.

In dit rapport wordt verslag gedaan van de uitkomsten van het praktijkgerichte onderzoek (de tweede onderzoeksfase). Over het vooronderzoek is een aparte publikatie verschenen, getiteld 'Turkse en Marokkaanse jongeren in Arnhem. Vooronderzoek naar randgroepgedrag' (1989).

1.2 Algemene uitgangspunten van het onderzoek

Het belangrijkste uitgangspunt van het praktijkgerichte onderzoek is dat het preventieve handvaten moet bieden, die toegesneden zijn op de concrete probleemgroepen in Arnhem en die realiseerbaar zijn binnen de Arnhemse situatie. Bij de uitvoering van het onderzoek komt dan logischerwijs de nadruk liggen op onderzoek onder leden van de doelgroep en onder hen die beroepshalve of anderszins over (ervarings)kennis beschikken ten aanzien van deze groep.

Mede gezien het beperkte beschikbare onderzoeksbudget is gekozen voor een duidelijk omlijnde definitie van de te onderzoeken groep jongeren.

Deze luidt als volgt:

" Alle jongens van Turkse en Marokkaanse afkomst, woonachtig in Arnhem en directe omgeving, van 12 tot en met 23 jaar, die in het jaar 1989 met de politie in aanraking zijn gekomen. Hiertoe wordt ook gerekend de groep die intern buiten Arnhem geplaatst is, maar die in Arnhem woonachtig was."

De definitie spreekt van **jongens** omdat het hebben van politiecontacten vrijwel uitsluitend blijkt voor te komen bij jongens. Dit geldt ook voor autochtone jongeren, maar nog sterker voor allochtone jongeren.

Inherent aan deze definitie van de onderzoeksgroep is verder, dat jongeren die wel criminaliteit plegen maar (nog) niet gepakt zijn door de politie buiten het blikveld van het onderzoek vallen. Hetzelfde geldt uiteraard voor jongeren die hun problemen op andersoortige wijze dan door delinquent gedrag uiten. Blijkens het vooronderzoek betrof het (in 1988) een groep van circa 160 (110 Turkse en 50 Marokkaanse) jongens, hetgeen ongeveer een kwart is van de totale groep Turkse en Marokkaanse jongens in deze leeftijdsgroep in Arnhem en omstreken.

Verdere uitgangspunten van het onderzoek zijn:

- Verklaringen over de oorzaken van het delinquent gedrag van de jongens zijn alleen in zoverre van belang dat daarmee een juiste keuze met betrekking tot de aanpak gemaakt kan worden.
- De nadruk dient te liggen op die jongeren die door hun gedrag herhaaldelijk in aanraking zijn gekomen met de politie. Waarschijnlijk betreft het vooral crimineel gedrag dat onder de noemer 'veel voorkomende criminaliteit' valt. Andere, zwaardere vormen van crimineel gedrag worden echter niet bij voorbaat uitgesloten.
- Er wordt uitgegaan van de veronderstelling dat de bovengenoemde jongeren ook op andere gebieden problemen hebben die bedreigend zijn voor hun toekomstperspectief. Deze veronderstelling dient wel getoetst te worden in het onderzoek.

1.3 Onderzoeksvragen

Door de SWA zijn de volgende onderzoeksvragen opgesteld.

- 1 Hoe kan de in Arnhem en omgeving woonachtige groep Turkse en Marokkaanse jongens, die met de politie in aanraking komen wegens hun gedrag, het best worden omschreven?
- 2 Welke ideeën leven er bij henzelf over motieven en oorzaken van hun gedrag?
Welke ideeën leven er bij allerlei contactpersonen en hulpverleners over oorzaken en mogelijke oplossingen?
- 3 Tot welke concrete beleidsaanbevelingen leidt deze informatie voor een preventief beleid in de Arnhemse situatie, rekening houdend met de gegevens uit het vooronderzoek en de relevante onderzoeks- en praktijkgegevens in Nederland?
- 4 Is er aanleiding te veronderstellen dat er verschillen zijn tussen Turkse en Marokkaanse jongens, die van zodanige aard zijn dat een wezenlijk verschillende aanpak inzake preventief beleid nodig zal zijn?

Ad 1: Beschrijving van de onderzoeksgroep

Gestreefd is naar een zo volledig mogelijke beschrijving van de onderzoeksgroep op de volgende kenmerken:

- **Sociaal-demografische en sociaal-economische kenmerken:**

leeftijdsverdeling, woonbuurt, woonvorm (zelfstandig/thuiswonend), opleiding(sniveau), werk(loosheid), uitkering, etc.

Deze gegevens zijn achterhaald uit bestaande **registraties**.

- **Achtergrondkenmerken:**

vrije tijdsbesteding, relaties, thuissituatie, hulpverleningsverleden, verslaving, criminaliteit. Deze gegevens zijn achterhaald middels **dossieronderzoek en interviews met jongeren**.

Aangezien het van belang is de onderzoeksgroep te kunnen vergelijken met de totale groep Turkse en Marokkaanse jongens in deze leeftijdscategorie, zijn

- voor zover mogelijk - ook de sociaal-demografische en sociaal economische kenmerken van de totale groep achterhaald (uit bestaande registraties).

Wat betreft de achtergrondkenmerken was het binnen het bestek van dit onderzoek niet mogelijk om ook gegevens te achterhalen over leeftijdsgenoten zonder politiecontacten.

Ad 2: Ideeën over oorzaken en oplossingen

Ad 3: Beleidsaanbevelingen

Via **interviews** met jongeren zelf en met Nederlandse en buitenlandse (praktijk)deskundigen is achterhaald:

- welke redenen of motieven de jongens hebben voor hun gedrag;
- welke mogelijkheden en sterke kanten de jongens hebben en
- op welke wijze dergelijk gedrag bij andere jongens te voorkomen zou zijn.

In de interviews met de jongens zelf is de nadruk gelegd op de **oorzaken en motieven** van hun gedrag. Het betreft vooral een verdere kwalitatieve verdieping van de informatie die uit het dossieronderzoek naar voren komt. In de interviews lag dan ook de nadruk op belevingsaspecten en dan met name

op die ervaringen en gebeurtenissen in het leven van de jongeren die bijdragen aan hun (verdere) marginalisering. In de interviews met (ervarings)deskundigen is vooral ingegaan op mogelijke oplossingen. De uitkomsten van het registratie-, het dossier- en het doelgroeponderzoek vormden de leidraad bij de selectie van de respondenten en de keuze van de te bespreken aandachtspunten.

Ad 4: Verschillen tussen Turkse en Marokkaanse jongens

De vraag naar mogelijke verschillen tussen Turkse en Marokkaanse jongens en de consequenties die deze verschillen hebben voor een preventief beleid is meegenomen in de analyse van gegevens uit registraties en dossiers en in de interviews met jongeren en (ervarings)deskundigen.

1.4 De onderzoeksopzet en -uitvoering

Zoals uit het bovenstaande al enigszins blijkt, bestond het onderzoek uit een viertal onderzoeksfasen, die na elkaar zijn uitgevoerd.

Fase 1: registratie-onderzoek

In deze fase zijn gegevens achterhaald uit de gemeentelijke registratie (bevolking), de politieregistratie en de registraties van onderwijsinstellingen. Voorts is gebruik gemaakt van in andere onderzoeksrapporten vermelde registratiegegevens.

Voor wat betreft de sociaal-demografische en sociaal-economische kenmerken en de onderwijsgegevens is gekeken naar de totale groep Turkse en Marokkaanse inwoners van Arnhem (en zo mogelijk daarbinnen naar de groep 12-23 jarigen).

De politieregistratie vormde het uitgangspunt voor de bepaling van de onderzoeksgroep (zie de definitie). Op basis van de registratie van de Herkenningdienst (HKD) en de registratie van de jeugdpolitie werd een lijst samengesteld met de namen van alle Turkse en Marokkaanse¹ jongens van 12-23 jaar die in 1989 contact hadden gehad met de politie, omdat zij verdacht werden van het plegen van een misdrijf. Aan de hand van deze namenlijst is vervolgens het dossieronderzoek uitgevoerd (zie fase 2).

Fase 2: dossieronderzoek

Aanvullende sociaal-demografische gegevens en achtergrondgegevens zijn achterhaald uit de dossier van de volgende instellingen:

- politie (processen verbaal en dossiers jeugdpolitie);
- justitie (dossiers Openbaar Ministerie);
- justitiële hulpverlening (dossiers van de Stichting Reclassering, Leger des Heils en de Raad voor de Kinderbescherming);
- gezinshulpverlening (Stichting voor Jeugd en Gezin).

Ten behoeve van het dossieronderzoek bij justitiële instellingen werd toestemming gevraagd aan het Ministerie van Justitie, om:

- de lijst met namen van verdachten ter inzage te geven aan de betrokken instellingen (zodat zij de desbetreffende dossiers konden selecteren);
- de onderzoekers inzage te geven in deze dossiers.

¹ Aangezien de politie niet registreert op nationaliteit of land van herkomst is gezocht naar verdachten met Turkse of Marokkaanse namen.

Het Ministerie van Justitie verleende deze toestemming onder bepaalde voorwaarden (zie bijlage 4).

Voorts stelde de Stichting Rijnside een aantal geanonimiseerde registratiegegevens beschikbaar, betreffende in 1989 afgesloten contacten met allochtone jongeren.

Fase 3: interviews met jongeren

Om een zo groot mogelijke openheid in het gesprek met de jongeren te bewerkstelligen is gekozen voor **individuele** interviews. Er werd uiteraard naar gestreefd om jongeren te interviewen, die deel uitmaken van de onderzoeksgroep. Om deze jongeren te kunnen vinden stonden twee wegen open:

- Directe benadering van jongens die in de politieregistratie zitten, via de in die registratie opgenomen (huis)adressen. Van deze werkwijze is afgezien, omdat op deze wijze de privacy van de betrokken jongeren te sterk wordt aangetast. Bovendien bestaat het gevaar, dat de onderzoeker door de jongeren wordt gezien als een verlengstuk van de politie, hetgeen de openheid van het gesprek niet ten goede zou komen.
- Indirecte benadering via **contactpersonen**. De SWA had bij aanvang van het onderzoek reeds contacten met enkele contactpersonen die zich in principe bereid hadden verklaard om de onderzoeker in contact te brengen met bedoelde jongeren. Van deze contacten is gebruik gemaakt. Dank is verschuldigd aan Fevzi Çiçek en Cor van Diemen voor hun bemiddeling bij de interviews.

Voor deze benaderingswijze geldt dat de koppeling met het registratie- en dossieronderzoek een vrij 'losse' blijft. In de interviews met de jongeren is wel gevraagd of men in 1989 in contact is geweest met de politie, als verdachte van een misdrijf. Verder is gevraagd naar sociaal-demografische kenmerken als leeftijd, woonbuurt, woonsituatie, opleiding en werk, zodat het mogelijk is om de groep geïnterviewden te 'plaatsen' tegen de achtergrond van de bredere onderzoeksgroep.

Gezien het beschikbare budget moest het maximale **aantal** individuele interviews met jongeren beperkt blijven tot 30 interviews.

Om de contactlegging te versoepelen en de medewerkingsbereidheid van de betrokkenen te verhogen is een geringe geldelijke vergoeding gegeven².

Fase 4: interviews met nederlandse en buitenlandse (praktijk)deskundigen.

De deskundigen zijn merendeels in kleine groepjes van 2 tot 4 personen geïnterviewd. Deze groepjes werden geformeerd rond een bepaald thema (bijvoorbeeld onderwijs, politie/justitie, welzijn, buurt). Dit ten dele om de te investeren tijd te beperken, maar ook om diverse betrokkenen bij een deelterrein in staat te stellen ervaringen, meningen en ideeën uit te wisselen. De geïnterviewden zijn geselecteerd op basis van de uitkomsten van de voorgaande onderzoeksfasen. Ook de aandachtspunten voor de gesprekken werden geformuleerd op basis van deze tussentijdse resultaten.

² De vergoeding bedroeg f 25,- voor elke geïnterviewde jongere. De contactpersonen ontvingen een basisvergoeding van f 25,- plus een vergoeding van f 15,- voor elk geslaagd contact.

Overige selectiecriteria waren:

- de informant (persoon/instantie) beschikt over informatie op deelterreinen die nog niet voldoende zijn ingevuld;
- de informant zal in de toekomst betrokken worden bij de aanpak van de problematiek, op uitvoerend dan wel beleidsmatig/voorwaardenscheppend niveau.

1.5 Begeleiding van het onderzoek

Het onderzoek is begeleid door een **begeleidingsgroep**, samengesteld uit leden van de brede klankbordgroep. In deze begeleidingscommissie hadden zitting:

- de heren Trooster, Duman en Oonk van de SWA;
- de heer van Nooijen Kooij van de Stichting Reclassering Arnhem;
- de heer Bosch van de gemeente Arnhem (O & S);
- mevrouw Loves van het JAB (Jongeren Advies Bureau).

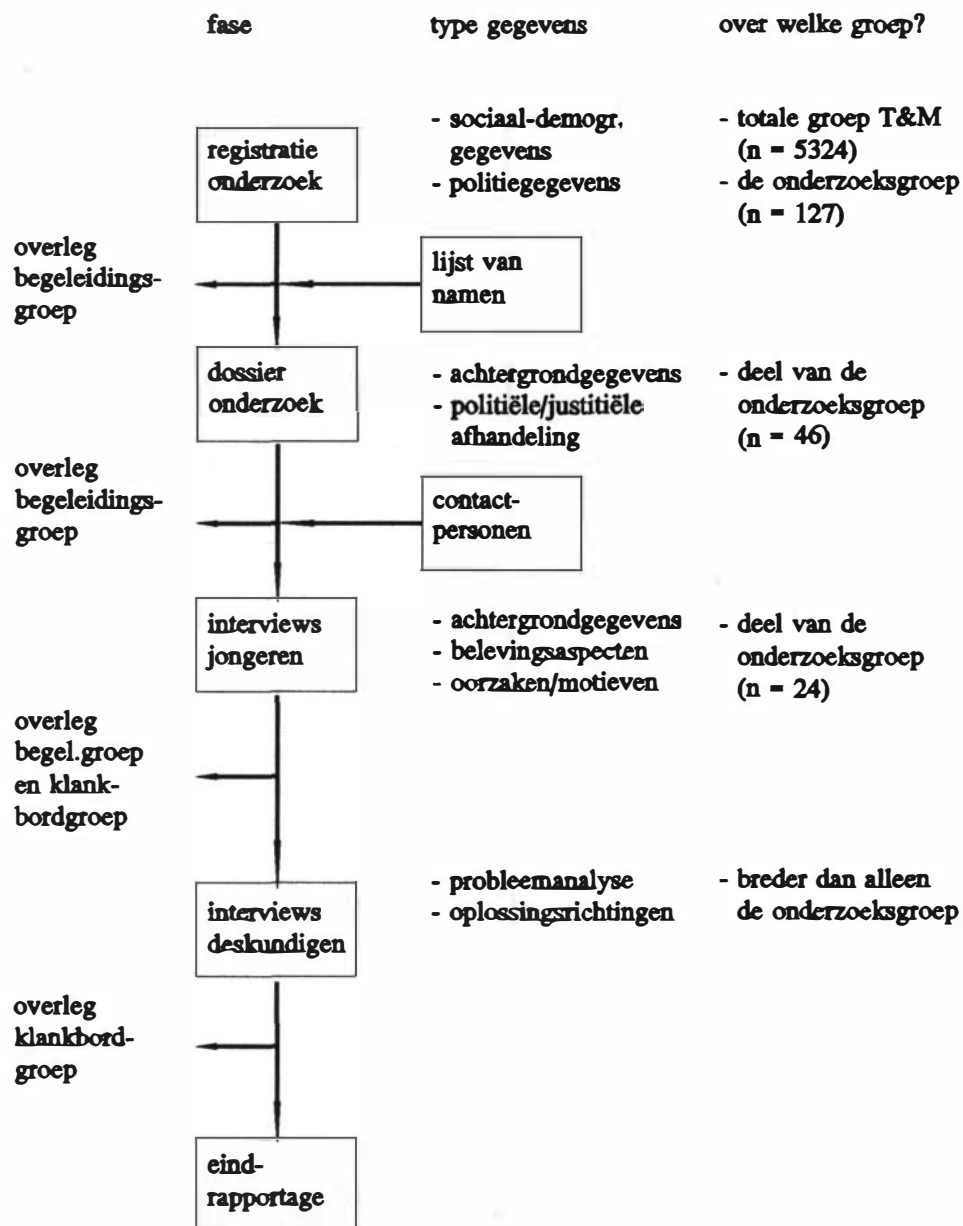
Incidenteel was aanwezig: de heer Elabbas (SWA), een Marokkaanse medewerker van SWA.

Van elk van de onderzoeksfasen is een tussenrapportage gemaakt, die in de begeleidingscommissie is besproken.

Tussen de fasen 3 en 4 is daarnaast een zitting georganiseerd met de brede klankbordgroep, waarin de resultaten van de fasen 1 tot en met 3 werden besproken en waarin de selectie van te interviewen deskundigen (fase 4) werd vastgesteld. De uitkomsten van fase 4 en de concept-aanbevelingen van de onderzoekers zijn eveneens besproken in de klankbordgroep. Vervolgens is de rapportage definitief gemaakt door de onderzoekers.

1.6 Samenvatting

Het totale onderzoekstraject kan als volgt schematisch worden weergegeven.

1.7 Leeswijzer

De hierboven geschetste structuur wordt ook aangehouden in dit rapport:

- In **hoofdstuk 2** staan de sociaal-demografische en sociaal-economische kenmerken van de totale groep Turken en Marokkanen vermeld. Waar mogelijk is de groep jongeren (12 tot en met 23 jaar) extra belicht.
- In **hoofdstuk 3** treft u de gegevens aan die achterhaald zijn uit de politie-registratie. Hiermee wordt de feitelijke onderzoeksgroep bepaald en beschreven. Deze beschrijving heeft dan vooral betrekking op de door de jongens gepleegde delicten. Aan dit hoofdstuk zijn de dossiergegevens van het Openbaar Ministerie toegevoegd, zodat de lezer inzicht krijgt in de justitiële reactie op de gepleegde delicten.
- In **hoofdstuk 4** worden de overige dossiergegevens behandeld. Deze zijn afkomstig van (justitiële) hulpverleningsinstellingen en hebben vooral betrekking op achtergrond factoren.
- In **hoofdstuk 5** komen de interviews met de jongeren aan de orde.
- In **hoofdstuk 6** worden de interviews met deskundigen beschreven.
- In **hoofdstuk 7** volgen de samenvatting en enkele conclusies.
- In **hoofdstuk 8** treft u een aantal concrete aanbevelingen met betrekking tot een preventief beleid in Arnhem aan.

2 De Turkse en Marokkaanse inwoners van Arnhem: sociaal-demografische sociaal-economische kenmerken

Voordat wordt ingegaan op de kenmerken en achtergronden van de specifieke onderzoeksgroep, wordt in dit hoofdstuk een typering gegeven van de totale groep Turkse en Marokkaanse inwoners van Arnhem.

De functie van deze typering is tweeledig.

- Enerzijds kan bekeken worden in hoeverre (en op welke punten) de onderzoeksgroep afwijkt van de totale groep. Inzicht in deze specifieke verschillen kan handvaten bieden voor een preventief beleid.
- Anderzijds geven de gepresenteerde gegevens inzicht in de maatschappelijke positie van de gezinnen, waaruit de onderzochte jongens afkomstig zijn. Het geeft als het ware het 'startpunt' van de jongens weer.

De schets van de totale bevolkingsgroep is ontleend aan een aantal kwantitatieve gegevens, die te vinden zijn in de registraties van de gemeente en andere instellingen (onder andere scholen en GAB). Dergelijke gegevens leveren uiteraard slechts een beperkt, en enigszins 'papieren' beeld van de groep Turken en Marokkanen. Wel geven de cijfers een **indicatie** van de relatieve achterstandspositie waarin veel Turkse en Marokkaanse Arnhemmers zich bevinden. Binnen de beschrijvingen wordt, waar mogelijk, speciale aandacht besteed aan de leeftijdsgroep waartoe de onderzochte jongens behoren (12 tot en met 23 jarigen).

2.1 Demografie¹

Per 1 januari 1989 telde Arnhem 128.990 inwoners. Hiervan hebben er 4185 (3,%) de Turkse en 1239 (1%) de Marokkaanse nationaliteit². De beide bevolkingsgroepen kennen een scheve verdeling naar leeftijd en geslacht: zowel de mannen als de jongste leeftijdsgroepen zijn oververtegenwoordigd.

¹ Ten behoeve van de overzichtelijkheid zijn alle percentages afgerond (op hele getallen).

² Bron: Etnische Minderheden in Arnhem. Surinamers, Antillianen en Mediterraneanen op 1-1-1989. Afdeling Onderzoek en Statistiek Gemeente Arnhem, oktober 1989.

Tabel 1: Demografische gegevens (per 1 januari 1989)

Inwoners Arnhem		abs.	%	
Turken		4.185	3	
Marokkanen		1.239	1	
Overigen		122.566	96	
Totaal		128.990	100	
waarvan:		abs.	%*	
Turken 12 t/m 23 jaar	mannen	583	14	
	vrouwen	574	14	
Totaal		1.057	28	(0-19 jaar: 46%)
Marokkanen 12 t/m 23 jaar	mannen	190	15	
	vrouwen	137	11	
Totaal		327	26	(0-19 jaar: 50%)

* = Gepercenteerd op de totale groep Turken respectievelijk Marokkanen.

Leeftijd

Van de Marokkanen is 50% en van de Turken 46% jonger dan 20 jaar. Bij de overige Arnhemse populatie ligt dit percentage op 21%.

Het onderzoek richt zich op de leeftijdsgroep van 12 tot en met 23 jaar. In deze categorie bevinden zich (op 1 januari 1989) 583 Turkse jongens, 574 Turkse meisjes, 190 Marokkaanse jongens en 137 Marokkaanse meisjes.

In deze categorie zijn niet meegeteld de jongeren die weliswaar van Turkse of Marokkaanse origine zijn, maar de Nederlandse nationaliteit bezitten. De onderzoekspopulatie (12 tot en met 23 jarige jongens) telt dus maximaal 773 zielen.

Geslacht

Van de Marokkanen behoort 57% en van de Turken 54% tot het mannelijke geslacht. Deze oververtegenwoordiging van mannen (overige bevolking: 48% mannen) is ten dele terug te voeren op de migratiegeschiedenis. De eerste generatie alleenstaande jonge mannen die aan het begin van de jaren '70 hierheen kwam als arbeidsmigrant is inmiddels tussen de 45 en 55 jaar. In deze leeftijdscategorie overwegen nog steeds de mannen (68% bij de Turken, 70% bij de Marokkanen). In de jongste leeftijdscategorie vervaagt dit verschil.

Gezinsvorm en burgerlijke staat

De helft van alle Turken is gehuwd en slechts 1% is gescheiden. Van de Marokkanen is 37% gehuwd en bijna 2% gescheiden. De overgrote meerderheid leeft in gezinsverband: 89% van de Turken (11% alleenstaand) en 85% van de Marokkanen (14% alleenstaand). De gemiddelde gezinsgrootte is voor de Marokkanen 4,6 personen, voor de Turken 3,7.

Ter vergelijking: van de totale Arnhemse bevolking is 40% gehuwd, bijna 6% gescheiden en ruim 6% weduwe(naar); 31% is alleenstaand en 68% leeft in gezinsverband. De gemiddelde gezinsgrootte is 2,9 personen.

Conclusie demografie

De circa 4000 Turken en 1200 Marokkanen in Arnhem kennen een sterke oververtegenwoordiging van jongeren; rond de helft is jonger dan 20 jaar. Er is enige oververtegenwoordiging van mannen, vooral in de oudere leeftijdscategorie. Naar verhouding vinden zeer weinig scheidingen plaats en zijn er weinig alleenstaanden. Bijna 90% leeft in gezinsverband. Met name Marokkanen hebben grote gezinnen, al is de gezinsgrootte bij de Turken ook hoger dan gemiddeld. De groep jongens van 12 tot en met 23 jaar omvat 190 Marokkaanse en 583 Turkse jongens.

2.2 Huisvesting

Spreiding

De Turkse inwoners wonen vooral in de oudere wijken in Arnhem Noord, de Marokkanen daarnaast ook in de naoorlogse wijken in Arnhem Zuid.

In tabel 2 wordt de spreiding weergegeven naar CBS-wijk³.

Per wijk staat vermeld welk percentage van de Turkse en Marokkaanse bevolkingsgroep in een bepaalde wijk woonachtig is, en welk percentage zij vormen van de totale wijkbevolking.

In Arnhem Noord gaat het vooral om de wijken Arnhemse Broek, Presikhaaf en Klarendal. In Zuid wonen de meeste Turken en Marokkanen in Malburgen Oost en West. Het zijn volgens de Centrale Registratie Woningzoekenden de wijken (Malburgen West uitgezonderd) waarvan woningzoekenden het minst te kennen geven dat ze er willen wonen⁴. De doorstroming is er dan ook groot en de sociale controle gering.

³ Bij indeling van de buurten en wijken wordt in navolging van de Afdeling Onderzoek en Statistiek van de Gemeente Arnhem uitgegaan van de zogenaamde CBS-indeling.

⁴ Bron: Uitdraai CRW, peildatum 3 februari 1986.

Tabel 2: Spreiding Turken en Marokkanen over de wijken, als % van de totale wijkbevolking en als % van de betreffende bevolkingsgroep, per 1 januari 1989

Wijk	Turken		Marokkanen	
	% van de wijk	% van de Turken	% van de wijk	% van de Marok.
Oude Stad	1	1	0	1
O.v. Oude Stad	5	7	1	6
Arnhemse Broek	5	14	1	11
Presikhaaf	5	20	1	18
Klarendal	10	29	1	10
Velperweg	1	1	0	1
Altev./Cranev.	-	-	nihil	-
Geitenkamp	2	4	0	2
Arnhem N.W.	nihil	-	nihil	-
Schaarsbergen	nihil	-	nihil	0
Arnhem West	3	4	0	1
Totaal Noord		78		50
Malburgen West	7	6	5	15
Malburgen Oost	5	13	3	29
Malburgen Z.O.	0	1	0	4
Elden	-	-	-	-
Elderveld	0	1	0	1
De Laar	0	1	0	1
Rijkerswoerd	nihil	-	-	-
Totaal Zuid		22		50
Totaal absoluut	4.185		1.239	

Bron: Etnische Minderheden in Arnhem, Surinamers, Antillianen en Mediterraneanen op 1-1-1989. Afd. O & S Gemeente Arnhem, 1989.

Woonsituatie

Binnen deze wijken of buurtcombinaties concentreert de vestiging van Turken en Marokkanen zich in 10 buurten, waar op 1 januari 1988 62% van alle Turken en Marokkanen woonachtig was. In bijlage 1 treft u een kenschetss van deze buurten naar bouwperiode, percentage eengezins- of meer-gezinswoningen (etagewoningen, flats etc.) en buurtbeschrijving. Hieruit blijkt dat de Turkse en Marokkaanse inwoners van Arnhem met name gehuisvest zijn in buurten met een hoge tot zeer hoge maatschappelijke achterstand.

Woningzoekenden

Op de totale Arnhemse bevolking zijn 13.800 woningzoekenden ingeschreven (peildatum 30 april 1989⁵). Hiervan behoorden er 569 tot de Turkse en 209 tot de Marokkaanse bevolking. Beide groepen woningzoekenden zijn dus oververtegenwoordigd: 17% van de Marokkanen en 14% van de Turken staat als woningzoekend ingeschreven, tegen 11% van de totale bevolking. Bijna 25% van de ingeschreven Marokkanen staat langer dan 2,5 jaar ingeschreven, tegenover 21% van de totale bevolking. Bij de Turken is slechts 17% langer dan 2,5 jaar ingeschreven.

De kortere inschrijfduur bij de Turken is wellicht te verklaren door hun hogere urgentie: de Turken geven desgevraagd vaker te kennen met spoed te willen worden geholpen⁶. Bij de Marokkanen kan de achterstand worden verklaard door de grotere behoefte aan schaarse grote woningen; 31% zoekt woonruimte voor meer dan 5 personen. Bij de Turken is dat 14% en bij de totale bevolking slechts 1,5%. De gemiddelde inschrijfduur van de Marokkanen is gelijk aan die van de totale bevolking (1,7 jaar), bij de Turken is die zelfs korter (1,5 jaar).

Jongeren

Uit de gegevens van de gemeente Arnhem blijkt dat het spreidingspatroon van de jongens uit de onderzoeksdoelgroep (12 t/m 23 jarigen) niet noemenswaard afwijkt van die van de gehele Turkse en Marokkaanse gemeenschap. Dat is in overeenstemming met het gegeven dat het overgrote deel van de jongeren in gezinsverband leeft.

Conclusie huisvesting

Het grootste gedeelte van de Turkse bewoners is gehuisvest in Arnhem Noord, met name in Klarendal, waar ze 10% van de bevolking vormen. Verder wonen ze in Arnhemse Broek en Presikhaaf. Daar is ook een groot deel van de Marokkanen woonachtig. Van de Marokkanen woont echter de helft in Arnhem Zuid, met name in Malburgen West en Oost.

Het gaat in vrijwel alle gevallen om buurten met een grote tot zeer grote maatschappelijke achterstand. In Noord gaat het om wijken met voornamelijk meergezinswoningen, in Zuid komen ook veel eengezinswoningen voor. Met uitzondering van Klarendal Zuid betreft het hoofdzakelijk oudere bebouwing, met het accent op de wederopbouw-periode na de oorlog en de periode vòòr 1906.

De Turken en vooral de Marokkanen zijn oververtegenwoordigd onder de woningzoekenden. Daarbij valt op dat de Turken iets sneller dan gemiddeld aan woonruimte worden geholpen.

Bij de langdurig ingeschrevenen zijn de Marokkanen relatief oververtegenwoordigd. Waarschijnlijk hangt dat samen met het grote aandeel van grote gezinnen. De spreiding van de jongeren over de wijken vertoont hetzelfde beeld als dat van de totale groep.

5 Bron: Inschrijftijd Turkse en Marokkaanse Woningzoekenden CRW regio Arnhem, mei 1989

6 Bron: Gegevens CRW, regio Arnhem.

2.3 Sociaal-economische positie

De etnische minderheidsgroepen verkeren in sociaal-economisch opzicht in een zwakke positie. Tabel 3 toont aan, dat het percentage uitkeringsontvangers het hoogst is in de buurten waar we de hoogste concentraties van buitenlanders vonden.

Tabel 3: Percentage uitkeringontvangers naar CBS-wijk (per 4 februari 1989)

Wijk	%	Wijk	%
Oude Stad	14	Malburgen West	15
O.v.Oude Stad	25	Malburgen Oost	15
Arnhemse Broek	19	Malburgen Z.O.	9
Presikhaaf	10	Elden	3
Klarendal	23	Elderveld	6
Velperweg	4	De Laar	7
Altev./Cranev.	2	Rijkerswoerd	4
Geitenkamp	10		
Arnhem N.W.	7		
Schaarsbergen	2		
Arnhem West	8		
	----		----
Totaal Noord	12	Totaal Zuid	9
Totaal absoluut	7.690		3.665
Totaal Arnhem: 11% (n= 11.543)			

Bron: Aantal uitkeringontvangers RWW/ABW/WWV en IOAW per wijk in % van de bevolking 18 jaar en ouder
Tabel XV.2 Statistisch Jaarboek, Afd. O & S Gemeente Arnhem 1988/89

Tabel 4 geeft de werkloosheidscijfers, uitgesplitst naar Nederlander/niet-Nederlanderschap. Het grootste gedeelte van deze niet-Nederlanders heeft de Turkse (60%) of Marokkaanse (20%) nationaliteit. Duidelijk is te zien dat de werkloosheid onevenredig zwaar op de niet-Nederlanders drukt. Afgezien van Oost van Oude Stad en Klarendal zijn de werkloosheidspercentages 2 tot 3 keer zo hoog als onder de autochtone Nederlanders.

Tabel 4: Nederlandse en niet-Nederlandse werkzoekenden ingeschreven bij het GAB naar wijk, als % van de 15 t/m 64-jarigen in de wijk, per 1 maart 1989

Wijk	Nederlanders %	Niet-Nederlanders* %
Oude Stad	18	17
O.v.Oude Stad	26	29
Arnhemse Broek	19	28
Presikhaaf	12	26
Klarendal	24	26
Velperweg	7	18
Altev./Cranev.	5	15
Geitenkamp	13	27
Arnhem N.W.	10	11
Schaarsbergen	3	11
Arnhem West	12	30
	----	----
Totaal Noord	15	26
Malburgen West	17	33
Malburgen Oost	16	36
Malburgen Z.O.	10	32
Elden	5	-
Elderveld	7	24
De Laar	8	31
Rijkerswoerd	8	50
	----	----
Totaal Zuid	11	33
Totaal Arnhem	13	28
Totaal absoluut	11.766	1.467

* = Waarvan 60% een Turkse en 20% een Marokkaanse nationaliteit heeft.
Bron: Kwartaalbericht 89-2, Afd. O & S Gemeente Arnhem, 1989.

Per 26 februari 1988 stonden bij het GAB 994 Turken en Marokkanen als werkzoekend ingeschreven. Daarvan behoren 366 tot de leeftijdsgroep 15 tot en met 23 jarigen (zie tabel 5).

Tabel 5: Aantallen ingeschreven werkzoekenden in relatie tot de totale groep 15 tot en met 23 jarige Turken en Marokkanen, naar geslacht en inschrijfduur, per 26 februari 1988

Categorie	Totaal aantal 15-23 jaar abs.	Aantal werkzoekend		Inschrijving > 1 jaar	
		abs.	%	abs.	%
Marokkanen					
man	126	57	45	21	17
vrouw	68	25	37	16	24
	----	----	----	----	----
Totaal	194	82	43	37	19
Turken					
man	349	149	43	59	14
vrouw	218	135	62	88	40
	----	----	----	----	----
Totaal	567	284	46	147	25

Bron: GAB Arnhem, ingeschreven werkzoekenden per 26-2-88 woonachtig in Gemeente Arnhem naar nationaliteit, leeftijd en geslacht.

Er is overigens een opvallend verschil tussen Marokkaanse en Turkse meisjes. Terwijl ruim één derde van de Marokkaanse meisjes (37%) als werkzoekend staat ingeschreven, is dat bij haar Turkse leeftijdsgenoten bijna het dubbele: 62%. Wellicht kan dit verschil worden verklaard vanuit verschillen in weerstand tegen het buitenshuis werken van (ongehuwde) vrouwen. Bij de jongens, de doelgroep van het onderzoek, is 43% (Turken) respectievelijk 45% (Marokkanen) werkloos. Ruim één derde daarvan is al gedurende een jaar of langer werkloos.

Overigens: de cijfers voor de langdurig werklozen geven mogelijk een geflatteerd beeld. Wanneer om een of andere reden de inschrijving bij het Gewestelijk Arbeids Bureau wordt onderbroken, vervalt de inschrijving. Bij hernieuwde arbeidsbemiddeling begint het GAB weer opnieuw met tellen⁷.

Conclusie sociaal-economische positie

De Turkse en Marokkaanse Arnhemmers wonen in de buurten waar de meeste uitkeringsgerechtigden wonen. De werkloosheid onder hen is 2 tot 3 keer zo hoog als onder de autochtone bevolking. Van de doelgroep van het onderzoek, voor zover niet-leerplichtig, was in 1988 meer dan 40% werkloos en ruim één derde daarvan langer dan een jaar.

⁷ Redenen kunnen zijn: verzuimen op tijd de inschrijving bij GAB te verlengen; het aanvaarden van tijdelijk werk bij een uitzendbureau; of deelname aan een werkervaringsproject. Bij werving voor een werkproject onder langdurig werkloze buitenlanders door het SWA-team buitenlanders bleek er een aanzienlijke discrepantie te bestaan tussen GAB-inschrijvings duur en werkelijke werkloosheidsduur.

2.4 Onderwijs

Op 1 januari 1989 waren er 1023 Turkse en 393 Marokkaanse kinderen in de leerplichtige leeftijd. In het cursusjaar '88/89 bezochten 772 Turkse en 335 Marokkaanse kinderen de basisschool⁸. Ingevolge de leerplichtwet dienen 251 Turkse en 58 Marokkaanse leerlingen enigerlei vorm van voortgezet onderwijs te volgen. In het voortgezet onderwijs registreren de scholen hun leerlingen niet naar nationaliteit.

Wel is bekend hoeveel leerlingen per buurt naar een bepaalde soort voortgezette opleidingen gaan. Tabel 6 geeft weer hoeveel 14-15 jarigen op 1 september 1988 het derde leerjaar volgden op verschillende onderwijsniveaus. (N.B.: Het betreft **alle** jongeren in deze leeftijdscategorie.)

⁸ Onderwijsdocumentatie Gemeente Arnhem. Basisonderwijs: leerlingen op 16 januari cursusjaar 88/89. Afdeling Onderzoek en Statistiek, gemeente Arnhem 1989

Tabel 6: Percentuele verdeling van alle 14-15 jarigen in het voortgezet onderwijs naar wijk en onderwijstype, per 1 september 1988

Wijk	LBO %	MAVO/ Midden- school %	HAVO/ VWO* %	Totaal abs.
Oude Stad	25	50	25	20
O.v. Oude Stad	28	28	44	18
Arnhemse Broek	60	30	10	79
Klarendal	59	31	11	174
Velperweg	30	33	37	30
Presikhaaf	61	31	8	97
Arnhem O.	21	34	45	141
Geitenkamp	52	39	9	92
Arnhem N.O.	29	32	39	31
Altev./Cranev.	23	20	57	49
Arnhem N.W.	15	28	58	80
Schaarsbergen	14	33	52	21
Heijenoord	45	45	10	20
Lombok/Klingelb.	50	25	25	32
Totaal Noord				884
Malburgen West	55	31	14	65
Malburgen Oost	63	30	6	115
Holthuizen	12	31	58	26
Malburgen Z.O.	40	40	20	221
Elden	28	44	28	32
Elderveld	36	39	25	206
De Laar	39	37	24	179
Totaal Zuid				844
Totaal Arnhem	42	34	24	1.728

*= Deelname aan voortgezet onderwijs van 14-15 jarigen. In: Kwartaalbericht 88-3, Hoofdstuk 1, tabel 1. Afdeling Onderzoek en Statistiek Gemeente Arnhem, 1988.

Bron: Kwartaalbericht 88-3, Afd. O & S Gemeente Arnhem, 1988.

De buurten met een groter aantal Turkse en/of Marokkaanse jongeren (in de tabel vet aangegeven) zijn tevens de buurten waar meer dan de helft van de scholieren het LBO bezoekt. In de buurten met relatief weinig Turkse/Marokkaanse jongeren overwegen het middelbaar en hoger voortgezet onderwijs. Dat zou kunnen betekenen dat de meeste Turkse en Marokkaanse jongeren eerder het LBO volgen dan hogere onderwijsvormen. Dat zou ook in overeenstemming zijn met het landelijke beeld⁹.

⁹ Volgens de CBS-leerlingenstatistiek 1985/86 volgt rond de 60% van de Turkse en Marokkaanse leerlingen een LBO-opleiding, tegenover rond 20% van de Nederlandse leerlingen.

Schoolverzuim

Enige jaren geleden werd onder de Arnhemse scholieren een onderzoek ingesteld naar schoolverzuim en spijbelgedrag¹⁰. Uit dit onderzoek blijkt ondermeer het volgende:

- Spijbelen gebeurt in het algemeen niet groepsgewijs maar individueel. Tijdens het schoolverzuim gaat de leerling naar huis of blijft thuis. Spijbelen wordt genoemd als een belangrijke indicatie voor problemen met de ouders of binnen het gezin.
- Eén op de drie scholieren zegt een enkele keer in het jaar te spijbelen, 11% spijbelt maandelijks en 4% wekelijks of vaker.

In het onderzoek werd geen splitsing aangebracht naar nationaliteit. Wel bleek dat het meest werd gespijbeld op de scholen binnen het LBO. Als we aannemen dat Turkse en Marokkaanse jongens vooral naar LBO-scholen gaan, lijkt het aannemelijk dat schoolverzuim bij hen relatief veel voorkomt. Of er door hen meer of minder gespijbeld wordt dan door andere LBO-leerlingen is niet bekend.

In het schooljaar 1987/88 werden 813 Arnhemse scholieren bij Bureau Leerlingzaken van de gemeente gemeld wegens schoolverzuim. Daarvan behoorden er 258 tot de categorie 'allochtonen', hetgeen neerkomt op 15% van de allochtonen in de leerplichtige leeftijd (5-17 jaar)¹¹. Voor de totale groep leerplichtigen in Arnhem geldt een spijbelaarspercentage van 4%¹².

Conclusie onderwijs

Waarschijnlijk is de onderwijsparticipatie aan middelbare en hogere vormen van voortgezet onderwijs door Turkse en Marokkaanse leerlingen gering, en volgt het grootste deel een LBO-opleiding. Het geregistreerde schoolverzuim onder allochtonen is hoog.

2.5 Delinquentie

Delinquent gedrag is in sterke mate een leeftijdsgebonden aangelegenheid. Het overgrote deel van de daders van vernielingen, diefstalletjes en andere vormen van 'kleine criminaliteit' behoort tot de groep jeugdigen en adolescenten. Een indicatie van eventuele verschillen in delinquentie tussen allochtonen en overige jongeren wordt gevormd door het geregistreerd politie-contact¹³. Van de in Arnhem woonachtige jongeren die in 1989 tussen de 12 en 18 jaar oud waren, zijn er 373 bij de politie bekend omdat ooit strafvervolgning tegen hen is ingesteld¹⁴. Het betreft 329 jongens en 44 meisjes. Dit betekent dat van alle Arnhemse **jongens** met een geboortjaar tussen 1972 en 1977, circa 8% geregistreerd staat bij de politie, omdat strafvervolgning tegen hen is ingesteld.

10 Bron: 't Hoen, R. Met het oog op stienen. Een onderzoek naar schoolverzuim en voortijdig schoolverlaten in Arnhem. Afdeling Onderwijs en Volksontwikkeling Gemeente Arnhem, 1986.

11 Zoals al eerder werd vermeld bestaat de groep allochtonen in Arnhem voor 60% uit Turken en 20% uit Marokkanen.

12 Bron: Jaarverslag Bureau Leerlingzaken schooljaar 1987/88 Afdeling Onderwijs en Volksontwikkeling Gemeente Arnhem 1988.

13 Verschil in geregistreerd politiecontact kan echter mede worden veroorzaakt door verschil in pakkans: buitenlandse jongeren vallen eerder op door hun niet-Nederlandse uiterlijk.

14 Volgens opgave van de Herkenningsdienst van de Gemeentepolitie Arnhem, peildatum mei 1990. Het bleek niet mogelijk om gegevens op te vragen die uitsluitend betrekking hebben op in 1989 gepleegde delicten. Over de categorie 19-23 jarigen zijn geen aparte gegevens beschikbaar.

Van de Turkse en Marokkaanse jongeren in dezelfde leeftijdscategorie zijn 69 Turkse jongens, 33 Marokkaanse jongens en 4 Turkse meisjes geregistreerd bij de gemeentepolitie Arnhem. Dit betekent dat tegen 28% van de Turkse jongens en 37% van de Marokkaanse jongens ooit strafvervolging is ingesteld.

Conclusie delinquentie

De mate van delinquentie onder Turkse en Marokkaanse jongens, gemeten naar geregistreerd politiecontact van 12 tot 18 jarigen, is met 28% (Turken) en 37% (Marokkanen) circa 3,5 respectievelijk 4,5 keer zo hoog als onder de totale groep Arnhemse jongens. Het betreft overigens niet uitsluitend in 1989 gepleegde delicten.

2.6 Enkele algemene conclusies

Uit de in dit hoofdstuk behandelde gegevens blijkt overduidelijk dat de Turkse en Marokkaanse bewoners van Arnhem zich in een meervoudige achterstandssituatie bevinden:

- Turkse en Marokkaanse gezinnen wonen overwegend in buurten met een hoge tot zeer hoge maatschappelijke achterstand;
- Turken en vooral Marokkanen zijn oververtegenwoordigd bij de woningzoekenden;
- werkloosheidspercentages onder Turken en Marokkanen liggen 2 tot 3 keer zo hoog als voor Nederlanders het geval is;
- onder Turkse/Marokkaanse jongeren en adolescenten (15-23 jaar) is het werkloosheidspercentage zelfs extreem hoog (circa 45% is werkzoekend);
- waarschijnlijk is de participatie aan middelbare en hogere vormen van onderwijs door Turkse en Marokkaanse leerlingen zeer gering. Het geregistreerde schoolverzuim onder allochtonen is drie maal zo hoog als dat onder autochtone leerlingen;
- van de Turkse en Marokkaanse jongens (tot en met 18 jaar is een derde deel ooit vervolgd, omdat zij een delict gepleegd hebben. Voor de autochtone jongens ligt dit percentage op 8%.

Deze gegevens stemmen tot nadenken. Zeker voor de groep Turkse en Marokkaanse jeugdigen en adolescenten is er sprake van een zorgwekkende situatie, met name op de terreinen van onderwijs en werk.

Het onderzoek, waarover hier gerapporteerd wordt, richt zich op een deel van deze jongeren, namelijk diegenen (jongens) die in 1989 in contact gekomen zijn met politie en justitie in verband met het plegen van criminaliteit.

De problemen die deze jongens hebben en die zeker een bijdrage leveren aan het veelvuldig voorkomen van crimineel gedrag, blijven niet beperkt tot deze groep: ook een groot deel van hun leeftijdsgenoten verkeert in een benarde maatschappelijke positie.

3 De onderzoeksgroep: gegevens van politie en justitie (OM)

De onderzoeksgroep wordt gevormd door Turkse en Marokkaanse jongens in de leeftijdsgroep 12 tot en met 23 jaar, die woonachtig zijn in Arnhem en die in 1989 in contact zijn geweest met de gemeentepolitie Arnhem wegens verdenking van een strafbaar feit.

Daarmee is uiteraard niet de totale groep jongens die criminaliteit plegen afgedekt: er zal zeker een groep jongens zijn die wel criminaliteit heeft gepleegd maar daarvoor niet 'gepakt' is (althans niet in 1989). Om hoeveel jongens het gaat en of deze jongens in enig opzicht verschillen van de jongens die wel in aanraking zijn gekomen met de politie, blijft een kwestie van gissen.

Een dergelijk voorbehoud moet ook gemaakt worden voor de gepleegde delicten, die in dit hoofdstuk worden besproken. Ook deze informatie is gebaseerd op de politie-registratie (processen-verbaal met bekende dader), die slechts een (zeer) beperkt deel van de werkelijk plaatsvindende criminaliteit afdekt. Schattingen van het totale volume van de door deze groep gepleegde criminaliteit kunnen op basis van deze gegevens moeilijk gemaakt worden. Als we aannemen dat de aangiftebereidheid van de bevolking en het registratiebeleid van de politie niet verschilt naar gelang de etniciteit van de dader(s), dan is het wel mogelijk om Turken en Marokkanen onderling te vergelijken wat betreft typen en aantallen gepleegde delicten.

Met de politiegegevens in de hand is vervolgens nagegaan welke justitiële reactie is gevolgd op de diverse gepleegde delicten. Daartoe zijn de dossiers van het Openbaar Ministerie (OM) geraadpleegd.

In de paragrafen 3.1 tot en met 3.6 wordt ingegaan op de gegevens uit de politieregistratie. In de paragrafen 3.7 en 3.8 wordt de justitiële reactie op de gepleegde delicten beschreven.

3.1 De informatievergaring bij de politie

De herkenningdienst (HKD) van de gemeentepolitie Arnhem beschikt over een geautomatiseerd systeem waarin alle processen verbaal die ooit tegen één persoon zijn opgemaakt op naam worden geregistreerd. Hieruit werden alle verdachten geselecteerd die aan de definitie van de onderzoeksgroep beantwoordden.

Als tweede bron werd gebruik gemaakt van de dagstaten van de gemeentepolitie over het jaar 1989. Tegen jongens die voor het eerst met de politie in aanraking komen wegens lichte vergrijpen wordt doorgaans niet direct proces verbaal opgemaakt. Zeker als het een jonge dader betreft wordt vaak volstaan met een berisping. Dergelijke contacten zijn terug te vinden als mutaties in de dagrapporten van de (jeugd)politie.

Uit deze twee bronnen werden gegevens verkregen over geboorteplaats en datum, nationaliteit, woonwijk, aard en frequentie van gepleegde delicten en het tijdstip waarop zij werden gepleegd.

De totale groep omvatte 128 jongens, waarvan 84 van Turkse en 43 van Marokkaanse afkomst. Eén jongen stond geregistreerd met de aantekening 'Turks/Marokkaans uiterlijk'.

Tegen 66 Turken en 38 Marokkanen zijn een of meer processen verbaal opgemaakt. Van de jongens met een eerste contact (geen proces verbaal) waren 18 van Turkse en 5 van Marokkaanse afkomst.

Uit hoofdstuk 2 bleek, dat er circa 3 keer zoveel Turkse als Marokkaanse jongeren wonen in Arnhem. Bij de groep met politiecontacten ligt de verhouding anders. Op elke 2 Turkse jongens is er 1 Marokkaan. Wanneer we ervan uitgaan dat 'politiecontact' een goede indicator is voor delinquentie, zou de jeugd-delinquentie onder Marokkanen disproportioneel hoog zijn.

Dat beeld komt ook elders naar voren. Uit recent onderzoek¹ blijkt dat van alle Marokkaanse jongens tussen 12 en 17 jaar 33% wel eens in aanraking komt met de politie. Dat is aanmerkelijk meer dan de Turkse (23%), Surinaamse (23%) of de Nederlandse (15%) jongens.

3.2 Leeftijdsopbouw

In tabel 7 wordt de leeftijdsopbouw van de onderzoeksgroep weergegeven en vergeleken met de leeftijdsopbouw van de bijbehorende mannelijke etnische populatie in Arnhem. Tevens is vermeld welk percentage van de leeftijdsgroep met de politie in aanraking kwam in 1989.

¹ Junger, M. en Zeilstra, M. Deviant gedrag en slachtofferschap onder jongens uit etnische minderheden, Gouda Quint BV, Arnhem, 1989.

Tabel 7: Aantallen Turkse en Marokkaanse jongens van 12 t/m 23 jaar in Arnhem, per geboortjaar en percentage met politiecontact, per 31 december 1989

Geboorte jaar (leeftijd)	Totaal abs.	Turken		totaal abs.	Marokkanen	
		abs.	%		abs.	%
1966 (23)	54	6	11	12	3	25
1967 (22)	59	6	10	20	6	30
1968 (21)	35	4	11	17	5	29
1969 (20)	65	12	18	19	3	15
1970 (19)	72	6	8	18	6	33
	----	----	----	----	----	----
Totaal 18+	285	34	12	86	23	27
1971 (18)	48	7	14	14	3	21
1972 (17)	61	10	16	12	3	25
1973 (16)	53	13	24	11	5	45
1974 (15)	37	9	24	17	6	35
1975 (14)	44	4	9	24	1	4
1976 (13)	24	4	16	10	2	20
1977 (12)	31	3	9	16	-	-
	----	----	----	----	----	----
Totaal 12-18	298	50	17	104	20	19
Totaal	583	84	14	190	43	23

Van de Turkse jongens is gemiddeld 14% in 1989 met de politie in aanraking geweest, bij de Marokkaanse jongens ligt het aandeel een stuk hoger: 23%. Met name bij de groep van 18 tot en met 23 jaar treedt een duidelijk verschil op tussen Marokkanen en Turken.

Bij beide groepen zit verder een piek bij de groep 15- en 16-jarigen. Deze piek wordt overigens ook bij Nederlandse jongeren aangetroffen: het plegen van (kleine) criminaliteit is in hoge mate een leeftijdsfenomeen en iets waar de meeste jongeren 'vanzelf weer overheen groeien'. Deze vrij algemeen aangehangen stelling lijkt (zie tabel 7) wel op te gaan voor de groep Turken, maar bij de Marokkanen zien wij een ander, en mogelijk zorgwekkend profiel. De betrokkenheid van Marokkaanse jongeren bij criminaliteit lijkt alleen maar toe te nemen met de leeftijd.

3.3 Spreiding over de wijken

Tabel 8 laat zien uit welke buurten de verdachten afkomstig zijn. Dit wordt afgezet tegen het totaal aantal jongens in de leeftijd van 12 tot en met 24 jaar in die buurt of wijk². Aangezien de spreiding van de jongens over de verschillende wijken ongeveer overeen komt met het vestigingspatroon van de Turkse en Marokkaanse bewoners van Arnhem, zijn er waarschijnlijk geen

² De beschikbare gegevens over de totale groep hebben ook betrekking op 24-jarigen, die niet in de onderzoeksgroep zitten, vandaar ook de wat hoger uitvallende totalen).

buurt-specifieke factoren die een rol spelen in hun delinquentie. Maar er is één in het oog springende uitzondering.

Tabel 8: Spreiding van daders over de wijken, in relatie tot het totaal aantal jongens van 12 tot en met 23 jaar.

Buurt/wijk	Turken		Marokkanen	
	12 t/m 23 jr. totaal abs	daders abs	12 t/m 23 jr. totaal abs	daders abs
Oude stad	6	1	3	1
O.v. Oude stad	62	17 (28%)	15	5
Arnhemse broek	98	12 (12%)	26	3 (12%)
Presikhaaf	109	13 (12%)	39	7 (18%)
Klarendal	185	21 (11%)	29	7 (24%)
Velperweg	8	-	2	-
Altev./Cranev.	-	-	-	-
Geitenkamp	24	-	10	4
Arnhem N.W.	-	-	-	-
Schaarsbergen	1	-	1	2 (?)
Arnhem West	29	3 (10%)	1	1
Totaal Noord	522	67 (13%)	127	30 (24%)
Malburgen West	39	3 (8%)	25	3 (12%)
Malburgen Oost	88	10 (11%)	61	9 (15%)
Malburgen Z.O.	6	3	6	1
Elden	-	-	-	-
Elderveld	1	-	1	-
De Laar	2	-	2	-
Rijkerswoerd	-	-	-	-
Totaal Zuid	136	16 (12%)	95	13 (14%)
Totaal	658	84*(13%)	222	43 (19%)

* = Van één Turkse verdachte is de woonbuurt niet bekend.
NB onder de n=25 is percentering achterwege gelaten

Terwijl de verdeling van de Turkse en Marokkaanse bevolking over de verschillende wijken niet noemenswaardig afwijkt van de verdeling van de verdachten, kent de wijk 'Oost van Oude Stad' ruim twee keer zoveel daders als gemiddeld. Dat hoge percentage komt vrijwel geheel voor rekening van de Spijkerbuurt.

Een verklaring voor de aparte positie van de Spijkerbuurt kan gelegen zijn in het feit dat de buurt een oververtegenwoordiging heeft aan alleenstaanden: 71% van de buurtbewoners woont alleen. We weten dat slechts 11% van de Turken en 14% van de Marokkanen alleen woont. Van de alleenwonende jongens van 12 tot en met 24 jaar woont 32% van de Turken en 22% van de Marokkanen in de Spijkerbuurt. De geringere mate van sociale controle door

ouders en familie speelt mogelijk (mede) een rol in de hoge mate van delinquentie van de jongeren die in deze buurt wonen.

3.4 De gepleegde delicten: een indeling

In totaal werd 216 keer proces verbaal op gemaakt tegen 66 Turkse en 38 Marokkaanse jongens. Eén proces verbaal kan betrekking hebben op één zaak, maar de verdachte kan ook tegelijkertijd een aantal andere soortgelijke delicten bekennen. Ter wille van de inzichtelijkheid wordt in het nu volgende niet uitgegaan van het aantal processen verbaal maar van het aantal daarin vermelde **delicten**.

De delicten waarvoor proces verbaal werd opgemaakt tegen Turkse en Marokkaanse jongens vallen onder één van de volgende categorieën:

- a) Vermogensdelicten
- b) Gewelddelicten, waaronder sexuele misdrijven
- c) Vernieling
- d) Overtreding van de Vuurwapenwet
- e) Overtreding van de Opiumwet
- f) Overtreding van de Wegenverkeerswet

In tabel 9 wordt een overzicht gegeven van de aantallen in de processen verbaal vermelde delicttypen (in 1989). Ook is vermeld op hoeveel verdachten deze zaken betrekking hadden. Zowel de optelling van delicten als de optelling van aantal betrokken verdachten valt aanmerkelijk hoger uit dan de aantallen processen verbaal en aantallen daders (onderin de tabel), aangezien in een proces verbaal vaak meer delicten en meer daders genoemd worden en een dader vaak meer delicten op zijn kerfstok heeft.

Tabel 9: Aantallen geregistreerde delicten en aantal betrokken Turkse en Marokkaanse verdachten (12 t/m 23 jaar) naar delictsoort, 1989

Soort delict	Turken		Verdachten abs.	Marokkanen		Verdachten abs.
	Delicten abs.	%		Delicten abs.	%	
Vermogensdelicten						
- Diefstal in ver.	148	51	28	103	55	16
- Heling	17	6	13	7	4	8
- Overige	73	25	30	44	23	24
	-----	-----	-----	-----	-----	-----
Totaal verm.delicten	238	81	71*	154	82	38
Agressieve delicten						
- Misdrijf tegen leven of persoon	17	6	13	5	3	4
- Sexueel misdrijf	-	-	-	4	2	2
	-----	-----	-----	-----	-----	-----
Totaal agr.delicten	17	6	13	9	5	6
Ruwheidsdelicten						
- Vernieling	10	3	10	11	6	11
- Geweldpleging	2	1	2	-	-	-
	-----	-----	-----	-----	-----	-----
Totaal ruwh.delicten	12	4	12	11	6	11
Overige Wetboek van Strafrecht	1	-	1	6	3	4
Subtotaal Wetboek v. Strafr.	268	92	97	180	96	59
Overigen:						
- Vuurwapenwet	7	2	5	2	1	2
- Opiumwet	12	4	5	3	2	2
- Wegenverkeerswet	6	2	5	3	2	2
	-----	-----	-----	-----	-----	-----
Totaal	293	100	112	188	100	65
Totaal verdachten			66			38
Totaal processen verbaal			139			77

* = Voorbeeld: 71 Turkse verdachten hebben zich schuldig gemaakt aan 238 vermogensdelicten. Deze vermogensdelicten maken 81% uit van het totaal aantal delicten.

In tabel 10 staat vermeld wat de gemiddelde leeftijd van de daders is, per delicttype. De vermelde aantallen daders wijken af van de totalen in tabel 9 omdat in die tabel de aantallen per subtype zijn opgeteld (niet rekening houdend met het feit dat een dader meer typen delicten pleegt).

Tabel 10: Gemiddelde leeftijd van daders per delicttype

Delicttype	Aantal verdachten		Gemiddelde leeftijd	
	Turken abs.	Marokk. abs.	Turken abs.	Marokk. abs.
Vermogensdelicten*	62	33	17	18
Agressieve delicten**	13	6	19	22
Ruwheidsdelicten	10	11	20	18
Vuurwapenwet	5	2	19	19
Opiumwet	5	2	20	21
Verkeersdelicten*	5	2	22	22
Totaal verdachten	66	38		

* = Van één verdachte is onbekend of hij Turks dan wel Marokkaans is.

** = Inclusief seksuele delicten.

De misdrijven krachtens de Vuurwapenwet en de Opiumwet komen geheel voor rekening van de oudere groep (18 jaar en ouder). Wat betreft de Opiumwet moet worden gewezen op de positie die Arnhem inneemt in het distributie-netwerk van hard-drugs³. Hoewel het om kleine aantallen gaat is er een opvallend verschil in het aantal Turkse en Marokkaanse Opiumwet-zaken, hetgeen een aanwijzing kan zijn voor een Turkse betrokkenheid bij de Arnhemse drugshandel.

3.5 Vergelijking met ander onderzoek

In tabel 11 wordt de procentuele verdeling van de door de jongens van 12 t/m 17 jaar gepleegde delicten vergeleken met landelijke cijfers over jeugd-delinquentie. De cijfers zijn slechts indicatief, omdat het jaar (Arnhem: 1989, landelijk: 1988) en de samenstelling van de groep verdachten (Arnhem: alleen jongens, landelijk: jongens en meisjes) niet geheel overeenkomen. De getallen in tabel 11 slaan op opgemaakte processen verbaal. De resulterende procentuele verdeling komt dus niet overeen met de in tabel 9 gegeven aantallen, waarbij we het aantal in de processen verbaal vermelde **delicten** als uitgangspunt hebben genomen.

³ Het percentage processen verbaal wegens overtreding van de Opiumwet lag in Arnhem in 1988 op 0,8 %. Dat is ver boven het landelijke gemiddelde van 0,3 %. Van alle grote steden scoort alleen Amsterdam (1,4 %) hoger. Zie: CBS, Kwartaalbericht Rechtsbescherming en Veiligheid nr.2, 1989.

Tabel 11: Processen verbaal tegen Turkse en Marokkaanse jongens van 12 t/m 17 jaar (Arnhem, 1989) vergeleken met landelijke aantallen processen verbaal tegen minderjarigen (mannelijk en vrouwelijk) in 1988.

Soort Delict	Nederland (1988) %	Arnhem (1989)	
		Turk %	Marokk. %
Vermogensdelicten	68	93	89
Agressieve delicten	6	4	-
Ruwheid (vernieling)	15	3	11
	-----	-----	-----
Subtotaal Wetboek van Strafrecht	97	100	100
Vuurwapenwet	nihil*	-	-
Opiumwet	nihil*	-	-
Verkeerswet	2	-	-
Totaal processen verbaal (abs.)	39.660	118	56
Totaal daders (abs.)	onbekend	42	17

* = Nihil = minder dan 0,5%.

Bron: CBS, Jaarcijfers politie en justitie 1988.

De overgrote meerderheid betreft delicten volgens het Wetboek van Strafrecht. Het grootste deel daarvan zijn de vermogensdelicten. Tegen de Turkse en Marokkaanse jongens wordt in Arnhem aanzienlijk vaker proces verbaal opgemaakt wegens vermogensdelicten, dan in geheel Nederland het geval is. Daarentegen valt het naar verhouding lage percentage processen verbaal wegens agressie en 'ruwheid' (vooral vernieling) op.

Kaufmann⁴ vond in zijn onderzoek onder heroïne-gebruikers op Hoog Catharijne een groot verschil tussen Turkse en Marokkaanse jongens. Terwijl gebruik van harddrugs onder Turken nauwelijks voorkwam, trof hij een groot aantal verslaafde Marokkanen aan. Op basis van zijn bevindingen kwam hij tot de -aanvechtbare- slotsom dat 10% van de Marokkaanse jongens in Utrecht aan heroïne verslaafd zou zijn.

Het omstreden onderzoek van Loef⁵ in Amsterdam leidde ondermeer tot de conclusie dat de groep Marokkaanse delinquenten in Amsterdamse binnenstad zich van andere delinquenten onderscheidde door het gewelddadige karakter van de door hen gepleegde misdrijven.

Dat onder de Marokkaanse groep verdachten meer verslaving of gewelddadige criminaliteit voorkomt blijkt echter niet uit onze cijfers. Ook in het eerder genoemde onderzoek van Junger e.a. wijken de door Marokkanen gepleegde misdrijven in kwalitatief opzicht niet af van de andere etnische groepen⁶. Bij

⁴ Kaufman, P. & Verbraeck, Marokkaan en verslaafd. Een studie naar randgroepvorming, heroïnegebruik en criminalisering. Utrecht, Afdeling Onderzoek ROVU, 1986.

⁵ Loef, K. Marokkaanse daders in de Amsterdamse binnenstad. Bestuursinformatie Gemeente Amsterdam, afdeling Onderzoek en Statistiek, Amsterdam 1988.

⁶ Zie noot 1.

onderzoek naar delinquentie van Marokkaanse jongeren in Gouda bleek eveneens dat het percentage agressieve delicten niet afweek van dat onder Nederlandse verdachten en dat het aantal verslaafden onder hen zeer gering was⁷.

Een en ander leidt tot de conclusie dat onder Marokkaanse jongens weliswaar meer delinquent gedrag voorkomt dan onder Turkse jongens, maar dat er geen kwalitatieve verschillen zijn. En dat lijkt in overeenstemming met het landelijke beeld, zoals geschetst door Junger-Tas e.a.

3.6 De delicten nader beschouwd

3.6.1 De vermogensdelicten

Tegen 96 van de 128 personen in de onderzoeksgroep werd een of meerdere keren proces verbaal opgemaakt wegens verdenking van het plegen van een vermogensdelict. In totaal betrof het 392 zaken. Bijna 60% daarvan, 228 zaken, kwamen voor rekening van slechts 14 personen. Daartegenover staan 27 'first offenders'; individuen die slechts één proces verbaal kregen, en die ook nog nooit eerder wegens een vermogensdelict waren aangehouden.

⁷ Terlouw, G.J. en Susanne, G. Een preventieproject in Gouda. Eerste resultaten van een project voor Marokkaanse jongeren. WODC/Ministerie van Justitie, 's Gravenhage, 1990.

Tabel 12: Verdeling Vermogensdelicten naar soort en aantal, 1989

Omschrijving	Aantal keer	Waarvan 'poging'
Eenvoudige diefstal (Art. 310 Wetboek van Strafrecht)	38	2
Diefstal in vereniging (Art. 311.4 Wetboek van Strafrecht)	251	40
Diefstal met braak (Art. 311.5 Wetboek van Strafrecht)	55	7
Diefstal met geweld (Art. 312 Wetboek van Strafrecht)	11	1
Chantage/afdreiging (Art. 317/318 Wetboek van Strafrecht)	3	1
Heling (Art. 416/417 Wetboek van Strafrecht)	24	-
Div. Oplichting (Art. 209, 225, 321, 326 Wetboek van Strafrecht)	6	-
Totaal	392	3

Voor zover in de registratie vermeld, is het meest voorkomende vermogensdelict 'diefstal uit auto', al dan niet met braak (149 keer genoemd). Vermoedelijk heeft men het daarbij vooral gemunt op autoradio's. Verder is populair het stelen van vervoermiddelen als fietsen (31 keer), bromfietsen (22 keer), auto's (5 keer) en motorfietsen (3 keer). Ook winkeldiefstallen worden tamelijk veel genoemd (18 keer). In 64% van de diefstalzaken betrof het 'diefstal in vereniging'. Bij diefstal met geweld ging het voor een belangrijk deel om tasjesroof (5 keer).

De verdachten van vermogensdelicten

Van de verdachten van vermogensdelicten hebben er 62 de Turkse en 33 de Marokkaanse nationaliteit⁸.

De verhouding tussen Turkse en Marokkaanse verdachten van vermogensdelicten komt overeen met hun aandeel in de totale groep verdachten; deze verhouding is namelijk 2:1.

Bij beide etnische groepen is de groep 16 tot 19 jarigen het sterkst vertegenwoordigd. Niet alleen is het aantal personen in deze leeftijdsklasse het grootst, gemiddeld hebben zij ook de meeste vermogensdelicten per persoon. De oudste categorie van de twintigers is beduidend minder omvangrijk, en het gemiddeld aantal processen verbaal in 1989 is wat lager dan bij de vorige groep.

⁸ Verder is er nog één verdachte waarvan onduidelijk is of hij Turk dan wel Marokkaan is.

Tabel 13: Gemiddelde aantal vermogensdelicten in 1989 en eerdere processen verbaal wegens vermogensdelicten naar leeftijdscategorie per etnische groep

	n	Gemiddeld aantal: delicten in 1989	processen verbaal vòòr 1989
Turken			
12 - 15 jaar	20	2,4	0,5
16 - 19 jaar	29	4,7	3,4
20 - 23 jaar	13	4,0	15,3

	62		
Marokkanen			
12 - 15 jaar	7	3,8	0,6
16 - 19 jaar	17	5,0	3,5
20 - 23 jaar	9	4,5	23,8

	33		

Kijken we naar het aantal processen verbaal wegens vermogensdelicten tegen dezelfde personen in voorgaande jaren, dan valt op dat het aandeel van de personen met een crimineel verleden in de oudste groep disproportioneel groot is. Dat effect is met name aanwezig bij de Marokkaanse groep. Waarschijnlijk spelen incidentele vermogensdelicten een minder grote rol dan bij de 16 - tot 19 jarigen.

3.6.2 Agressieve delicten

In 1989 werd proces verbaal opgemaakt wegens 26 geweldsdelicten, gepleegd door leden van de onderzoeksgroep. De groep van 17 verdachten bestond uit 13 Turkse jongens en 4 Marokkaanse jongens.

De verhouding Turkse:Marokkaanse verdachten is bij de agressieve delicten 3:1, hetgeen betekent dat Turkse jongens zich relatief vaker schuldig maken aan dit soort delicten.

Het meest voorkomende delict is eenvoudige mishandeling: 11 keer. Bij de 8 hiervan verdachten zat slechts 1 Marokkaanse jongen.

In 6 gevallen ging het om zware mishandeling, met 4 Turkse en 2 Marokkaanse daders.

Bedreiging met geweld (art.285) kwam 3 keer voor. Tegen één Marokkaan en één Turk werd proces verbaal opgemaakt wegens 'poging tot doodslag'.

Van de 4 seksuele misdrijven werden 2 Marokkaanse jongens verdacht.

Geweldsdelicten vormen slechts een klein deel van het totale aantal delicten in 1989. Bovendien is het voor circa de helft van de verdachten (8 personen) de eerste keer dat zij wegens een geweldsdelict met de politie in aanraking komen. Hetgeen niet wil zeggen dat het delict hun eerste politiecontact is; 16 van de 17 verdachten hadden met de politie te maken wegens andere zaken,

in 1989 of eerder. Twee personen hadden meerdere gevallen van geweldpleging op hun naam staan in 1989.

3.6.3 Ruwheidsdelicten

Onder ruwheidsdelicten vallen de artikelen 350 (vernieling), 157 (brandstichting) en 141 (geweldpleging met licht lichamelijk letsel).

Er waren 21 zaken wegens vernieling, tegen 10 Turkse en 11 Marokkaanse jongens. Bij 6 jongens was de vernieling het enige gepleegde delict.

Wegens een overtreding van art. 141 werden 2 Turkse jongens verdacht.

Naar verhouding maken Marokkaanse jongens zich vaker schuldig aan ruwheidsdelicten; de verhouding Turken:Marokkanen is hier bijna 1:1 (totale groep: 2:1).

3.6.4 Overtreding van de Vuurwapenwet

In 1989 werd 9 keer proces verbaal opgemaakt wegens overtreding van de vuurwapenwet, tegen 5 Turkse en 2 Marokkaanse jongens. Drie jongens hadden daarnaast ook in 1989 met de politie te maken gehad wegens geweldsmisdrijven.

3.6.5 Overtreding van de Opiumwet

Tegen 5 Turkse jongens en 2 Marokkaanse jongens lopen 15 zaken wegens bezit en/of verkoop van hard drugs. Voor de helft van deze groep was dit het enige geregistreerde politiecontact, van de anderen had er één met geweldsmisdrijven, één met diefstal en één met vuurwapens te maken gehad.

3.6.6 Verkeersdelicten

Wegens 10 misdrijven krachtens de Wegenverkeerswet werden procesverbaal opgemaakt tegen 8 verdachten. Daarvan hadden er 2 een Marokkaanse en 5 een Turkse achtergrond. De achtste dader is de jongen met de onbekende etniciteit.

In 4 gevallen handelde het om rijden onder invloed, in 3 om doorrijden na een ongeval. In de overige gevallen ging het om het weigeren van een ademtest en 1 geval van Joy-riding.

Dood door schuld werd aan één verdachte ten laste gelegd.

3.7 Conclusie

De onderzoeksgroep bestaat uit 128 Turkse en Marokkaanse jongens van 12 tot en met 23 jaar die in 1989 (geregistreerd) contact hebben gehad met de politie.

Met behulp van geregistreerde politiegegevens (processen verbaal met bekende dader) krijgt men een onvolledig beeld van de dadergroep en de werkelijke omvang van de gepleegde delicten. Bij het trekken van conclusies uit dit materiaal is dus enige voorzichtigheid op zijn plaats.

De verhouding Turkse : Marokkaanse jongens in de onderzoeksgroep is ongeveer 2 : 1, wat betekent dat de Marokkanen naar verhouding veel politiecontacten hebben (de verhouding Turken : Marokkanen in de totale groep van deze leeftijd is ongeveer 3:1).

De leeftijdsgroep die eruit springt wat betreft politiecontacten is de groep van 15- en 16-jarigen; deze piek wordt overigens ook aangetroffen bij de totale Nederlandse bevolking. Bij de Marokkanen zijn echter ook veel jongens van 20 jaar en ouder met de politie in contact gekomen, hetgeen erop wijst dat criminaliteit voor een aantal jongens in deze groep geen voorbijgaand (leeftijdgebonden) verschijnsel is.

De verdeling van de verdachten naar woonbuurt komt in grote lijnen overeen met het vestigingspatroon van de totale Turkse en Marokkaanse bevolking in Arnhem. Een uitzondering hierop is de Spijkerbuurt, waar beduidend meer jongens met politiecontact wonen dan gemiddeld. Ook het percentage alleenstaande Turkse en Marokkaanse jongens is in deze buurt disproportioneel hoog.

Van de gepleegde delicten valt ruim 80% in de categorie vermogensdelicten. Dat is ook het landelijke beeld bij jeugddelinquenten, echter niet in zo sterke mate als bij deze groep het geval is. Daar staat tegenover dat de leden van de onderzoeksgroep relatief weinig agressieve en ruwheidsdelicten plegen. Er lijkt sprake te zijn van een duidelijk **instrumentele** motivatie (geldelijk gewin) bij deze groep.

Voorts valt bij de meerderjarige jongens (en dan met name bij de Turkse jongens) op dat er relatief vaak sprake is van overtreding van de Opiumwet en/of de Vuurwapenwet. De positie van Arnhem als doorvoerpunt van drugs zal hier vermoedelijk een rol spelen.

Turkse en Marokkaanse jongens maken zich in gelijke mate schuldig aan vermogensdelicten. Bij de agressieve delicten zijn de Turkse jongens oververtegenwoordigd, terwijl bij de ruwheidsdelicten de Marokkaanse jongens oververtegenwoordigd zijn.

Uit de cijfers blijkt dus niet dat gewelddadige criminaliteit en drugsverslaving vaker voorkomen onder Marokkaanse jongeren, dit in tegenstelling tot de uitkomsten van enkele lokale onderzoeken in andere steden (Utrecht, Amsterdam).

3.8 Justitiële reactie: de dossiergegevens van het Openbaar Ministerie

Van de 216 processen verbaal die in 1989 door de gemeentepolitie van Arnhem werden opgemaakt tegen Turkse en Marokkaanse jongens is nagegaan hoe de juridische afhandeling heeft plaats gevonden. Daartoe werd toestemming verkregen om de registratie van het Openbaar Ministerie (OM) in te zien bij het Arrondissementsparket te Arnhem⁹.

Volgens de gegevens van de gemeentepolitie Arnhem zouden 105 namen bij het OM bekend moeten zijn. In het bestand van het OM over 1989 zijn ech-

⁹ Hiertoe werd ook toestemming gevraagd en verkregen bij het Ministerie van Justitie.

ter slechts 92 namen terug te vinden. Daaronder bevinden zich 6 jongens die volgens de opgave van de politie behoren tot de groep die geen proces verbaal kreeg. Waarom ze desondanks bij het OM bekend zijn is onduidelijk. Van de jongens die wél een proces verbaal kregen ontbreken er 19 in het bestand van het Arrondissementsparket over 1989. Mogelijk is in die gevallen de zaak reeds door de politie geseponneerd. Andere redenen kunnen zijn gelegen in het traject tussen politie en Openbaar Ministerie:

- de aanklacht was op de peildatum (29 maart 1990) nog niet doorgestuurd;
- de aanklacht is doorgestuurd en door het Arrondissementsparket geregistreerd in het bestand van 1990, dat niet in ons onderzoek is opgenomen.

3.8.1 De duur van afhandeling

De 92 Turkse en Marokkaanse jongens zijn bij het OM goed voor 187 aanklachten. Daarvan werden er 29 gevoegd met andere aanklachten tegen dezelfde verdachten zodat er uiteindelijk er 158 aanklachten overbleven. Het dossieronderzoek bij het OM werd afgesloten op 29 maart 1990. Op dat moment was in 56 van de 158 zaken uitspraak gedaan, en waren 14 rechtszaken in voorbereiding. In 4 gevallen was de zaak doorverwezen naar de Officier van Justitie in een ander arrondissement. De resterende zaken (84), waren nog in afwachting van de zittingvoorbereiding¹⁰.

3.8.2 De uitspraken

In totaal werd er 56 keer uitspraak gedaan:

- 33 zaken werden geseponneerd;
- 7 zaken werden geseponneerd 'met schriftelijk berisping';
- 10 keer werd een transactie¹¹ aangeboden;
- 1 keer werd een boete opgelegd;
- 5 keer werden vrijheidsstraffen uitgesproken.

Wat voor een delicten leiden nu tot een bepaalde uitspraak van de rechter? Het is moeilijk om daar in zijn algemeenheid een antwoord op te geven. Bij een aantal uitspraken was ons niet duidelijk bij welk delict ze horen. Uit de registratie-gegevens van het OM is alleen af te leiden wanneer het delict gepleegd is en wat het stadium van afdoening is. Wanneer de delictdatum niet overeenstemt met de gegevens die wij van de politie kregen, is niet direct te achterhalen op welk delict de uitspraak betrekking heeft. Dat was bij 10 uitspraken het geval.

Daarnaast is het niet zo dat gelijksoortige delicten altijd tot dezelfde uitspraken leiden. Overwegingen als leeftijd van de verdachte, persoonlijke achtergronden, eerder gepleegde soortgelijke delicten, de ernst van de toegebrachte schade, de financiële draagkracht van verdacht e.d. spelen een rol in de toekenning van de strafmaat. En die overwegingen zijn ons niet bekend.

¹⁰ Een probleem bij het onderzoek is het recente karakter van de gepleegde delicten (1989). Gezien de tijd die gebruikelijk is bij strafrechtelijke procedures kan niet worden verwacht dat een groot aantal zaken is afgehandeld.

¹¹ Bij een transactie kan de verdachte verdere strafvervolgning ontlopen door aan bepaalde, door de rechter opgelegde, voorwaarden te voldoen. Meestal gaat het om het betalen van een bepaald bedrag.

Wel kunnen we trachten om bij uitspraken over veel voorkomende delicten een algemene lijn te onderkennen. We zullen dat illustreren aan de hand van 'gekwalficeerde diefstal' en bij 'mishandeling'.

3.8.3 Uitspraken met betrekking tot vermogensdelicten: gekwalficeerde diefstal

Vermogensdelicten behoren tot de meest gepleegde misdrijven. In lang niet alle gevallen komt het daarbij tot een rechtszaak. We wezen eerder al op de jongens die op jeugdige leeftijd voor het eerst met politie in aanraking komen, en die na een berisping worden heengezonden zonder dat proces verbaal wordt opgemaakt.

Kenmerkende vermogensdelicten voor deze groep vallen onder de rubriek 'eenvoudige diefstal' (winkeldiefstal, fietsdiefstal).

De meest voorkomende delicten waarbij het tot een strafzaak komt hebben betrekking op gekwalficeerde diefstal, met name 'diefstal in vereniging' en 'inbraak'. In totaal hadden 19 uitspraken van de rechter betrekking op dit soort delicten.

Sepot

Van deze delicten werden er 10 geseponeerd. In alle 7 gevallen waarbij de verdachte minderjarig was ten tijde van het plegen van het delict werd de zaak geseponeerd (zonder berisping), ongeacht het aantal in de aanklacht opgenomen delict-feiten of het aantal eerder gepleegde soortgelijke delicten. Uit de sepot-cijfers valt niet op te maken welke afspraken met de verdachte zijn gemaakt om strafvervolgung te voorkomen.

Eén opmerkelijk voorbeeld toont welke overwegingen bij het sepot een rol kunnen spelen. Een bijna meerderjarige jongen moest voorkomen wegens 2 diefstallen in vereniging plus één poging daartoe. Er was in voorgaande jaren al 16 keer proces verbaal tegen hem opgemaakt wegens 35 eerdere vermogensdelicten (eventuele veroordelingen onbekend). Dit keer werd de zaak geseponeerd. De daarop volgende (18e) aanklacht wegens poging tot diefstal in vereniging kwam hem te staan op een sepot met schriftelijke berisping.

Navraag bij de parketsecretaris leerde ons dat dergelijke opmerkelijke uitspraken mogelijk samenhangen met een eerdere veroordeling. Het gebeurt wel dat strafvervolgung wordt ingesteld tegen iemand die in korte tijd een hele reeks gelijksoortige misdrijven pleegt. Sommige daarvan worden pas bekend nadat de strafzaak aanhangig is gemaakt. Er wordt dan geredeneerd dat het strafbare feit, als het eerder bekend was geworden, zou zijn gevoegd met de reeds bekende misdrijven. Wanneer een dergelijke voeging geen invloed zou hebben gehad op de strafmaat, wordt de nieuwe aanklacht geseponeerd.

Sepot plus schriftelijke berisping

'Sepot plus schriftelijke berisping' kwam uitsluitend voor bij 5 minderjarige verdachten van gekwalificeerde diefstal. In het algemeen lijkt naar dit middel te worden gegrepen wanneer het delict van iets ernstiger aard is, bijvoorbeeld de hoge frequentie van diefstal in vereniging, de jeugdige leeftijd van de verdachte of het grote aantal eerder gepleegde soortgelijke delicten.

Transacties en boetes

Transacties en boetes werden uitsluitend opgelegd aan (2) meerderjarigen. Eén transactie betrof een 20-jarige jongen zonder eerdere delicten, die moest voorkomen wegens diefstal in vereniging. De boete werd opgelegd aan een 20-jarige jongen die 3 eerdere processen verbaal wegens vermogensdelicten op zijn naam had staan.

Vrijheidsstraffen

In 2 gevallen werden (deels onvoorwaardelijke) vrijheidsstraffen van 3 respectievelijk 4 maanden opgelegd. Beide gevallen betroffen meerderjarige verdachten met meerdere eerdere delicten op hun naam en meer dan 12 delicten in de huidige aanklacht.

3.8.4 Uitspraken met betrekking tot agressieve delicten: mishandeling.

In geval van mishandeling wordt door de politie vrijwel altijd proces verbaal opgemaakt, ook tegen minderjarigen.

Sepot

Twee strafzaken wegens mishandeling werden geseponneerd. Het betrof 2 jongens die ten tijde van het delict minderjarig waren. Beide hadden eerder 2 respectievelijk 3 processen verbaal gehad wegens geweldsdelicten (uitspraak onbekend).

Transactie

Er werd in 2 gevallen een transactie aangeboden. Het betrof een 16-jarige verdachte zonder eerdere geweldsdelicten, en een 23-jarige verdachte met één eerder proces verbaal wegens geweldsdelicten.

Vrijheidsstraffen

Eén gevangenisstraf van 6 weken werd opgelegd aan een meerderjarige verdachte wegens een poging tot zware mishandeling. Deze had eerder 1 proces verbaal gekregen wegens een geweldsdelict. Of het die keer ook tot een veroordeling is gekomen is onbekend.

3.9 Conclusie gerechtelijke uitspraken

Van de 105 jongens die volgens onze gegevens opgenomen zouden moeten zijn in het bestand van het Arrondissementsparket, werden er 86 daadwerkelijk aangetroffen. Het verschil is mogelijk te wijten aan de termijn tussen het opmaken van het proces verbaal door de politie en zending naar het Openbaar Ministerie. Een andere verklaring kan zijn dat zaken door de politie zelf geseponneerd zijn. Van de 23 jongens die volgens onze gegevens geen proces

verbaal kregen (de 'eerste contacten') komen er 6 toch voor in het bestand van het Arrondissementsparket. De reden daarvan is ons niet bekend. De in totaal 92 jongens hebben over 1989 bij elkaar 158 (al dan niet gevoegde) strafzaken op hun naam staan. Op de peildatum, 29 maart 1990, was in 56 zaken door de rechter uitspraak gedaan. Hiervan werden er 33 geseponneerd en 7 geseponneerd 'met schriftelijke berisping'.

Het antwoord op de vraag : "welke uitspraak volgt op wat voor een delict?" is niet rechtstreeks te geven.

Een zorgvuldige rechtsgang is gebaat bij gerechtelijke uitspraken, waarbij individuele factoren zoveel mogelijk worden meegewogen in het eindoordeel. Van de factoren die hebben meegespeeld bij het bepalen van het uiteindelijke vonnis zijn wij niet op de hoogte, zodat een vergelijking niet echt goed mogelijk is. Toch is getracht aan de hand van de meeste voorkomende vermogens-en agressieve delicten (gekwalficeerde diefstal en mishandeling) een beeld te schetsen van de strafmaat.

Men lijkt bij minderjarigen terughoudend te zijn met het opleggen van straffen; slechts bij uitzondering wordt de zaak niet geseponneerd, ongeacht het aantal eerder gepleegde delicten. Bij meerderjarigen gaat men eerder over tot transacties en geldboetes. Slechts bij ernstige aanklachten (meer dan 12 gekwalficeerde diefstallen of zware mishandeling), met eerdere processen verbaal voor hetzelfde delict, komt gevangenisstraf voor.

4 De dossiers van (justitieel) hulpverleners

4.1 Doel en bronnen

Het onderzoek van dossiers van (justitiële) hulpverleningsinstellingen heeft tot doel, een globale beschrijving te geven van de migratiegeschiedenis, thuis-situatie, onderwijsloopbaan, arbeidsverleden en justitiële ervaring van de betrokken verdachten. De aldus verkregen schets van de doelgroep vormt een kader waarbinnen de resultaten uit de interviews kunnen worden geïnterpreteerd.

Een deel van de 128 Turkse en Marokkaanse jongens met politie-contact is terug te vinden in de registratie van instellingen op het gebied van de reclassering, kinderbescherming en jeugdhulpverlening.

Een aantal van deze instellingen gaf ons toestemming om te beschikken over de daar aanwezige persoonsgegevens. Wij zegden daarbij toe de anonimiteit en privacy van betrokkenen te eerbiedigen¹. Het onderzoek vond plaats bij de Raad voor de Kinderbescherming, drie werkeenheden van Reclassering Arnhem en de afdeling Reclassering van het Leger des Heils en de Stichting Jeugd en Gezin. Voorts beschikten wij over de achtergrondgegevens van de in 1989 afgesloten cliënt-contacten van het randgroepjongerenproject Rijnside. Aangezien deze laatste gegevens anoniem zijn, is niet te achterhalen in hoeverre er een overlap bestaat met de jongens uit de onderzoeksgroep.

Overigens dient te worden opgemerkt dat de bruikbaarheid van de dossiers voor onze doelen beperkt is:

- De dossiers zijn aangelegd met het oog op het nut voor de hulpverlening of rechtsgang. Er is een nadruk op de daarvoor relevante gegevens, andere voor het onderzoek interessante gegevens ontbreken.
- De registratiediscipline is wisselend, waardoor veel gegevens niet consistent zijn geregistreerd in alle dossiers.
- Het zijn moment-opnamen, ze hebben betrekking op een beperkte periode. Oudere dossiers (het oudste is van 3 jaar geleden) hebben mogelijk veel van hun actualiteit verloren.
- De dossiers vormen de weerslag van grotendeels vrijwillige contacten, waarbij het initiatief doorgaans van de betreffende instantie is uitgegaan. Daardoor ontbreken zowel de verdachten waarmee geen contact is gezocht als de verdachten die geen interesse toonden. Het is derhalve geen volmaakte afspiegeling van de totale groep Turkse en Marokkaanse verdachten.
- De dossiers zijn voor het merendeel gebaseerd op gesprekken met de jongens zelf, vaak in het bijzijn van ouders. Slechts incidenteel is ook gepraat met derden (leerkrachten, familie en dergelijke). Ook dat heeft mogelijk consequenties voor de betrouwbaarheid van de geregistreerde gegevens.

¹ In het geval van justitiële dossiers werd toestemming tot inzage gevraagd aan en verleend door het Ministerie van Justitie.

4.2 Justitiële hulpverleningsinstellingen

Op het terrein van de justitiële hulpverlening werken in Arnhem verschillende instellingen. De Raad voor Kinderbescherming, de Reclassering Arnhem, de afdeling Reclassering van het Leger des Heils, de Stichting voor Jeugd en Gezin en het project Rijnside. De aard van hun werkzaamheden verschilt echter in principe niet en ook het soort gegevens dat wordt geregistreerd stemt overeen. De meeste gegevens zijn terug te vinden in vroeghulp-verslagen en voorlichtingsrapporten.

Vroeghulpverslagen

Na in verzekeringstelling krijgt een verdachte op het politie-bureau bezoek van een maatschappelijk werker die directe ondersteuning biedt en de eventuele hulpvraag vaststelt; de vroeghulp. Daarvan bestaat in elk geval summiere verslaglegging, maar vroeghulpcontacten kunnen ook het begin zijn van een intensievere hulpverlening. De vroeghulp komt echter vaak niet tot stand omdat de instelling niet of te laat wordt gewaarschuwd. In Arnhem wordt de vroeghulp uitgevoerd door de Raad voor de Kinderbescherming (minderjarigen), de Reclassering (meerderjarigen) en de Stichting Rijnside (minder- en meerderjarigen).

Voorlichtingsrapporten

Bij strafzaken kan de Officier van Justitie aan de instellingen verzoeken een voorlichtingsrapport op te stellen, zodat persoonlijke omstandigheden van de verdachte kunnen worden meegewogen in het bepalen van de strafmaat. De verdachte heeft meestal belang bij het opstellen van een dergelijk rapport, en medewerking wordt zelden geweigerd. Desondanks komt circa 25% van de voorlichtingsopdrachten niet tot stand doordat de verdachte niet kan worden bereikt² of om andere redenen.

Voor minderjarigen geschiedt de voorlichting door de Raad voor de Kinderbescherming, voor meerderjarigen door de werkeenheden van Reclassering Arnhem en de afdeling Reclassering van het Leger des Heils.

In totaal werden gegevens verkregen van 44 jongens uit de onderzoeksgroep, als volgt verdeeld over de onderstaande instellingen.

² Volgens informatie van de werkeenheden Arnhem van de Reclassering.

Instelling	aantal dossiers	aantal verdachten in onderzoeksgroep
Reclassering Arnhem:		
- Reclassering Werkeenheid Arnhem	12	
- Sociaal Psychologische Werkeenheid	1	
- Coördinatie Dienstverlening Afdeling Reclassering	1	
Leger des Heils	<u>3</u>	
Subtotaal meerderjarigen	17	57
Raad voor de Kinderbescherming	21	
Stichting Rijnside, vroeghulp	<u>6</u>	
Subtotaal minderjarigen	27	70
Totaal	44	127

In het nu volgende gedeelte zullen conclusies worden getrokken met betrekking tot een groot aantal thema's. Zoals gezegd is voorzichtigheid daarbij geboden, zeker gezien het grote aantal witte vlekken. Dat voorbehoud geldt ook voor de vergelijking tussen de Turkse en de Marokkaanse groep. Met 11 dossiers is slechts 24 % van de Marokkaanse verdachten in het dossieronderzoek vertegenwoordigd, terwijl 40 % van de Turkse verdachten in de dossiers is terug te vinden (33 dossiers). Mogelijk wordt de Marokkaanse groep slechter bereikt door de reclassering en wijkt de groep die wel bereikt wordt af van de overige Marokkaanse verdachten.

Tabel 14: Aantallen justitiële hulpverleningsdossiers, verdeeld over etnische groep en leeftijdscategorie

	minderjarig	meerderjarig	totaal
Turken	20	13	33
Marokkanen	7	4	11
	<u>27</u>	<u>17</u>	<u>44</u>

Gemiddelde leeftijd voor beide groepen: 17,5 jaar

Zo wijkt de gemiddelde leeftijd van de Turkse jongens met een dossier (17,5) niet af van die van de totale groep Turkse verdachten, terwijl de Marokkaanse jongens met een dossier gemiddeld één jaar (17,5) jonger zijn dan de totale groep Marokkaanse verdachten (18,5).

De Turkse dossiers zijn voor 60 % van minderjarigen, en dat is ook het percentage minderjarigen in de totale Turkse verdachten-groep. Bij de Marokkaanse dossiers maken minderjarigen 64 % uit, van de totale Marokkaanse verdachtengroep vormen ze 47 %.

Met name de oudere Marokkaanse verdachten zijn dus in het dossier-onderzoek ondervertegenwoordigd.

4.2.1 De dossiergegevens justitiële hulpverleningsinstellingen

Hieronder geven we een samenvatting van de dossiergegevens. De bijbehorende tabellen treft u aan in bijlage 2.

Migratiegeschiedenis

Alle verdachten zijn in het herkomstland geboren, één Turkse en één Marokkaanse jongen uitgezonderd. Slechts in de helft van de gevallen is de leeftijd van migratie bekend. Gemiddeld kwamen deze jongens naar Nederland op 8-jarige leeftijd, bij de Turkse groep kwamen er ook veel als kleuter naar Nederland (zie tabel 1 in bijlage 2). Van 13 jongens is bekend bij wie zij opgroeiden in het herkomstland. Meestal verbleven zij bij hun moeder (8 jongens), bij de Turkse jongens zijn er 4 die bij de grootouders opgroeiden (zie tabel 2 in bijlage 2). Het niveau van het in het herkomstland gevolgde onderwijs is bij 25 jongens niet bekend. Van de rest hebben 6 jongens een of meer jaar lager onderwijs gevolgd, 3 voortgezet onderwijs en 8 hebben geen enkele vorm van onderwijs genoten. Waarschijnlijk betreft die laatste groep vooral jongens die op zeer jeugdige leeftijd migreerden (zie ook tabel 3 in bijlage 2).

Sociaal-economische status van de ouders

De arbeidssituatie van de vader is bekend bij 30 van de 44 jongens. Gegevens over het beroepsniveau zijn echter slechts aanwezig voor 17 vaders. De arbeidssituatie van de moeders is slechts bekend bij 15 van de 44 moeders (zie tabel 4, 5 en 6 in bijlage 2). Gezien het grote aantal onbekende gegevens mag aan de vermelde conclusies niet teveel gewicht worden gehecht.

Iets minder dan helft van de Turkse vaders heeft werk (10 van de 23) bij de Marokkaanse vader is dat iets meer dan de helft (4 van de 7). Voor beide groepen geldt dat het beroepsniveau zeer laag is; ongeschoold werk domineert sterk. De moeders van de verdachten werken -voor zover bekend- geen van allen. Over het opleidingsniveau van de ouders is het onmogelijk om enige uitspraak te kunnen doen; in 40 van de 44 dossiers ontbreken daartoe de gegevens.

Gezinssituatie

In 38 van de 44 dossiers staan gegevens over de woonsituatie van de jongens. Tweederde van de jongens (27x) woont nog bij de ouder(s) thuis (zie tabel 7 in bijlage 2). Alleenstaanden komen alleen bij de Turken voor (3x). Voorts hebben 5 Turkse en 1 Marokkaanse jongen een eigen gezin. Eén (Turkse) jongen woont in een internaat.

De Turkse jongens hebben gemiddeld 3 broers en zussen, de Marokkaanse jongens komen allen grote gezinnen met gemiddeld 6 broers en zussen (zie tabel 8 in bijlage 2).

De geboortevolgorde van de jongens is gespreid, er komen niet meer oudste of jongste kinderen voor dan op grond van de gezinsgrootte verwacht zou worden (zie tabel 9 in bijlage 2).

Opvallend is het relatief hoge aandeel van jongens met gescheiden ouders (7 van de 44, zie tabel 10 in bijlage 2). Het totale percentage gescheiden Turken en Marokkanen in Arnhem ligt veel lager; respectievelijk 1% en 2% (zie ook hoofdstuk 2).

Terwijl de helft van de beide groepen jongens nauwelijks problemen thuis zegt te hebben, is bij 10 van de 27 Turkse jongens sprake van conflicten met vooral de vader. Genoemde problemen bij de Turkse jongens zijn: relatie goed, maar ouders hebben geen grip meer op de jongen (2x); vader streng, ouderwets (2x); vader slaat (1x), zoon heeft geen respect meer (1x); zoon is "vernederlandst", culturele kloof tussen vader en zoon (2x); en ruzies over huisregels, tijdsbesteding en drankgebruik (1x). Slechts 1 Marokkaanse jongen geeft te kennen problemen thuis te hebben. Dat kan betekenen dat de Marokkaanse jongens harmonieuzere relaties onderhouden met hun familieleden. Gezien de uit de literatuur bekende gezinsproblematiek³ bij de Marokkaanse jongeren kunnen daar vraagtekens bij worden gezet. Wellicht zijn Marokkaanse jongeren minder openhartig wat betreft zaken die de reputatie van de familie aangaan (zie tabel 11 in bijlage 2). Van 10 jongens is niet bekend of zij conflicten thuis hebben.

School

Bij de Turkse jongens overheerst het onderwijs op LBO-niveau (18 van de 28), terwijl bij de Marokkanen de grootste groep wordt gevormd door MAVO-leerlingen (4 van de 9, zie tabel 12 in de bijlage). Van 7 jongens is het opleidingsniveau niet bekend.

Van 31 jongens is bekend of zij problemen hebben of hadden op school. Van de (6) Marokkaanse jongens zegt de helft een probleemloze schoolloopbaan te hebben. Er is (naar hun eigen zeggen) vrijwel geen sprake van spijbelgedrag, gedragsproblemen of leermoeilijkheden. Een mogelijke verklaring zou kunnen zijn dat de Marokkanen die door de justitiële hulpverlening worden bereikt wezenlijk afwijken van de totale groep Marokkaanse verdachten. Ook kan sprake zijn van de geringe openhartigheid bij de Marokkanen (zie tabel 13 van de bijlage).

Bij de Turkse jongens zeggen 19 van de 25 jongens dat zij problemen op school hebben (gehad). Als achtergrond van moeilijkheden op school worden genoemd: motivatieproblemen (1x) en gezinsproblemen (2x). Bij 4 van de 44 jongens is sprake van afgebroken opleidingen.

Spijbelgedrag wordt vermeld bij 8 van de 18 LBO-leerlingen, maar ook bij 2 van de 5 MAVO-leerlingen.

3 Zie bijvoorbeeld Bel Ghazi, H. Van Soek tot arbeidsmarkt. Het Wereldvenster, Houten, 1988.

Slechts in 16 van de 44 gevallen weten we of de ouders al dan niet contact onderhouden met de school. Tien van deze ouders onderhoudt geregeld contact met de school. Opmerkelijk is de verstoorde relatie tussen de school en Turkse ouders, waarvan 2 keer sprake was in de dossiers (zie tabel 14).

Werk

Van 33 jongens is bekend wat hun dagelijkse bezigheid is (zie tabel 15 in bijlage 2). De meerderheid van deze jongens (23) is schoolgaand. Bij de niet-schoolgaande jongens zijn 5 van de 10 Turken en 3 van de 4 Marokkanen werkloos. Van de in totaal 6 werkenden hebben er 3 vast werk. Het gaat daarbij hoofdzakelijk om ongeschoolde arbeid (zie tabel 16 in bijlage 2).

Financiën

Van 32 jongens is bekend wat hun belangrijkste bron van inkomsten is. De hoofdbron van inkomsten vormt voor de meeste jongens het zakgeld, dat ze van de ouders ontvangen. Gemiddeld ontvangt een Marokkaanse jongen f 40,- en een Turkse jongen f 157,- per maand. Dat verschil kan niet worden herleid tot verschil in leeftijd.

Gezien de sociaal-economische positie van de vaders (zie tabel 4 en 5 in bijlage 2) wekt het hoge bedrag dat de Turkse jongens aan zakgeld ontvangen bevreemding. De dossiergegevens zijn doorgaans gebaseerd op selfreport; het is goed mogelijk dat de jongens de vraag niet waarheidsgetrouw hebben beantwoord. Onduidelijk is voorts of het om regulier zakgeld gaat of om incidentele bedragen.

Verder worden genoemd als belangrijkste inkomstenbron: uitkering (10x), werk (3x), krantenwijk (2x) en criminaliteit (1x). Zie ook tabel 17 in bijlage 2.

Vrije tijdsbesteding

Van 28 jongens zijn gegevens bekend over hun vrijetijdsbesteding. Voor beide groepen geldt dat sport een belangrijke plaats inneemt bij de vrijetijdsbesteding (16x genoemd). Turkse jongens brengen naar verhouding meer tijd thuis door dan Marokkaanse jongens en de Marokkanen bezoeken relatief vaker het buurthuis. Turkse jongens gaan wel naar discotheken, Marokkaanse jongens niet; mogelijk vormt het gebrek aan financiële middelen daar de oorzaak van. Cafés worden weinig bezocht (zie tabel 18 in bijlage 2).

Het delict

Gegevens over het gepleegde delict en de strafrechtelijke afhandeling zijn in veel dossiers afwezig of gedateerd. Beter bruikbare informatie over een groter aantal verdachten bieden de dossiers van de politie en het Openbaar Ministerie (zie hoofdstuk 3).

Wel geven de reclasseringsdossiers enig inzicht in de motieven voor het gepleegde delict en de reacties van de ouders.

Bij de Turkse jongens worden vooral de invloed van slechte vrienden (10x) en geldgebrek (9x) als redenen voor het delict aangevoerd. Van 10 Turkse jongens is de motivatie niet bekend. Bij de Marokkaanse jongens springt geen enkele reden er duidelijk uit. Geldgebrek wordt bij slechts 1 van de 11 Marokkanen vermeld. Wanneer de Turkse jongens inderdaad gemiddeld 4 keer zoveel zakgeld krijgen als de Marokkanen, dan is hun vermeende geldgebrek opmerkelijk (zie tabel 19 in bijlage 2).

In 26 dossiers staat vermeld hoe de ouders reageerden op het criminele gedrag van hun zoon.

Bij de ouders is de overwegende reactie er een van schrik en woede (21x genoemd). Die kwaadheid wordt merendeels verbaal geuit, maar er vallen ook wel eens klappen (4x). Er is daarin geen verschil tussen de Turkse en Marokkaanse ouders.

Andere reacties verschillen wel. Twee Turkse moeder werden ziek van verdriet, van ziekte bij Marokkaanse moeders is niets bekend. Twee Marokkaanse ouders reageerden door hun zoon huisarrest op te leggen, een sanctie die bij de Turken weer niet vermeld wordt (tabel 20 in bijlage 2).

4.2.2 Dossiergegevens justitiële (hulpverlenings)instellingen: samenvatting en conclusies

Samenvatting

Het dossieronderzoek is gebaseerd op de dossiergegevens van 33 Turkse en 11 Marokkaanse verdachten. De dossiers zijn verre van volledig. Met name bij de conclusies met betrekking tot de Marokkanen past voorzichtigheid, omdat het om kleine aantallen gaat en de leeftijdsopbouw afwijkt van die van de totale groep Marokkaanse verdachten (de meerderjarigen zijn ondervertegenwoordigd).

- Voor zover bekend zijn zowel de Turkse als Marokkaanse jongens bijna allemaal in het herkomstland geboren, ze kwamen gemiddeld naar Nederland op 8-jarige leeftijd. In het herkomstland groeiden ze op bij hun moeder of (bij de Turkse jongens) ook wel de grootouders.
- Bij beide nationaliteiten is er een vrij grote groep die geen onderwijs volgde vóór de komst naar Nederland. Waarschijnlijk gaat het daarbij om jongens, die in de kleuterleeftijd gemigreerd zijn. Bij de Turken heeft een aantal een voortgezette opleiding gevolgd in Turkije, de Marokkanen hebben alleen lagere school gehad.
- Bij veel dossiers ontbreken gegevens over de migratiegeschiedenis en de sociale economische status van de ouders.
- Voor zover bekend hebben de vaders in Nederland vrijwel allemaal ongeschoold werk gedaan. Een groot deel van hen is nu werkloos of arbeidsongeschikt. De werkloosheid onder Marokkaanse en Turkse vaders ligt rond de 50%. Alle moeders (voor zover bekend) zijn huisvrouw.
- Tweederde van de jongens woont nog bij de ouders thuis. Bij de Marokkanen komen vrij veel één-ouder gezinnen voor⁴. De Marokkaanse jongens komen zonder uitzondering uit grote gezinnen met gemiddeld 6 broers en zussen, de Turkse gezinnen zijn half zo groot. Er komen niet meer oudste of jongste kinderen voor onder de verdachten.
- De Turkse jongens hebben thuis conflicten, vooral met de vader. Zoons vinden hun vader streng en ouderwets, terwijl de vaders vinden dat hun zoon is vernederlandst en geen respect meer heeft. De Marokkaanse jongens zeggen thuis nauwelijks problemen te hebben.
- Volgens de dossiers volgen Marokkaanse jongens vaker onderwijs op MAVO-niveau, de Turkse daarentegen zitten vooral op LBO-scholen. Bij de Turken wordt veel gespijeld en is sprake van leer- en gedragsproblemen. Die hangen onder meer samen met gebrek aan motivatie en met gezins-

⁴ Dit is opmerkelijk, gezien het feit dat volgens de gegevens van de gemeente Arnhem slechts 2% van de Marokkanen gescheiden is.

problemen. Bij Marokkanen spelen dit soort problemen veel minder of ze zijn minder geneigd daar voor uit te komen. Er is weinig verschil in spijbelgedrag tussen MAVO en LBO-leerlingen. Het is onbekend of de ouders contact onderhouden met de school.

- De meerderheid van de jongens is schoolgaand, van de niet-schoolgaanden is de helft werkloos. Verhoudingsgewijs hebben meer Turkse jongens dan Marokkaanse werk, al is dat vaak geen vaste baan. Het gaat vrijwel altijd om ongeschoolde arbeid.
- Voor de schoolgaande jongens is zakgeld de belangrijkste inkomstenbron. De Marokkaanse jongens krijgen slechts een kwart van de circa 160 gulden die hun Turkse leeftijdsgenoten maandelijks (zeggen te) ontvangen. Gezien de sociaal economische positie van hun vaders moet de betrouwbaarheid van dit gegeven in twijfel worden getrokken. Een kwart van de jongens ontvangt een uitkering.
- Sport is de belangrijkste vrije tijds-activiteit. Turkse jongens brengen meer tijd thuis door, en als ze uitgaan gaan ze eerder naar de discotheek toe. Marokkaanse jongens gaan vaker naar het buurthuis.
- Bij Marokkaanse jongens zijn geen opvallende motieven aan te wijzen met het oog op het gepleegde delict. Voor Turkse jongens zijn de invloed van slechte vrienden en geldgebrek veel genoemde motieven. De reactie van de ouders op het delinquente gedrag verschilt niet tussen beide. Schrik en kwaadheid overheersen, de jongens worden berispt en krijgen ook wel eens een pak slaag. Sommige Turkse moeders worden ziek van het verdriet dat hun zoons hen aandoen. Twee Marokkaanse jongens kregen huisarrest.

Conclusies

Er zijn opvallende verschillen tussen de Turkse en de Marokkaanse dadergroep, waarbij de Marokkaanse jongens in een aantal opzichten gunstig afsteken:

- hun opleidingsniveau is hoger, en er zijn minder problemen op school;
- ze hebben geen conflictueuze relaties met hun ouders.

Deze gunstige aspecten staan in schril contrast met de eerder geconstateerde hogere delinquentie onder Marokkaanse jongens. Het lijkt aannemelijk te stellen dat de groep Marokkanen, die door de reclassering bereikt wordt slechts een 'bovenlaag' uit de totale groep Marokkaanse verdachten vormt. Een tweede verklaring zou kunnen zijn dat Marokkanen terughoudender zijn in het toegeven van zaken die een smet kunnen werpen op de (familie)-eër.

Uitgaande van de leeftijdsopbouw van de Turkse en Marokkaanse jongens in de dossier-groep en die van de totale verdachten-groep lijkt de Marokkaanse groep wel en de Turkse groep niet noemenswaardig af te wijken. Hieruit kan worden afgeleid dat het bereik van de reclassering onder de Turkse verdachten groter (en meer gespreid) is. Oudere Marokkaanse jongens (een risico-groep, zie hoofdstuk 3) worden niet of nauwelijks bereikt door de instellingen.

4.3 Dossiers Stichting voor Jeugd en Gezin

Wij veronderstelden dat er een samenhang zou kunnen bestaan tussen het delinquente gedrag van de Turkse en Marokkaanse jongens en hun opvoedingssituatie. Om inzicht te krijgen in de gezinsproblematiek van de jongens werd inzage verzocht in de dossiers van de Stichting voor Jeugd en

Gezin (SJG). Nadat wij toezegden privacy en anonimiteit van betrokkenen te waarborgen werd daarvoor toestemming verkregen.

De SJG is belast met de gezinsvoogdij wanneer de kinderrechter besluit tot een onder toezicht stelling, onder meer naar aanleiding van crimineel gedrag van de jongen in kwestie. In de dossiers van de SJG bevonden zich 8 van de 128 jongens uit de onderzoeksgroep. Daar waren slechts 2 jongens bij over wie wij nog geen gegevens hadden; de overige 6 waren al bekend uit de dossiers van de justitiële instellingen. Bruikbare informatie over de opvoedingsproblematiek leverden 4 van de 8 dossiers, de overige dossiers waren summier in dit opzicht. Het betreft gegevens over één Marokkaanse en 3 Turkse jongens van respectievelijk 14, 16, 17 en 18 jaar.

Zoals ook op andere plaatsen in dit hoofdstuk al werd geconstateerd, zijn de gepresenteerde conclusies gebaseerd op zeer kleine aantallen, waardoor van een verantwoorde generalisatie geen sprake kan zijn.

Het centrale opvoedingsprobleem dat uit de dossiers van de SJG naar voren komt, is het onhandelbare gedrag van de jongens. 'De ouders hebben geen vat meer op hun zoon' valt in 3 van de 4 dossiers te lezen. De jongen heeft maling aan de huisregels, en geeft geen blijk van enig normbesef. Hij komt en gaat wanneer hij wil, en doet waar hij zin in heeft. Pogingen om hem in het gareel te dwingen hebben geen effect. In 2 van de 4 dossiers worden ook gedragsproblemen op school genoemd.

Bij één jongen wordt nadrukkelijk melding gemaakt van de traditioneel-Turkse oriëntatie van het gezin. Vader ervaart het als een diepe schande dat zijn zoon zich op het slechte pad begeeft. Hij heeft er alles voor over om diens gedrag te corrigeren. Hij praat en hij slaat en heeft hem zelfs een keer voor straf kaal geschoren, maar zonder het gewenste effect.

De rolverdeling tussen vader en moeder komt aan bod in eveneens 3 van de 4 dossiers. Over het algemeen is er veelvuldig contact tussen moeder en zoon en is de relatie redelijk, zij het dat moeder niet optreedt wanneer huisregels worden overtreden. Bij 2 van de 4 dossiers wordt er melding van gemaakt dat vader vaak afwezig is.

De ouders wijten het wangedrag van hun zoon aan diens slechte vrienden bij 2 van de 4 dossiers. In eveneens 2 dossiers wordt vermeld dat de jongen niet gemotiveerd is voor een oplossing van zijn probleemgedrag.

Bij 3 dossiers wordt als aanpak van de problematiek geadviseerd in de richting van een strakke structuur met persoonlijke aandacht. Er dient hen verantwoordelijkheidsbesef te worden bijgebracht door het maken van duidelijke afspraken en het consequent naleven daarvan.

Overigens staat in één van de overige dossiers als alternatieve straf genoemd: het volgen van een cursus sociale vaardigheden.

4.4 De registratie van het project Rijnside

Het randgroepjongerenproject Rijnside in Arnhem Zuid registreert sinds januari 1989 systematisch gegevens over de leefsituatie en sociale omgeving van hun cliënten. Het betreft gegevens over de woonwijk, etnische herkomst, leeftijd, geslacht, woon/leefsituatie, maatschappelijke situatie, inkomstenbron, probleemgebied etc. De rapportage over afgesloten cliëntencontacten wordt, ontdaan van persoonsgegevens, geleverd aan de gemeente Arnhem (afdeling Onderzoek en Statistiek). De Stichting Rijnside heeft toestemming verleend om deze (geanonimiseerde) gegevens te gebruiken ten bate van het onder-

zoek⁵ De rapportage over de afgesloten cliënt-contacten in 1989 geeft inzicht in de eventuele specifieke positie van de Turkse en Marokkaanse cliënten binnen het totale cliënten bestand.

4.4.1 Gegevens afgesloten contacten over 1989

Aantal contacten

In 1989 werden er in totaal 101 hulpverleningscontacten afgesloten. Daaronder bevonden zich 52 Nederlanders, 18 Turken, 11 Surinamers/Antillianen, 7 Marokkanen en 2 van "overige" herkomst. Bij 11 contacten was de etnische herkomst niet duidelijk. De Turkse en Marokkaanse groep vormt ruim een kwart van het totaal. Bij alle etnische groepen is het aandeel van de meisjes gering; onder de 14 contacten met meisjes was 1 Turkse meisje en 1 Marokkaans meisje. Opvallend bij de Turken en Marokkanen is het grote aandeel van de minderjarigen: drie kwart van hen is minderjarig (19 van de 25), terwijl dat bij de Nederlanders op iets meer dan de helft ligt (28 van de 52).

Woonwijk

De meest genoemde woonwijken zijn bij alle etnische groepen de wijken Arnhemse Broek en Klarendal. Bij de Turkse en Marokkaanse cliënten valt daarnaast de wijk Oost van Oude stad (waaronder de buurt Spijkwerkwartier) op en bij de Nederlanders de wijken Malburgen Zuid-Oost, Elderveld en De Laar. Opvallend is het geringe aandeel van Arnhem Zuid bij de buitenlandse cliënten; slechts 4 van de 25, waaronder 1 Marokkaan.

Gezins- of leefsituatie

Onvolledige gezinnen kwamen bij de Turken nauwelijks (3 van de 18) en bij de Marokkanen helemaal niet voor, terwijl bijna de helft van de Nederlandse cliënten uit onvolledige gezinnen kwam (24 van de 52). De Turken en Marokkanen wonen in meerderheid bij hun vader en moeder (18 van de 25), bij de Nederlanders doet slechts een minderheid dat (20 van de 52). De 4 cliënten die in internaten verbleven behoren tot de Turkse (2), Marokkaanse (1) of Surinaams/Antilliaanse (1) groep.

Maatschappelijke positie

De gemiddeld jongere leeftijd van de Turken en Marokkanen wordt weer-spiegeld in het hogere aantal scholieren onder hen (15 van de 25), dan bij de Nederlanders (27 van 52) en Surinamers (4 van de 11). Het percentage werklozen onder de Turken en Marokkanen (28 %) in de groep ligt dan ook lager dan onder de Nederlanders (33 %) en Surinamers (45 %). De belangrijkste inkomstenbronnen geven geen verschillen te zien tussen de etnische groepen. De meestgenoemde bron van inkomsten is overal 'ouders', de belangrijkste bron van neveninkomsten is 'diefstal e.d.', gevolgd door 'bijbaantjes'.

⁵ Een verzoek om de volledige registratie van de Stichting Rijnside in te mogen zien werd afgewezen, met als motivatie dat de vroeghulpdossiers die de Stichting opmaakt reeds ingezien konden worden via de Raad voor de Kinderbescherming en de Reclassering en dat voor het overige de in vertrouwen verstrekte informatie van cliënten beschermd diende te worden.

Primaire problematiek

Bij alle etnische groepen wordt door de hulpverlener als primaire problematiek/hulpvraag 'politie/justitie' aangegeven, hetgeen waarschijnlijk te maken heeft met de contactlegging door Rijnside in verband met vroeghulp. Als tweede terrein voor hulpverlening worden afwisselend inkomen, huisvesting, onderwijs en ouders/verzorgers genoemd. Een in het oog springend verschil tussen de Nederlandse en allochtone cliënten vormt het probleemgebied 'ouders/verzorgers'. Van de 11 hulpvragen op dat terrein komen er 4 van Turkse, 3 van Surinaamse en 2 van Marokkaanse cliënten. Dat is een aanwijzing dat een verschil in culturele oriëntatie tussen migranten-ouders en hun kinderen een specifieke rol speelt bij buitenlandse randgroepjongeren.

4.4.2 Samenvatting en conclusie Rijnside

De Turkse en Marokkaanse jongens zijn (in verhouding tot hun aandeel onder de Arnhemse jongeren) oververtegenwoordigd onder de cliëntèle van Rijnside. Onder hen zijn meer minderjarigen dan onder de Surinaams/Antilliaanse en Nederlandse cliënten.

De Turken en Marokkanen wonen deels in dezelfde wijken als de andere cliënten (Klarendal, Arnhemse Broek). Daarnaast wonen de buitenlandse cliënten in 'Oost van Oude Stad'.

Terwijl bijna de helft van de Nederlandse cliënten uit onvolledige gezinnen afkomstig is, komt dat bij Turkse cliënten nauwelijks en bij Marokkanen niet voor. Ze wonen nog grotendeels bij de beide ouders thuis, iets wat slechts een minderheid van de Nederlandse cliënten doet.

Het aandeel van de scholieren onder de Turken en Marokkanen is hoger dan bij de andere etnische groepen, en het aandeel van de werklozen lager (meer minderjarigen). De belangrijkste inkomstenbron vormen de ouders bij alle etnische groepen, en de belangrijkste bronnen voor neven-inkomsten zijn diefstal, gevolgd door bijbaantjes.

Als belangrijkste terrein van hulpvraag wordt politie/justitie genoemd.

Daarnaast scoren huisvesting, inkomen en onderwijs bij alle groepen.

Problemen met ouders of verzorgers doen zich voor bij alle allochtone groepen, en worden nauwelijks genoemd bij de Nederlandse cliënten.

5 De interviews met Turkse en Marokkaanse jongens

5.1 Enige theoretische overwegingen

In de ontwikkeling die leidt tot het plegen van het eerste delict en vandaar (in een aantal gevallen) naar herhaalde misdrijven, zijn een aantal cruciale factoren aan te wijzen.

In gangbare criminologische theorieën wordt gewezen op het belang van sociale controle¹ of sociale binding. Aanhangers van deze theorie gaan ervan uit dat het niet zinvol is te vragen waarom sommige jongeren tot crimineel gedrag komen. In plaats daarvan vertrekken zij vanuit de vraag wat de meeste jongeren ervan **weerhoudt** om tot crimineel gedrag over te gaan. Daarbij geldt als aanname dat de motivatie tot normoverschrijding een constante is; bij afwezigheid van bepaalde remmingen zou iedereen ongeacht leeftijd, geslacht of etnische herkomst in gelijke mate tot criminaliteit geneigd zijn.

Voor de meeste mensen geldt dan dat ze zich aan maatschappelijk geaccepteerde normen houden omdat ze daarbij meer te winnen hebben dan te verliezen. Zowel in het maatschappelijke vlak (werk, school, buurt, verenigingen) als op het gebied van persoonlijke relaties (ouders, familie, vrienden) hebben ze bindingen, die bij crimineel gedrag onder druk komen te staan. Jongman² ziet als invloedrijke factor het hebben van werk. Junger-Tas³ noemt als belangrijke bindingen: de band met school, de band met de ouders en de band met vrienden.

5.1.1 Maatschappelijke bindingen

Werk

Jongman constateert een directe samenhang tussen de toename van maatschappelijke ongelijkheid ten gevolge van werkloosheid en de toename van vermogensdelicten. Uit door hem uitgevoerd onderzoek in Groningen bleek de stijging van de criminaliteit in de jaren '60 en '70 vrijwel geheel voor rekening van werklozen en overige niet-actieven te komen. Overigens had zijn onderzoek uitsluitend betrekking op de mannelijke beroepsbevolking tussen 15 en 64 jaar. Schoolgaanden waren daarvan uitgesloten.

School

Junger-Tas benadrukt juist de band met school. Van de jongeren die een goede band met school hebben (gemeten naar de relatie met leraren, schoolprestaties, deelname buitenschoolse activiteiten, spijbelen etc.) maakt een veel lager percentage zich schuldig aan delinquent gedrag.

1 Hirschi, T. *Causes of delinquency*. University of California Press, Berkeley, 1972.

2 Jongman, R.W. 'Criminaliteit als gevolg van de uistoting uit het arbeidsproces'. In: *Tijdschrift voor de Criminologie*, 1982 nr. 1, blz. 3 - 20.

3 Junger-Tas, J. 'De theorie van sociale controle of sociale binding'. In: *Tijdschrift voor Criminologie*, 1985, nr. 5, blz. 244 - 265.

5.1.2 Persoonlijke bindingen

Ouders

Conflicten met ouders, spanningen, wegloupedrag dragen alle bij tot het wegvallen van remmingen met betrekking tot criminele activiteiten.

Sommige auteurs⁴ wijzen op het verschil in culturele oriëntatie tussen Turkse en Marokkaanse ouders en hun hier opgroeiende kinderen. De zonen maken hier kennis met een cultuur die bij jongeren individualiteit en onafhankelijkheid stimuleert, terwijl hun ouders uitgaan van een cultuur waar bij het individu ondergeschikt is aan de gemeenschap, en waar jongeren respect en gehoorzaamheid verschuldigd zijn aan met name de vader.

De jongens die in het kader van gezinshereniging naar Nederland kwamen, hebben eerst in het herkomstland bij de moeder of andere familieleden geleefd. Bij afwezigheid van de vader was er ook geen controle op hun bezigheden buitenshuis. Werdmölder⁵ constateerde bij de door hem geobserveerde Marokkaanse randgroepjongeren, dat een deel van hen al in Marokko gedragsproblemen gaf en spijbelde. Zij waren juist naar Nederland gehaald om door vader weer in het gareel te worden gedwongen.

Volgens v.d. Berg-Eldering⁶ komen bij de Marokkanen met name de oudste zonen na gezinshereniging in botsing met de vader. In het herkomstland namen zij de rol van vader waar, en het valt hen zwaar de verworven gezagspositie weer te moeten prijsgeven.

Het lijkt aannemelijk dat juist bij migrantengezinnen conflicten met de ouders een crimogene factor kan zijn.

Vrienden

Het belang van de vriendengroep bij het begaan van delicten is onderwerp geweest van veel onderzoek. Een allesbepalende factor is de vraag of delinquent gedrag geaccepteerd wordt in de vriendenkring. Is dat niet het geval, dan vormt het mogelijk verlies van vrienden een rem op het delinquent gedrag. Wanneer delinquentie wel wordt geaccepteerd, dan vormt de vriendenkring juist een ontremmende factor. Gezien het feit dat veel delicten onder jongeren juist 'in vereniging' worden begaan, zal de vriendenkring vaak een rol spelen bij het weghalen van remmingen jegens crimineel gedrag.

5.1.3 Integratie versus marginalisering

Naarmate de jongere slechter geïntegreerd is in de kerninstituten van de samenleving (school, werk, gezin), is de rem op delinquent gedrag minder effectief. Omgekeerd blijkt uit onderzoek⁷, dat verbeterde integratie leidt tot een sterke daling van de delictfrequentie. Voor zover integratieproblemen zich laten beïnvloeden door beleidsmaatregelen bestaan er dan ook handvaten voor een preventief dan wel curatief beleid.

Bij Turkse en Marokkaanse jongeren speelt nog als een complicerende factor het feit dat zij deel uitmaken van twee samenlevingen. Werdmölder gaf aan dat buitenlandse randgroepjongeren zowel ten opzichte van de Nederlandse

⁴ Eppink, A.A. Turkse en Marokkaanse jongeren in Nederland. Staatsdrukkerij, 's Gravenhage, 1979.

⁵ Werdmölder, H. Van vriendenkring tot randgroep. Marokkaanse jongeren in een oude stadswijk. Het Wereldvenster, Houten, 1986.

⁶ Berg-Eldering, L. van de. Marokkaanse gezinnen in Nederland. Samson, Alphen aan de Rijn, 1978

⁷ Zie noot 3.

samenleving als de eigen migrantengemeenschap een marginale positie innemen. Maatschappelijk weerbare jongeren daarentegen zijn zowel binnen de eigen instituties (gezin, geloof, verenigingsleven) van de migrantengemeenschap als in de Nederlandse samenleving goed geïntegreerd. Een ambivalente positie wordt ingenomen door jongeren die òf ten opzichte van de eigen gemeenschap òf ten opzichte van de Nederlandse samenleving geïsoleerd staan. Er zijn dan ook twee wegen die naar marginalisatie dan wel integratie kunnen leiden.

Hij wijst ook op de mogelijkheid dat jongeren er niet in zijn geslaagd een plaats in de Nederlandse samenleving te verwerven, maar zich goed staande kunnen houden omdat ze binnen de eigen gemeenschap geïntegreerd zijn.

5.1.4 Marginalisering als proces

Het theoretische kader tot dusverre is statisch. Aangegeven werd welke de meest relevante bindingen zijn, bij het ontbreken waarvan crimineel gedrag een voor de handliggende optie is.

Interviews met Turkse en Marokkaanse jongeren bieden de mogelijkheid om zicht te krijgen op de onderlinge samenhang en de dynamiek van marginalisering. Politiecontact, het selectie criterium voor de groep, wordt dan gezien als een symptoom van integratieproblematiek op meerdere terreinen.

Problemen op het ene terrein kunnen problemen op het andere terrein versterken en zo een marginalisatieketen vormen.

In de analyse van de interviews is gekeken naar de patronen die de jongens zelf herkennen in hun integratie/marginalisatie geschiedenis en de daarin beslissende momenten.

5.2 Beschrijving van de geïnterviewde groep

Er hebben 18 interviews plaats gevonden met Turkse jongens en 6 interviews met Marokkaanse jongens. De contacten met de geïnterviewden kwamen tot stand door bemiddeling van contactpersonen die op min of meer vertrouwelijke voet staan met de jongens. Er werden 5 contactpersonen ingezet, 4 Marokkaanse en 1 Nederlandse. De contactpersonen ontvingen een financiële vergoeding voor hun bemiddeling.

De respondenten kregen voor hun medewerking f 25,-. Hen kon worden toegezegd dat alle verstrekte gegevens anoniem en vertrouwelijk zouden worden behandeld en dat in de verslaglegging geen informatie zou worden prijsgegeven, die de identiteit van de geïnterviewde onthult.

Slechts de helft van de geplande 12 interviews met Marokkanen kon daadwerkelijk worden uitgevoerd. Ondanks de toegezegde waarborgen met betrekking tot anonimiteit en vertrouwelijkheid bleek bij de Marokkaanse jongens het wantrouwen groot te zijn en de bereidheid tot medewerking gering. Van de 6 gerealiseerde interviews kwamen er 5 tot stand door bemiddeling van de Nederlandse contactpersoon.

Het geplande aantal interviews met Turkse jongens werd zonder problemen gehaald.

De mate waarin de geïnterviewde jongens een afspiegeling vormen van de totale groep Turkse en Marokkaanse verdachten is niet eenduidig vast te stellen. Gezien het feit dat de interviews plaatsvonden onder waarborg van

anonimiteit, is het niet mogelijk een koppeling te maken tussen personalia van de geïnterviewden en persoonsgegevens uit de registratie van politie en reclasseringsinstellingen. Wel is een globale vergelijking mogelijk aan de hand van concrete kenmerken als leeftijd en woonbuurt.

Tabel 14: Leeftijd van de geïnterviewde Turkse en Marokkaanse jongens in vergelijking met de totale groep Turkse en Marokkaanse verdachten.

Turken	Geïnterviewden		Totale groep verdachten	
12-13 jaar	1	(6%)	7	(8%)
14-15 jaar	2	(11%)	13	(15%)
16-17 jaar	13	(72%)	23	(27%)
18-19 jaar	1	(6%)	13	(15%)
20-21 jaar	1	(6%)	16	(19%)
22-23 jaar	0	(0%)	12	(14%)
	18	(100%)	84	(100%)
Marokkanen	Geïnterviewden		Totale groep verdachten	
12-13 jaar	-	(0%)	2	(5%)
14-15 jaar	2	(34%)	7	(16%)
16-17 jaar	2	(34%)	8	(19%)
18-19 jaar	-	(0%)	9	(21%)
20-21 jaar	1	(17%)	8	(19%)
22-23 jaar	1	(17%)	9	(21%)
	6	(100%)	43	(100%)

Qua leeftijd vormen noch de Turkse, noch de Marokkaanse geïnterviewden een redelijke afspiegeling van de totale groep verdachten, zij het dat de verdeling bij de minderjarige Turken enigszins overeenkomt. De groep meerderjarige verdachten is bij beide groepen sterk ondervertegenwoordigd. De Marokkaanse interviewgroep is van zo geringe van omvang dat bij het trekken van conclusies de grootst mogelijke terughoudendheid in acht genomen moet worden. Het heeft veel moeite gekost om überhaupt Marokkaanse respondenten te vinden. De kans dat de geïnterviewde groep Marokkanen in wezenlijke aspecten afwijkt van de totale groep Marokkaanse verdachten is groot.

Tabel 15: Woonwijk van de geïnterviewde Turkse en Marokkaanse jongens in vergelijking met de totale groep Turkse en Marokkaanse verdachten.

Turken	Geïnterviewden		Totale groep verdachten	
Oude stad	1	(5%)	1	(1%)
Oost v.O.Stad	3	(17%)	17	(20%)
Arnhemse Broek	1	(5%)	12	(14%)
Presikhaaf	7	(39%)	13	(15%)
Klarendal	1	(5%)	21	(25%)
Arnhem West	1	(5%)	3	(3%)
Malburgen West	1	(5%)	3	(3%)
Malburgen Oost	2	(11%)	10	(12%)
Malburgen Z-Oost	1	(5%)	3	(3%)
	18	(100%)	83	(100%)
Marokkanen	Geïnterviewden		Totale groep verdachten	
Oude stad	-		1	(2%)
Oost v.O.Stad	-		5	(12%)
Arnhemse Broek	1	(17%)	3	(7%)
Presikhaaf	2	(33%)	7	(16%)
Klarendal	-		7	(16%)
Geitenkamp	-		4	(9%)
Schaarsbergen	-		2	(5%)
Arnhem West	-		1	(2%)
Malburgen West	1	(17%)	3	(7%)
Malburgen Oost	2	(33%)	9	(21%)
Malburgen Z-Oost	-		1	(2%)
	6	(100%)	43	(100%)

De woonwijken van de Turkse geïnterviewden komen redelijk overeen met de totale verdachten groep, zij het dat er een ondervertegenwoordiging is van verdachten uit Klarendal en (in mindere mate) Arnhemse Broek. De verdachten uit Presikhaaf zijn oververtegenwoordigd. Bij de Marokkaanse verdachten is Malburgen Oost de belangrijkste wijk, en dat komt enigszins overeen met de respondentengroep. Verder is van een evenredige afspiegeling geen sprake.

In de volgende paragrafen komen de uitkomsten van de interviews aan de orde, geordend naar de in paragraaf 5.1 genoemde maatschappelijke en persoonlijke bindingen. Vervolgens wordt een onderscheid gemaakt tussen verschillende 'niveaus' van criminaliteit en de relatie tussen deze niveaus en de besproken bindingen.

5.3 Persoonlijke bindingen: vrienden

Voor de meeste jongens speelt de vriendenkring een bepalende rol bij de aanvang van hun criminele activiteiten. Het begint met kleine vergrijpen als het stelen van snoep uit winkels en heeft dan nog alle kenmerken van een spel. Er is de spanning van de pakkans en het triomfgevoel achteraf, wanneer de buit bewonderd wordt.

Wanneer geen sprake is van problemen op terreinen als de gezinssituatie of het onderwijs, blijft het meestal bij enkele incidenten. Corrigerend gedrag van ouders en berisping door de politie zijn dan redelijk effectief.

Slechts één Turkse jongen weet zijn delinquentie, het mislukken van zijn schoolloopbaan en de conflicten met zijn ouders uitsluitend aan verkeerde vrienden. In de andere gevallen werkt de vriendenkring als een vonk, die bij voldoende brandstof voor vuur zorgt, en bij gebrek aan brandstof dooft.

Een aantal jongens geeft aan dat hun motivatie deels direct bepaald wordt door hun vrienden, deels door het feit dat ze het geld niet hebben om zaken te kopen die in de vriendenkring als begerenswaardig worden gezien: snelle brommers, mooie kleren.

5.4 Ouders en gezinssituatie

De gezinssituatie en de relatie met de ouders beïnvloedt het criminele gedragspatroon in een aantal opzichten. Er kan een onderscheid worden aangebracht tussen:

- Directe invloeden, waarbij de gezinsproblematiek rechtstreeks samenhangt met het delinquente gedrag.
- Indirecte invloeden, waarbij de ouders reageren op problemen buiten de gezinssfeer. Hun reactie beïnvloedt de verstandhouding binnen het gezin en het delinquentiegedrag.

5.4.1 Directe invloeden

Verstoorde gezagsrelatie

Vaders verwachten van hun zoons respect en gehoorzaamheid, terwijl de zoons vinden dat hun vader ouderwets is en veel te streng. Strengere vaders perken de bewegingsvrijheid van hun kinderen dermate in dat de jongens de hen opgelegde regels als onredelijk ervaren.

Met zijn vrienden gaat hij biljarten of naar het buurthuis. Naar discotheken gaat hij helaas niet, omdat hij om 8 uur thuis moet zijn. Dat kan hij aan de ene kant wel begrijpen, zijn ouders zijn bezorgd, je hoort zoveel over misdaad en steekpartijen. Maar hij is 19 jaar, hij is getrouwd, hij kan echt wel op zichzelf passen. Als hij op zichzelf woont, dan gaat hij gewoon uit, naar de diskotheek. En zijn vrouw mag mee, het is hem niet om de meisjes te doen.

Turkse respondent, 19 jaar

Wanneer ze die vervolgens overtreden, is het gezag van de in de Nederlandse samenleving geldende regels ook gering. Van belang daarbij is niet alleen hoe streng vader is, maar ook de kwaliteit van de relatie. Bij een autoritaire, maar warme vader zijn de conflicten eerder van voorbijgaande aard. Vrijwel alle moeders houden zich buiten deze gezagsconflicten. Ze proberen zowel de vader als de zoon te vriend te houden.

Gezagsconflicten deden zich voor bij 3 Turkse jongens en 1 Marokkaan. Alleen bij de Marokkaanse jongen gingen de conflicten expliciet over het verschil in culturele oriëntatie tussen hem en zijn vader en over het niet naleven van religieuze verplichtingen.

Hij gaat wel eens stappen met vrienden, zoals het afgelopen weekend naar Nijmegen. Dan blijft hij bij die vrienden slapen, en zegt daarvan van tevoren niets. Over dat soort dingen krijgt hij ruzie. Al die dingen komen volgens vader, omdat hij is vernederlandst. Hij gaat teveel met Nederlanders om, en op die manier kan hij later niet meer terug naar Marokko. Omdat hij dan geen goeie moslim is. Maar respondent zegt: "Ik ben helemaal geen moslim, dat hoeft voor mij niet". Met de ramadan smokkelt hij, want hij rookt en drinkt stiekem. Hij moet ook 5 keer per dag bidden, als hij het verzuimt, dan moet hij het inhalen. Dan gaat hij gewoon op zijn kamer een boek zitten lezen en zegt hij dat hij boven heeft gebeden. Afgezien van de moslim-dingen denkt hij dat hij net zo wordt opgevoed als Nederlandse jongens. Een paar jaar geleden is vader, na een voorbereiding van een half jaar intensief moskeebezoek, op hajj gegaan (bedevaart naar Mekka). Sindsdien houdt vader zich overal aan. Maar vroeger gokte hij en dronk hij ook alcohol.

Marokkaanse respondent, 16 jaar

Gebroken gezinnen

Gebroken gezinnen ten gevolge van scheiding of overlijden van de vader kunnen het beginpunt vormen van een keten van integratieproblemen. Na scheiding worden de jongens aan de zorgen van hun moeder toevertrouwd. Moeder is vaak niet bij machte effectief toezicht uit te oefenen, waardoor opvoedingsproblemen ontstaan en delinquentie. Wanneer vader hertrouwt kan afwijzing door de stiefmoeder een belangrijke rol spelen.

Problemen ten gevolge van gebroken gezinnen kwamen voor bij 3 jongens, allen Turks.

Wangedrag van vader

Wanneer vader te kort schiet door ernstig wangedrag (verwaarlozing op zeer jonge leeftijd, agressie na drankgebruik, incest) kan dat direct bijdragen tot delinquent gedrag.

Van ernstig wangedrag was sprake bij de vaders van 2 Turkse jongens en 1 Marokkaan.

Respondent kwam naar Nederland samen met zijn broer en zijn tweede moeder. Hij was toen 6 jaar oud. Hij werd meteen op de kleuterschool gezet. Na 2 jaar ging zijn vader met zijn stiefmoeder op reis en liet hem achter onder de hoede van zijn broertje van 14. Toen ze op school daarachter kwamen, werd zijn broer bij een oom geplaatst en kwam hij in een internaat terecht. Van dat moment af heeft hij in tehuizen en internaten gewoond.

Turkse respondent, 20 jaar

In totaal was bij 8 van de 18 Turkse en 2 van 6 Marokkaanse jongens sprake van een directe invloed van gezinsproblematiek.

Dat leidde er in 3 gevallen toe, dat jongens van huis wegliepen (2 Turken en 1 Marokkaan) en 2 Turkse jongens werden door hun ouders uit huis gezet. Eén van de Turkse jongens gebruikte het weglopen als pressiemiddel om bij vader zijn zin door te drijven. Het uit huis zetten waarden de jongens niet persé negatief. Eén jongen benadrukt dat hij het ernaar gemaakt heeft en dat het een goede les is geweest. Hij hoopt binnenkort weer naar huis te mogen.

5.4.2 Indirecte invloeden

Reactie op delinquentie

De relatie met de ouders kan op zich redelijk zijn, maar verslechteren ten gevolge van hun reactie op reeds begonnen delinquentie. Fysieke straf leidt in een aantal gevallen (4 Turkse en 2 Marokkaanse jongens) tot escalatie van conflicten en verheviging van criminaliteit. Bij 4 jongens waren er daarvòòr geen problemen thuis. Wanneer ouders vervolgens gaan praten in plaats van te slaan, neemt de frequentie van delicten af (bij 2 Turkse jongens en 1 Marokkaan).

Respondent denkt dat ze hem wel 20 of 30 keer hebben opgepakt. Dat was dan voor kleine inbraken en diefstallen. En hoe vaker het gebeurde, hoe strenger vader werd. En iedere keer als vader harder sloeg, begon hij meer te jatten. Nu slaat zijn vader niet meer, nu praten ze meer. En dat helpt, want respondent steelt nu niet meer zoveel. Vroeger stal hij 5 of 6 keer op een dag iets, nu misschien 1 of 2 keer per maand.

Turkse respondent, 17 jaar

Reactie op moeilijkheden op school

Het verwaarlozen van huiswerk, schorsing en veelvuldig spijbelgedrag gaf aanleiding tot conflicten met ouders bij 2 Turkse jongens en 1 Marokkaan. Bij 1 Turkse en 1 Marokkaanse jongen waren er voorafgaande aan de schoolproblemen geen moeilijkheden thuis; bij beide jongens deden de schoolproblemen zich gelijktijdig voor met de delinquentie.

Bij 3 van de 18 Turkse en 1 van de 6 Marokkaanse jongens was de invloed van gezinsproblematiek indirect; de relatie met de ouders was redelijk totdat delinquentie en schoolproblemen optraden.

Overigens kan de heftige reactie van ouders op delinquentie en spijbelgedrag mede zijn veroorzaakt door het late tijdstip waarop de ouders op de hoogte raken van de problemen. De politie verzuimde in 3 gevallen bij het eerste delict de ouders te verwittigen. Daarnaast was er één Turkse moeder, die met haar zoon afsprak om niets aan vader te vertellen.

Bovendien onderhouden de ouders van 8 Turkse en 2 Marokkaanse jongens geen contact met de school.

Overige gezinskenmerken

Een aanwijzing voor de belangrijke rol van de opvoedingsfactoren vormt het gegeven dat ook broers van de respondent ook bij de politie bekend zijn: dat is het geval bij 3 van de 14 Turken en 1 van de 5 Marokkanen. Eén Marokkaan en 4 Turkse jongens hebben geen broers (in Nederland).

De plaats die de jongen inneemt in de gezinsvolgorde houdt geen verband met het al of niet vertonen van crimineel gedrag. Er is geen aanwijzing dat eerstgeborenen of tweede kinderen domineren in de groep verdachten.

Wanneer we de eerder genoemde Marokkaanse jongen even buiten beschouwing laten, gaan conflicten met ouders niet over cultuur-specifieke thema's als het onderhouden van religieuze verplichtingen of uithuwelijking. Weliswaar is de toekomstige huwelijkspartner bij 3 Turkse jongens door de ouders uitgekozen, maar dat is (tot nu toe) geen bron van conflicten.

Hij is getrouwd met een meisje uit Turkije. Hij kent haar al zijn leven lang, ze zijn samen opgegroeid. Zijn ouders hebben haar voor hem uitgezocht. Maar daar had hij geen moeite mee, want hij mocht haar graag en het is een mooi meisje. Als hij niet had gewild, dan had hij met een ander mogen trouwen van zijn ouders. Hij vindt het redelijk dat zijn vader zich met zijn partnerkeuze bemoeit, want vader betaalt immers de bruiloft.

Turkse respondent, 19 jaar

Gezinsproblematiek speelt (direct en indirect) een rol bij 11 van de 18 Turkse jongens en 3 van de 6 Marokkaanse jongens.

5.5 Maatschappelijke bindingen: de school

Maar liefst 10 van de 18 Turken en 2 van de 6 Marokkanen hebben de schoolopleiding voortijdig beëindigd; dat is in totaal de helft van de geïnterviewden. Een voltooide (LBO) opleiding hebben slechts 2 Turkse leerlingen.

De overige 6 Turken en 4 Marokkanen zitten nog op school, bijna allemaal op LBO-niveau (1 Marokkaan gaat naar de MAVO, 1 Turk en 1 Marokkaan gaan naar de HAVO, 1 Turk gaat naar een ZMLK school).

Bij 11 van de 18 Turkse en 2 van de 6 Marokkaanse jongens is sprake van ernstige problemen op onderwijsgebied, getuige zaken als frequent spijbelgedrag, afgebroken schoolopleidingen en plaatsing op instellingen voor (zeer) moeilijk lerende kinderen.

Er is een wisselwerking tussen falen op school en delinquentie. Naarmate de delicten ernstiger of veelvuldiger worden, nemen ook de schoolproblemen toe. Bij de groep respondenten die zich het meest bezig houdt met crimineel gedrag is overwegend sprake van grote gedragsproblemen en komen afgebroken schoolloopbanen vaak voor.

5.5.1 Directe invloeden

Gedragsproblemen

Ordeproblemen speelden een belangrijke rol bij het mislukken van de schoolloopbaan bij 5 Turkse jongens en 1 Marokkaan. Meestal gaat het om conflicten met de (volgens de jongens te) strenge leerkracht enerzijds en wan-gedrag van de leerling anderszijds. Een paar jongens slagen erin in korte tijd van een groot aantal scholen te worden verwijderd.

Respondent heeft de lagere school afgemaakt. Daarna volgde een lange reeks van scholen. Op LTS 1 ging het fout. Toen is hij naar LTS 2 gegaan, maar daar was hij al snel niet meer te handhaven wegens conflicten met de leerkrachten en veelvuldig spijbelgedrag (gemiddeld 3 tot 4 dagdelen in de week) en een totaal gebrek aan motivatie. Daarna kwam hij terecht bij het SOS-opvangproject voor school drop-outs. Van daaruit werd hij op vormingscentrum 1 geplaatst, daarna naar een instelling voor Voortgezet Speciaal Onderwijs en vervolgens naar een ZMOK (Zeer Moeilijk Opvoedbare Kinderen)-school. Als oorzaak van zijn mislukte schoolloopbaan noemt hij vooral zijn eigen gebrek aan interesse. De leraren bedoelden het waarschijnlijk wel goed, en aan de medeleerlingen of de stof lag het ook niet. Op het moment is hij weer bij vormingscentrum 1 terug, en dat vindt hij eigenlijk wel leuk. Maar ze willen hem daar niet meer hebben. Hij gaat binnenkort naar vormingscentrum 2.

Turkse respondent, 16 jaar

Spijbelgedrag

De zelf opgegeven spijbelfrequentie hangt nauw samen met de opgegeven mate van delinquentie. De meerderheid van de Turkse jongens zegt geregeld te spijbelen, slechts een minderheid van de Marokkaanse geïnterviewden beaamt dat. Er wordt weinig of niet gespijbeld door 6 Turken en 4 Marokkanen.

Er worden twee soorten redenen gegeven voor het spijbelen, en het is opvallend dat bij elke soort een ander spijbelgedrag past.

- De grootste groep, ca. twee derde van de spijbelende Turken en 1 Marokkaan zegt te spijbelen uit een algemeen onbehagen met de school. Ze hebben geen zin, vervelen zich tijdens de les, voelen zich gevangen op school. Deze jongens spijbelen in groepsverband; ze gaan dan wat rondkijken in de binnenstad of, in winkelcentrum Kronenburg in Zuid. Of ze gaan wat verder weg, op de brommer naar Rheden of Nijmegen. Tijdens het spijbelen komt het ook wel tot diefstalletjes.
- De andere groep, één derde van de spijbelende Turken en 1 Marokkaan, blijft om specifieke redenen weg van school; om een overhoring te ontlo-

pen, of om de lessen van een gehate leraar niet te hoeven bijwonen. Ze zijn meestal alleen, blijven met een smoes thuis of gaan een eind fietsen of lopen tot de schooltijd om is. Deze vorm van spijbelen kan even structurele vormen aannemen als de vorige.

Hij vond het leuk op de LTS, maar op den duur werd het vervelend omdat hij niet kon meekomen. Hij spijbelde 1 of 2 uur per week, de lesuren waarvoor hij zijn huiswerk niet had afgekrepen. Dan kreeg hij briefjes mee van school, om zijn ouders te waarschuwen. Die verscheurde hij dan. Hij was altijd alleen. Dan ging hij een eindje fietsen, tot de school uit was. Of wat wandelen. Op het laatst had hij zo vaak gespijbeld, dat hij de leraar niet onder ogen durfde te komen. En daarom kwam hij bijna helemaal niet meer. Toen het zover was, werd hij eraf getrapt. Zijn ouders merkten dat pas 3 weken later.

Turkse respondent, 17 jaar

Onderwijsachterstand ten gevolge van migratie

Bij 4 Turkse jongens ontstaan leermoeilijkheden als direct gevolg van de leeftijd waarop ze naar Nederland zijn gekomen. Ze waren toen tussen 7 en 9 jaar, en hadden in het herkomstland geen enkele scholing gehad. Ze kunnen moeilijk meekomen, hebben geen interesse in de les, vervelen zich en beginnen met spijbelen, bijvoorbeeld omdat ze hun huiswerk niet gemaakt hebben. Daar staat tegenover dat 3 andere Turkse jongens hun aanvankelijke onderwijsachterstand redelijk hebben kunnen wegwerken. Eén Marokkaanse jongen was 16 bij overkomst, de andere Marokkanen zijn op kleuter- of peuterleeftijd hier gekomen; bij de geïnterviewde Marokkanen speelde de problematiek van onderwijsachterstand bij overkomst derhalve niet.

Discriminatie door leerkrachten en medeleerlingen

Een afwijzende houding van leraar en klasgenoten jegens buitenlandse leerlingen kan ertoe bijdragen dat de leerling met meer tegenzin naar school gaat, minder motivatie heeft en sneller tot spijbelen overgaat.

Drie leerlingen (2 Turken en 1 Marokkaan) klagen over vooringenomenheid van leraren. Drie andere jongens (eveneens 2 Turken en 1 Marokkaan) zeggen last te hebben van discriminerend gedrag van medeleerlingen. Het is een factor die schoolsucces in de weg staat, maar niet een waar schoolloopbanen op stuklopen. Vier van de 6 leerlingen die klagen over discriminatie behoren tot de redelijk 'succesvolle' leerlingen.

Bij 9 Turken en 1 Marokkaan leidde één van deze directe invloeden binnen het onderwijsterrein zelf tot ernstige problemen in de schoolloopbaan.

5.5.2 Indirecte invloeden

Vrienden

Drie Turkse jongens geven aan dat het mislukken op school indirect te maken heeft met de vrienden die ze op school hebben leren kennen. Door die vrienden zijn ertoe gebracht lessen te verzuimen en daarna ging het van kwaad tot

erger. Met het uitblijven van schoolsucces nam ook de frequentie van delinquent gedrag toe.

Het eerste jaar op de LTS ging wel, er zaten normale jongen in de klas. In de tweede klas ging het mis. Daar zaten stoere jongens, die konden opscheppen over veel geld verdienen. Daar is hij toen vrienden mee geworden. En hij ging mee doen met autoradio's jatten. Hij is toen ook begonnen met spijbelen, veel spijbelen, dat kwam allemaal door die jongens. Op een gegeven moment werd hij van school verwijderd omdat hij nooit gehoorzaamde en nog te weinig op school kwam. Toen is hij naar het vormingscentrum gegaan.

Turkse respondent, 17 jaar

Drie Turkse jongens zeiden dat hun schoolcarrière schipbreuk leed ten gevolge van de vrienden die ze er hadden ontmoet. De schoolprestaties waren echter doorgaans al zorgwekkend, voordat de invloed van slechte vrienden zich deed gelden.

Problemen in de thuissituatie

De emotionele gevolgen van ernstige problemen thuis kunnen ertoe leiden dat de leerling niet meer in staat is de lessen naar behoren te volgen. Dat is des te meer het geval wanneer er door ouders geen belang wordt gehecht aan de opleiding van de jongen. Eén Marokkaanse en één Turkse jongen zeiden dat hun schoolloopbaan niet mislukt zou zijn als de situatie thuis gunstiger geweest was.

Na de lagere school is respondent naar de LTS gegaan. Zijn vader wilde geen schoolgeld voor hem betalen, dat heeft toen zijn grootvader maar voor hem gedaan. Het ging niet goed op school, hij bleef zitten het eerste jaar. Het jaar erop ging ook niet goed, hij kan thuis niet leren. Ze gunnen hem niet de ruimte om zijn huiswerk te maken.

Turkse respondent, 17 jaar

Onderbreking

Bij een aantal Turkse jongens is de schoolloopbaan onderbroken geweest doordat ze, na verblijf in Nederland, terugkeerden naar Turkije om daar enige jaren onderwijs te volgen en dan weer terug te keren. In één geval leidde dat ertoe dat de leerling wegens taalproblemen mislukte op de middelbare school in Turkije en vervolgens hier op de LTS mislukte.

Ook onderbreking wegens ziekte leidde mede tot een afgebroken opleiding. Dat stond echter niet los van de gedragsproblemen die de jongen in kwestie had.

Bij 5 Turkse jongens en 1 Marokkaan ontstonden problemen op school mede tengevolge van indirecte invloeden, die buiten het directe terrein van het onderwijs lagen.

5.6 Maatschappelijke bindingen: werk en werkloosheid

Slechts 1 Turkse jongen heeft vast werk.

Eén Marokkaan en 3 Turkse jongens hadden los-vaste baantjes, op één (Turkse jongen) na combineerden ze die met een uitkering. Van duidelijke uitkeringsfraude was in één geval sprake.

Hij werkt -zwart- bij een schoonmaakbedrijf. Hij doet het nu al een half jaar, soms 12 of 14 uur op een dag. Dan verdient hij veel geld. Hij doet het graag. Hij heeft bijna niets met de chef te maken, die komt alleen af en toe kijken of ze nog voortkunnen. Zijn enige collega is zijn beste vriend. Op het moment hebben ze echter ruzie, dat maakt het werk wat minder leuk. Naast het werk krijgt hij een RWW-uitkering. Hij is dus officieel werkloos, maar daar zit hij niet mee. Met werken verdient hij tussen de 700 en soms 1800 of 1900 gulden. Zijn uitkering is 750 gulden, dus bij elkaar vangt hij tussen de 1500 en 2500 gulden. Hij heeft geen reden tot klagen, vindt hij.

Turkse respondent, 17 jaar

Bij geen van hen deden zich problemen voor in de werksfeer. De relaties met collega's waren goed, met de chef meestal ook. Eén uitzendkracht had problemen met zijn Marokkaanse chef, omdat hij zich niet aan de Ramadan hield. Niemand beschouwde zichzelf als werkloos of uitgesloten van de arbeidsmarkt.

Bij de geïnterviewde jongens lijkt derhalve de arbeidssituatie geen marginalisatiefactor van betekenis. Het is aannemelijk dat dat samenhangt met de sterke ondervertegenwoordiging van meerderjarigen in de interviewgroep.

5.7 De samenhang tussen de bindingen

Gedragsproblemen thuis en op school

Bij 4 jongens (3 Turks, 1 Marokkaans) is zowel sprake van gezagsconflicten in de gezinssituatie als ordeproblemen op school. Gedragsproblemen hangen dan nauw samen met het onvermogen van de jongen om zich te aan te passen in situaties waar eisen gesteld worden, en zich schikken naar autoriteitsfiguren. De ordeproblemen op school worden niet rechtstreeks veroorzaakt door de problemen thuis. Het omgekeerde verband is ook niet aanwezig; de problemen thuis zijn geen reactie op de ordeproblemen op school. Het is aannemelijk dat beide soorten gedragsproblemen tot een derde factor zijn te herleiden. Waarschijnlijk speelt het verschil in opvoedingsklimaat tussen thuis (zeer gestructureerd, weinig eigen inbreng) en school (weinig gestructureerd, veel eigen verantwoordelijkheid) een rol.

Leerproblemen en de situatie thuis

Bij 7 jongens (6 Turks, 1 Marokkaans) komt een combinatie voor van leerproblemen op school (onderwijsachterstand, onderbroken opleidingen) en problemen thuis (gebroken gezinnen, wangedrag van vaders, escalatie problemen ten gevolge van delinquentie).

De respondent is geneigd zich zowel van school (spijbelgedrag) als van thuis (vrije tijd doorgebracht buitenshuis, wegloupedrag) terug te trekken en belandt in een weinig gestructureerde omgeving waar geen corrigerend invloed van uit gaat; de straat, de stad, de vriendenkring.

In totaal zijn er 9 Turkse en 2 Marokkaanse jongens, waarbij deze combinaties van problemen thuis en op school optraden. Daartoe behoren 8 van de 9 jongens met zeer frequente politiecontacten.

5.8 Een vergelijking in delinquentieniveaugroepen

Aanvankelijk lag het in onze bedoeling om naast de reeds geïnterviewde groep ook gesprekken te houden met jongens zonder politiecontact. Daarvan is afgezien. Een meerderheid van de begeleidingsgroep was van mening dat het verschil tussen jongens die nog nooit met de politie in aanraking zijn geweest en jongens die dat wel een beperkt aantal keren waren niet zo groot is. Het verschil tussen de weinig-plegers en de veel-plegers zou veel groter zijn. Een gegeven dat ook in de literatuur⁸ terug te vinden is. Teneinde iets over dat laatste verschil te kunnen zeggen, is de groep respondenten onderverdeeld in 3 subgroepen.

Groep 1 bestaat uit 5 respondenten (4 Turks, 1 Marokkaan), die slechts een beperkt aantal (2 tot 4) vermogensdelicten van lichte aard (eenvoudige diefstal) hebben begaan. Gemiddelde leeftijd: 15,5 jaar.

Groep 2 bevat 10 respondenten (7 Turks, 3 Marokkaans), met meerdere (5 tot 10) zwaardere vermogensdelicten (ook gekwalificeerde diefstal). Gemiddelde leeftijd: 16 jaar.

Groep 3 wordt gevormd door 9 respondenten (7 Turks, 2 Marokkaans), met een groot aantal (10 of meer) vermogensdelicten of ernstige geweldsdelicten dan wel overtreding van de opiumwet. Gemiddelde leeftijd: 17,5 jaar.

De indeling is gebaseerd op de zelf gerapporteerde mate van delinquentie.

Een vergelijking tussen de 3 groepen met betrekking tot de thema's die in de interviews aan bod zijn gekomen brengt een aantal verschillen aan het licht. Daarbij moet worden aangetekend dat het om kleine aantallen gaat, en de kans dat die verschillen aan toeval moeten worden geweten aanwezig is. Waar mogelijk wordt onderscheid gemaakt naar etniciteit. Het aantal Marokkaanse respondenten is echt zo klein, dat in de meeste gevallen geen aparte conclusies te trekken zijn voor deze groep.

⁸ West, J.D. en Farrington, D.P. Who becomes delinquent? Second report of the Cambridge study in delinquent development. 1973.

Opvoedingssituatie in het herkomstland

Vrijwel alle jongens zijn tijdens hun verblijf in het herkomstland door hun moeder opgevoed. Vaak staat moeder er niet geheel alleen voor, maar woont het gezin bij andere familie in huis, of wonen grootouders en oom en tantes in de onmiddellijke nabijheid in het dorp. Hoe zwaarder de delinquentie, hoe vaker de respondent is opgevoed door een moeder die er alleen voor stond, zonder bijstand van grootouders en familie. Het is mogelijk dat er daardoor reeds opvoedingsproblemen waren voorafgaand aan de migratie.

Remigratie wens ouders

Bij de lichtere gevallen (groep 1 en 2) komen ouders voor die onomwonden ervoor kiezen hier te blijven. In groep 3 koesteren alle ouders een remigratiewens (voor zover bekend). Mogelijk hangt die remigratiewens samen met gerichtheid op de cultuur van het herkomstland, hetgeen voor de jongens een conflicterende acculturatie kan betekenen. In alle gevallen waar de jongens thuis conflicten hebben, willen de ouders ooit terug. Dat wil echter de overgrote meerderheid van de andere ouders ook.

Gezinssituatie

Jongens in groep 3 leven vaker buiten gezinsverband, in internaten of bij familieleden. Gedragsproblemen en conflicten met vader zijn daar debet aan. Die komen echter niet uitsluitend voor bij groep 3, ze zijn wel het sterkst aanwezig. In groep 1, de lichte delinquenten zijn de relaties redelijk tot goed, bij groep 2 redelijk tot slecht en in groep 3 overwegend slecht.

Godsdienst

Bij de 'zwarte jongens' is de godsdienstige betrokkenheid minder sterk, hoewel zeker niet afwezig. Uit de interviews blijkt ook niet dat het niet naleven van godsdienstige verplichtingen thuis conflicten heeft opgeleverd (behalve bij één Marokkaan). Het negatieve verband tussen delinquentie en godsdienstige betrokkenheid is bij de Marokkanen sterker aanwezig dan bij de Turken.

School

Bij beide groepen houdt het delinquentieniveau verband met het niveau van het gevolgde onderwijs. Bij de groep 'weinigplegers' komen naast LBO- ook HAVO leerlingen voor, de middengroep heeft overwegend LBO gevolgd, en bij de 'veelplegers' komen respondenten voor met alleen lagere school of speciaal onderwijs (ZMLK). Ordeproblemen komen het minst voor bij groep 1 en het meest bij groep 3. Ook de frequentie van spijbelen en de mate waarin ouders contact onderhouden met de school hangt samen met het delinquentie niveau.

Bij de Turkse groep blijkt er bovendien nog samenhang te bestaan tussen delinquentie enerzijds en problematische contacten met de leerkrachten anderzijds. Turkse veelplegers hebben ook vaker afgebroken opleidingen, maar dat kan ook te maken hebben met de gemiddeld hogere leeftijd in groep 3. Van de jongere respondenten uit groep 1 en 2 is nog niet bekend of ze hun opleiding zullen afbreken of niet.

Dagelijkse bezigheid

De meer gematigde jongens volgen allemaal nog een of andere opleiding. Slechts 1 jongen uit groep 3 gaat nog naar school. De anderen zitten of op een vormingscentrum, of hebben los-vaste baantjes met tussendoor een uitkering. Deels is dat een leeftijdseffect; bij het verstrijken van de leerplichtige leeftijd zitten de meesten niet meer op school en het aandeel van de 16-plus-sers is het grootst in groep 3.

Zakgeld

Voor zover de jongens zijn aangewezen op zakgeld (en dat zijn de meesten) is er een direct verband tussen het onregelmatig krijgen van zakgeld en zwaarder crimineel gedrag. De hoogte van het uitgekeerde zakgeld vertoont geen duidelijke lijn, noch qua leeftijd noch wat betreft crimineel gedrag. Overigens valt op dat het gemiddelde zakgeldbedrag voor Turken veel hoger ligt dan voor Marokkanen. Hetzelfde gegeven kwam naar voren uit het dossier-onderzoek.

Vrije tijd

In de wijze van vrije tijdsbesteding verschillen de Turkse en Marokkaanse delinquentengroepen. De meeste jongens hebben redelijk veel vrienden, en meestal blijven de vriendschappen niet beperkt tot de eigen etnische groep. Marokkaanse jongens (weinigplegers en veelplegers) komen niet veel bij hun vrienden thuis op bezoek. De Turkse veelplegers en hun vrienden komen niet bij elkaar over de vloer, de weinigplegers wel.

Bij de Turken geldt dat ze, naarmate ze meer criminele activiteiten plegen ook vaker hun tijd doorbrengen in buurthuizen; bij Marokkanen geldt het omgekeerde; hoe hoger het delinquentieniveau, hoe minder buurthuisbezoek. Turken van alle delinquentieniveaus bezoeken geregeld discotheken, bij de Marokkanen doen alleen jongens uit de meest delinquente groep dat. De verklaring daarvoor is wellicht gelegen in het lagere zakgeld van de Marokkaanse jongens. Discotheken zijn nu eenmaal duurder dan buurthuizen. Bij zowel de Turkse als de Marokkaanse respondenten is er een tendens dat, naarmate er meer delicten gepleegd worden, er ook vaker sprake is van een vaste vriendengroep. Er bestaat een lichte samenhang tussen de mate van criminele activiteit en gokgedrag. Bij Marokkaanse jongens hangt ook alcoholgebruik samen met delinquentie. Zowel Turkse als Marokkaanse jongens uit de derde groep zeggen veel vaker dat ze jongens kennen die drugs gebruiken. Gebruik van softdrugs wordt door een aantal Marokkaanse jongens toegegeven maar dat houdt geen verband met hun mate van criminaliteit.

Delinquentie: het eerste delict

De gemiddelde leeftijd waarop het eerste delict wordt begaan is ongeveer hetzelfde bij alle groepen (rond 12 jaar). In vrijwel alle gevallen is het eerste delict vrij onschuldig; diefstal van fiets dan wel winkeldiefstal. De reactie van de ouders op het eerste delict varieert ook niet tussen de groepen.

Reactie van ouders op delinquentie

In het algemeen blijken zowel Turkse als Marokkaanse ouders van de groep zwaardere delinquenten meer hun toevlucht nemen tot fysieke straffen. Dat kan zowel oorzaak als gevolg zijn. Onbekend is bijvoorbeeld de eventuele

escalatie in gedragsproblemen en sancties die aan de delinquentie vooraf is gegaan.

De Turkse ouders die vrijheidsstraffen opleggen, doen dat in combinatie met fysieke straffen, de meest delinquente jongens krijgen dan ook het meest huis-arrest. De Marokkaanse ouders daarentegen passen òf vrijheidsstraffen òf fysieke straffen toe; bij de lichte delinquenten overheersen de vrijheidsstraffen, bij de zware fysieke straffen.

Politie optreden

Het politie optreden lijkt redelijk gedoseerd naar gelang de ernst van het delict, de mate van recidive en de leeftijd van de jongens. Wel wordt in een aantal gevallen verzuimd om de ouders in te lichten. Over de gehele linie valt op dat het eerste politiecontact schrik aanjaagt, maar dat van herhaald contact weinig afschrikking meer uitgaat. De jongens zijn overwegend voorstander van een hardere aanpak.

Motieven voor het plegen van delicten

De motieven voor het delict variëren bij beide etnische groepen met de mate van delinquentie.

Bij de minder delinquente groepen worden geldgebrek en de invloed van verkeerde vrienden vaker als reden opgegeven, bij de middelste groep noemt men verveling en de zucht naar spanning en avontuur als reden.

Alleen bij de groep zware delinquenten voeren de respondenten zelf 'problemen thuis' als belangrijke reden van hun criminele activiteiten aan.

Grenzen aan delinquent gedrag

We hebben de respondenten een aantal delicten voorgelegd met de vraag of ze zichzelf tot het delict in staat achten en wat de redenen zijn waarom ze het niet zouden doen. De 3 delinquentie groepen verschillen in hun beoordeling. De groep van weinigplegers beperkt zich tot winkeldiefstal, diefstal van fiets of brommer en heling. Zwaardere misdrijven begaan ze niet, omdat ze de pakkans te groot achten en de strafmaat te hoog.

De middelste groep en de groep veelplegers ziet zichzelf ook in staat tot inbraak in auto's en woningen. Onder de veelplegers is er ook een groep die drugshandel niet afwijst. Beide delinquentiegroepen maken een afweging van de mogelijke opbrengst van een delict en de risico's. Bij een grote opbrengst nemen ze ook een grotere pakkans voor lief. Bovendien zegt een aantal van hen mee te wegen welk persoonlijk leed door het delict wordt veroorzaakt. Ze zeggen eerder van een bedrijf dan van een particulier te stelen, eerder van een rijke dan van een arme of eerder van een volwassene dan van een bejaarde. Overigens geven ze toe dat dit soort morele overwegingen van marginale betekenis is.

Bij een aantal jongens speelt mee dat ze binnenkort 18 worden. Ze vallen dan niet meer onder het minderjarigenrecht en kunnen strengere straffen verwachten. Drie jongens (2 Turken, 1 Marokkaan) zeggen te willen stoppen met het plegen van misdrijven, omdat ze bang zijn dat hun zelfstandige verblijfsvergunning niet zal worden toegekend.

Mogelijke sancties van de ouders speelde bij geen van de respondenten een rol.

Geweldsmisdrijven (beroving, bedreiging, mishandeling) worden incidenteel gemeld bij zowel de lichtste als de zwaarste groep delinquenten. Verkrachting wordt unaniem afgewezen.

Hulpverlening

Naarmate de delicten frequenter en ernstiger zijn, zijn er ook meer hulpverleningscontacten. Vooral Rijnside wordt veel genoemd. Het oordeel van de jongens is overwegend positief.

Als positieve ervaringen met Rijnside worden genoemd:

- geslaagde bemiddeling bij het vinden van scholing en werk (2x);
- waardering voor frequente gesprekken met respondent en diens ouders teneinde de onderlinge relatie te verbeteren (2x);
- laagdrempelige opvang: 'Je kunt er ook gewoon komen om spelletjes te spelen; ze zitten niet zo op je huid als andere hulpverleners'.

Er zijn ook tevreden geluiden over andere hulpverleners. Eén jongen heeft veel gehad aan het Jeugd Advies Bureau, dat in een crisissituatie allerlei praktische zaken voor hem regelde.

Eén respondent was van mening dat de Raad voor de Kinderbescherming veel te weinig tijd besteedde aan de jongens: 'Dertig klanten op een dag, ieder vijf minuten of hooguit een uurtje. Ze nemen te weinig tijd voor je'.

Eén respondent voelde zich in de steek gelaten door Rijnside, toen een hulpverlener van alles beloofde en vervolgens niets meer liet horen.

Twee jongens zijn ontevreden over hulpverlening vanwege meningsverschillen met de hulpverlener. Eén van hen was ontevreden over de woonruimte waarvoor de hulpverlener had bemiddeld. De ander wilde niet in een internaat geplaatst worden, terwijl de maatschappelijk werker van Jeugd en Gezin daar wel voor pleitte.

Eén jongen vond dat de hulpverlening van Rijnside en de Raad voor de Kinderbescherming weinig uitrichtte, alle goede bedoelingen ten spijt. Hij had pas weer het rechte pad gevonden toen hij verantwoordelijkheden kreeg; een baan en een gezin.

Toekomstplannen

Nog een belangrijk verschil tussen de zware jongens en de anderen is het gebrek aan toekomstperspectief. Waar de jongens in groep 1 of 2 nog meer of minder uitgestippelde plannen hebben met hun toekomst (dokter, elektromonteur, administratieve opleiding) leven de zware jongens bij de dag. In werk of opleidingen hebben ze geen interesse (meer) of 'ze zien wel'.

5.9 Samenvatting interviews met Turkse en Marokkaanse jongens

In de gangbare criminologische theorievorming wordt gewezen op het belang van sociale bindingen. Bij jongeren met problematische maatschappelijke bindingen (school, werk) en/of problemen in de persoonlijke sfeer (ouders, familie, vrienden) bestaan minder remmingen ten aanzien van crimineel gedrag. Versterking van maatschappelijke en persoonlijke bindingen leidt tot een vermindering van crimineel gedrag. Bij Turkse en Marokkaanse jongens speelt ook de culturele achtergrond een rol. Buitenlandse randgroepjongeren hebben zowel een marginale positie ten opzichte van de eigen gemeenschap als integratieproblemen in de Nederlandse samenleving. Interviews met Turkse en Marokkaanse jongeren bieden de mogelijkheid om zicht te krijgen op de dynamiek van marginalisering. Politiecontact, het selectie criterium voor de groep, wordt dan gezien als een symptoom van integratieproblematiek op meerdere terreinen.

Er hebben 24 interviews plaatsgevonden. Er vonden (geheel volgens plan) 18 interviews plaats met Turkse jongens. Slechts de helft van de geplande 12

interviews met Marokkaanse jongens kon worden gerealiseerd. De leeftijds-opbouw van de geïnterviewde Turken kwam enigszins overeen met die van de totale groep minderjarige jongens met politiecontacten. Wat betreft woonwijk zijn Turkse jongens uit Klarendal ondervertegenwoordigd en die uit Presikhaaf oververtegenwoordigd. Bij de Marokkaanse jongens werd geen bevredigende afspiegeling bereikt.

De resultaten van de interviews laten zich als volgt samenvatten.

- De meeste jongens maken in hun vriendenkring kennis met crimineel gedrag. Dat houdt een incidenteel karakter wanneer zich op andere terreinen geen problemen voordoen.
- Het delinquente gedrag wordt gestabiliseerd wanneer er sprake is van problemen in hetzij de thuissituatie, hetzij op school.

Bij **gezinsproblemen** gaat het om verstoorde gezagsrelaties tussen de jongen en zijn vader, om gebroken gezinnen en om wangedrag van de vader (verwaarlozing, mishandeling). De gezinsproblematiek kan escaleren als reactie op de delinquentie of problemen op school. Cultuur-specifieke factoren (religieuze verplichtingen, uithuwelijking) spelen nauwelijks een rol in de conflicten tussen vader en zoon.

Als **schoolproblemen** worden gezagsproblemen genoemd, onderwijsachterstand ten gevolge van migratie en discriminatie door leerkrachten en medeleerlingen. De schoolproblematiek kan worden versterkt onder invloed van 'slechte vrienden' of de gezinsproblematiek. De mate waarin de jongeren zeggen te spijbelen komt overeen met de frequentie van -zelf gerapporteerde- criminaliteit.

- Frequent crimineel gedrag treedt op bij een combinatie van gezinsproblematiek en schoolproblematiek. Twee combinaties komen voor. Allereerst gedragsproblematiek op beide terreinen, ten gevolge van het onvermogen van de jongen om zich aan te passen aan situaties waarin eisen worden gesteld en gehoorzaamheid wordt verlangd aan autoriteitsfiguren. Daarnaast komt de combinatie voor van leermoeilijkheden op school en problemen thuis (gebroken gezinnen, wangedrag van vader).

De jongens werden ingedeeld in drie groepen met verschillende delinquentieniveaus en daarna vergeleken met een aantal andere factoren.

- De jongens uit de groep met de meest frequente delinquentie zijn in het herkomstland minder vaak opgevoed door moeders die steun kregen van grootouders en andere familieleden. Hun ouders willen zonder uitzondering remigreren, terwijl bij de andere ('lagere') delinquentiegroepen ouders voorkomen die ervoor hebben gekozen om hier te blijven.
- De relatie met de ouders is slechter naarmate het delinquentieniveau hoger is.
- Hoewel niet afwezig, is de godsdienstige betrokkenheid onder de jongens met een veelvuldige criminaliteit kleiner. Dat geldt met name bij de Marokkaanse jongens.
- Meer criminaliteit komt voor naarmate het opleidingsniveau lager is, er meer ordeproblemen zijn op school, meer gespijbeld wordt en minder contact bestaat tussen de ouders en de school.
- De hoogte van het zakgeld is niet van invloed, wel de regelmaat waarmee de jongens zakgeld krijgen: crimineel gedrag komt minder vaak voor wanneer er een vaste zakgeldregeling bestaat.

- Ouders van zwaardere delinquenten nemen vaker hun toevlucht tot fysieke straffen, onduidelijk is in hoeverre dat oorzaak dan wel gevolg is van het delinquente gedrag.
- Turkse jongens brengen meer, en Marokkaanse jongens juist minder tijd door in het buurthuis naarmate de delinquentie frequenter is.
- De meest criminele Turkse en Marokkaanse jongens hebben een vaste vriendenkring, bij de anderen is meer sprake van een wisselende vriendenkring.
- Jongens met geringe criminaliteit hebben doorgaans concrete toekomstplannen, bij de 'zware jongens' ontbreken deze geheel.

6 De interviews met ervaringsdeskundigen

6.1 Doel en opzet van de gespreksronde

Teneinde zicht te krijgen op de mogelijkheden van een preventief beleid leek het ons zinvol aan te sluiten bij de ideeën en ervaringen van mensen en instellingen die met de doelgroep te maken hebben. Daarom werd voorzien in een ronde van interviews met ervaringsdeskundigen. Mede aan de hand van de resultaten van de voorgaande onderzoeksdelen (dossieronderzoek en interviews met jongeren) werd een aantal relevante terreinen geselecteerd, waarna in de begeleidingsgroep en in de klankbordgroep een keuze werd gemaakt van instellingen en personen die op de genoemde terreinen contact hebben met de doelgroep. Daarbij kon het gaan om rechtstreekse contacten of om bemoeienis vanuit beleidsbepalende kaders.

De relevante terreinen waren:

- Buurt
- Onderwijs en vorming
- Politie en justitie
- Gezin en opvoeding
- Hulpverlening

Het doel van de gespreksronde was:

- 1 te inventariseren welke knelpunten rond de doelgroep werden signaleerd vanuit de verschillende werksoorten;
 - 2 ideeën te genereren over mogelijke preventieve maatregelen.
- Voor de lijst van aandachtspunten bij de interviews verwijzen wij naar bijlage 3.

De gesprekken vonden plaats in de periode voorafgaande aan de zomervakantie 1990. Gelet op de bereikbaarheid van de te interviewen functionarissen en de beschikbare tijd werd besloten gesprekken te houden met 2 tot 3 gesprekspartners, in principe van verschillende instellingen werkzaam op een van de bovengenoemde relevante terreinen. Behalve de tijds-winst die daarmee gerealiseerd werd, bood de gekozen methode de mogelijkheid om ideeën over preventieve maatregelen te bespreken en daarmee de inventiviteit van de respondenten te prikkelen.

Er hebben gesprekken plaatsgevonden met:

- 1 Twee medewerkers van het Allochtonenproject te Utrecht (ter oriëntatie).
- 2 Een Nederlandse consulente, een Marokkaanse consulente en het hoofd van bureau Leerlingzaken van de gemeente Arnhem.
- 3 Een coördinator buurtgericht jongerenwerk en een Turkse jongerenwerker. De eveneens uitgenodigde wijkagent was niet aanwezig.
- 4 Een Nederlandse en een Marokkaanse informateur strafzaken van de Raad voor de Kinderbescherming.
- 5 Een inspecteur en het hoofd van de Jeugdpolitie Arnhem en de parketsecretaris van de Officier van Justitie.

- 6 Een maatschappelijk werker van de Stichting voor Jeugd en Gezin en een Marokkaanse jongeren/opbouwwerker. De eveneens uitgenodigde Turkse opbouw/jongerenwerker was niet present.
 - 7 Een coördinatrice van het Jeugd Advies Bureau. De eveneens uitgenodigde medewerker van het project Rijnside was afwezig.
 - 8 Een lerares/decaan van de Internationale Schakelklas, een coördinator van de opvang vroegtijdige schoolverlaters aan het Matrin Luther King Centrum en een ex-docente van vormingscentrum Singraven.
 - 9 Twee Turkse en een Marokkaanse leerkracht Onderwijs Eigen Taal en Cultuur.
 - 10 Een Turkse opbouwwerker, een Turkse opbouwwerkster en de coördinator van de Stichting Welzijn Arnhem, team Buitenlanders.
- toegevoegd:
- 11) Een medewerker van Rijnside.

De afspraken met een wijkagent, een medewerker van Rijnside en een Turkse jongerenwerker zijn niet doorgegaan. Gezien de overlap tussen de doelgroep van het onderzoek en die van Rijnside achtten wij het zinvol om na de zomervakantie alsnog te praten met een medewerker van Rijnside. Wegens tijdgebrek is van de andere gesprekken afgezien. Op uitdrukkelijk verzoek van enkele betrokkenen zijn namen van de gespreksdeelnemers niet vermeld. In de volgende paragrafen wordt verslag gedaan van de uitkomsten van deze interviews.

6.2 Opvoedings- en gezinsomstandigheden

De culturele generatiekloof

Als belangrijkste probleem werd in 7 van de 11 gesprekken de culturele kloof genoemd tussen traditionele ouders en de jongeren. De ouders houden streng vast aan de traditionele gezagsverhoudingen waarbij de plaats en het gedrag van de jongen geheel vastligt in het familiesysteem. De opvoeding is streng, veel strenger dan in het herkomstland zelf. Er wordt een gehoorzaamheid gevraagd die in Nederlandse ogen soms absurde vormen kan aannemen. Op school wordt echter verlangd dat het kind zijn individualiteit ontplooit en dat hij mondig is. Of, zoals Turkse en Marokkaanse geïnterviewden het noemen: "Ze krijgen teveel vrijheid, in Nederland mag alles." Die twee werelden zijn moeilijk binnen één persoon te integreren en de jongens kampen dan ook met identiteitsproblemen. Dat wordt nog versterkt doordat in veel gezinnen regelmatig over remigratie wordt gesproken, en de jongen niet weet of hij zich een toekomst moet voorstellen in het herkomstland of hier.

Zakgeld

Een grote meerderheid van de geïnterviewden gaf aan dat veel problemen samenhangen met het feit dat de jongens geen of niet regelmatig zakgeld krijgen. In traditionele streken in het herkomstland is het niet gebruikelijk dat geld wordt besteed aan vrije tijdsactiviteiten of speelgoed. Traditionele ouders zien dan ook niet het belang in van zakgeld, dat wordt besteed aan patat, sigaretten en benzine voor de brommer. Het komt vaak voor dat de jongens ook hun verdiensten van een krantenwijkje moeten afdragen. Dat hangt tevens samen met de achterstandspositie van veel Turkse en Marokkaanse gezinnen. Een medewerker van de Raad voor de Kinderbescherming maakte mee hoe een Turkse vader al zijn bankafschriften erbij haalde om te bewijzen

dat hij van zijn bijstandsuitkering onmogelijk zakgeld kon geven aan zijn 8 kinderen. Het komt geregeld voor dat de jongens bij gebrek aan zakgeld op criminele wijze voorzien in hun behoefte aan brommers, mooie kleren en andere door henzelf en hun leeftijdsgenoten hooggewaardeerde zaken.

De grens tussen binnen en buiten

De meeste traditionele Turkse en Marokkaanse vaders leven in een van de Nederlandse maatschappij afgeschermd wereld. De vaders werken in ongeschoolde functies temidden van andere Turken en Marokkanen. Of ze behoren tot de in-actieven en brengen hun dagen door in het koffiehuis of de moskee. Ze begrijpen de taal- en cultuurproblemen waar hun kinderen mee worstelen dan ook niet. De buitenwereld, de Nederlandse samenleving is in hun ogen bedreigend. Het is voor leerkrachten en hulpverleners moeilijk om contact te leggen met de ouders. Volgens een maatschappelijk werker wordt hulpverlening extra bemoeilijkt doordat Turkse en Marokkaanse jongens al op jonge leeftijd veel op straat zijn en dus buiten de invloedssfeer van de ouders. Zaken die zich buitenshuis afspelen, rekenen de ouders niet tot hun terrein. Wat de kinderen op school doen is een zaak voor de leerkrachten en wat ze op straat doen is een zaak van de buurtwerkers of de wijkagent. Volgens de ouders is het de verantwoordelijkheid van de politie om te zorgen dat hun kinderen geen katekwaad uithalen, en die is veel te laks en toegevend. De politie wijst er echter op dat het toezicht op het doen en laten van de jongens een taak van de ouders is. In de praktijk stelt niemand zich verantwoordelijk.

Opvoeden in Nederland

Er wordt door een drietal deskundigen gewezen op het onvermogen van traditionele ouders om hun kinderen op te voeden in de Nederlandse situatie. Dat wordt mede in de hand gewerkt doordat de ouders overbelast zijn: vader werkt in de 5-ploegendienst en moeder zit met 6 kinderen thuis en heeft last van psychosomatische klachten.

Er is bij de opvoeding in het algemeen sprake van een strikte taakverdeling tussen man en vrouw. De vader is weinig thuis en bemoeit zich weinig met de kinderen. De opvoeding van de (zeker bij Marokkanen) grote gezinnen is een zaak van de moeder. Ze moet het daarbij stellen zonder de bijstand van andere vrouwelijke familieleden, waaraan ze gewend was in het herkomstland. Haar isolement wordt nog vergroot door dat zij weinig of geen Nederlands spreekt. Ze kan zich geen beeld vormen van de omstandigheden waaronder haar kinderen in Nederland leven, op straat en op school. Volgens een Turkse opbouwwerkster is een veel voorkomend probleem, dat de moeder geen gezag kan uitoefenen over haar kinderen en geen "nee" kan zeggen. Haar eventuele overwicht wordt ook al ondermijnd omdat de kinderen al vroeg veel verantwoordelijkheden krijgen. Ze moeten mee naar de dokter en naar gemeentelijke instanties om te tolken. Het komt voor dat jongens het isolement van de ouders uitbuiten en hen manipuleren, maar dat komt ook voor bij Nederlandse jongens.

Straffen

Wanneer er gedragsproblemen zijn, grijpt de vader in en straft het kind. Dat betekent doorgaans dat er niet gepraat wordt. De jongen krijgt vrijheidsstraf of wordt geslagen. Een draai om de oren kan effectief zijn en wordt ook niet als een probleem gezien. Wanneer de vader echter geen grip meer krijgt op zijn zoon neemt hij zijn toevlucht tot zwaardere straffen. Het komt voor dat een jongen door vader uit pure onmacht het ziekenhuis in wordt geslagen. Een Turkse leerkracht constateert daarentegen een groeiend aantal vaders dat het heeft opgegeven. Ze houden zich niet meer bezig het wangedrag van hun zoons.

De ouders zijn teleurgesteld en verward door de houding van de politie, die zij te slap vinden. Niet alleen weigert de politie de kinderen te straffen, er wordt hen ook nog gezegd dat ze zelf niet mogen slaan. Hoe ze dan wel hun kinderen tot de orde moeten roepen, is hen niet duidelijk.

Een jongerenwerker vertelde dat de militaire dienstplicht door vaders werd aangegrepen om hun zoon weer in het gareel te dwingen. Wanneer deze na 2 jaar streng regiem weer uit Turkije terugkeerde was hij getrouwd, had een baby en ging werk zoeken. En daarmee behoorde de criminele carrière tot het verleden. Overigens waren er ook jongens die averechts reageerden op dit middel. Bevrijd van de krijgstucht begonnen ze van de weeromstuit aan een bestaan van gokken, drank en drugshandel.

6.3 Onderwijs en Vorming

Geringe motivatie

In 6 van de 10 gesprekken werd melding gemaakt van de geringe onderwijsmotivatie van de jongens. De meeste jongens zijn 'sprakeloos in twee talen'; ze beheersen de moedertaal en het Nederlands slecht. Het onderwijs op school gaat ze veel te snel. Ze doen na korte tijd al geen moeite meer, vervelen zich en er komen ordeproblemen. Een Turkse leerkracht constateert een groot verschil tussen de basisschool en het voortgezet onderwijs. Op de basisschool is de begeleiding veel persoonlijker, ze hebben het hele jaar les van dezelfde leerkracht en bovendien is er onderwijs in de eigen taal en cultuur. In het voortgezet onderwijs komen de jongens terecht in gigantische leerfabrieken, met ieder uur een andere leerkracht.

Een jongerenwerker zegt dat het onderwijs slecht aansluit bij de leefwereld van de jongens; het is saai en ze moeten stilzitten. Het is bijvoorbeeld opvallend dat de jongens ondanks hun agrarische herkomst regio's vrijwel nooit kiezen voor onderwijs in de agrarische sector. Het is bijna een automatisme dat buitenlandse jongens na de basisschool worden doorverwezen naar de LTS. Volgens bureau Leerlingzaken willen veel jongens graag iets met hun handen doen. De eerste 2 jaar op de LTS zijn echter sterk theoretisch van aard. Als ze die eerste 2 jaar doorkomen, dan halen ze de rest ook wel. Maar een grote groep is vóór die tijd al afgehaakt. Als ze 16 jaar zijn gaan ze liever (zwart) werken. Hun ouders zien ook liever dat ze met geld thuis komen dan dat ze op school blijven zitten. De Turkse leerkrachten en een Turkse opbouwwerker melden dat discriminatie tussen leerlingen onderling ook een rol speelt bij de geringe schoolmotivatie. De Marokkaanse leerkracht heeft daar - op de basisschool althans - geen ervaringen mee.

Schoolverzuim en schooluitval

In de helft van de gesprekken wordt het frequente spijbelgedrag in het voortgezet onderwijs als probleem vermeld. Het eerder geconstateerde gebrek aan motivatie is daar mede debet aan. De school gaat echter ook niet altijd vrijuit. Een consulent van bureau Leerlingzaken wijst op het veelvuldig uitvallen van lesuren in het voortgezet onderwijs, waardoor spijbelen in de hand wordt gewerkt. De wijze waarop ouders op de hoogte worden gebracht van ongeoorloofd schoolverzuim laat eveneens te wensen over. Veel scholen geven de jongens een briefje mee voor de ouders. De jongens verscheuren zo'n briefje. Wanneer de ouders analfabeet zijn, en dat komt nog al eens voor, werkt zo'n boodschap helemaal niet. Soms moet het briefje door de ouders worden ondertekend en dan laat de jongen het door zijn broer ondertekenen.

Een grote groep jongens verlaat het voortgezet onderwijs voortijdig en zonder diploma. Er is een intake-commissie die bekijkt hoe school drop-outs voor het onderwijscircuit behouden kunnen blijven. Er zijn speciale opvangprojecten als de SOS-Vijverbergschool en het OVS-project bij het Martin Luther King Centrum, waar getracht wordt om de jongeren via aangepaste onderwijs- en vormingsactiviteiten alsnog aansluiting te laten vinden bij de arbeidsmarkt of bij reguliere scholing. De laatste jaren krijgen deze centra te maken met een groeiende groep buitenlandse jongeren die zijn vastgelopen in het reguliere onderwijs. Het probleem is daarbij dat het bijna niet mogelijk is een voldoende gedifferentieerd onderwijsaanbod te bieden, rekening houdend met verschillen in taalbeheersing, leeftijd en vooropleiding.

Nieuwkomers

Mede onder invloed van de verlaging van de meerderjarigheidsgrens en de dreigende invoering van het "woonlandbeginsel" heeft de afgelopen jaren een versnelde gezinshereniging plaatsgevonden. En er kwam een grote groep late- en neveninstromers, waaronder veel analfabeten zonder enige opleiding. De bestaande opvangcapaciteit in onderwijs en educatie is daarvoor niet toereikend, en bovendien zijn de bestaande voorzieningen slecht op elkaar afgestemd. Er wordt volgens de internationale schakelklas (ISK) veel langs elkaar heen gewerkt.

De eerste opvang wordt in principe geboden door de ISK, waar de nieuwkomers in circa 2 jaar voldoende Nederlandse taal, geschiedenis, aardrijkskunde, rekenen en maatschappelijke oriëntatie wordt bijgebracht om door te stromen naar LBO, MAVO of ander vervolgonderwijs. Door de nood gedwongen heeft men bij de ISK een leeftijdsgrens ingesteld tot 16 jaar. Er is dus een restgroep van (zeer) laag opgeleide Turkse en Marokkaanse ouder dan 16 jaar. Die zouden in elk geval terecht moeten kunnen bij het Nederlandse Taalproject basiseducatie, maar de wachtlijsten daarvoor zijn echter gigantisch.

Het Centrum voor Beroepsoriëntatie en Beroepsuitoefening (CBB) biedt laag opgeleide werklozen van 16 jaar en ouder kortlopende praktijkcursussen bij werkgevers in de regio. De genoemde restgroep past in de CBB-doelgroep, maar komt ook daar niet aan de bak omdat de werkgevers hoge eisen stellen aan de aanspreekbaarheid in het Nederlands.

Het ISK heeft weinig ervaring met gedragsproblemen bij de jongeren. De meesten komen rechtstreeks uit het herkomstland en hebben hier nog geen frustraties opgelopen. Er is een intensief onderwijs-programma, de controle is

groot en de school onderhoudt intensieve contacten met de ouders. In vergelijking met de hoge uitval op het LBO boekt de ISK opvallend goede resultaten: 75 % stroomt door naar vervolgonderwijs. Desondanks heeft de ISK te lijden onder een negatief imago en een stiefmoederlijke bedeling door de scholengemeenschap waar zij deel van uitmaakt. De verhoging van het leerlingental van de scholengemeenschap is welkom, maar dat betekent nog niet dat de ISK ook altijd de middelen krijgt waar het krachtens de faciliteitenregeling recht op heeft. Een andere probleem is het ad hoc-beleid en de slechte rechtspositie van het onderwijsgevend personeel, waardoor het verloop onder de leerkrachten groot is.

Een groot probleem voor alle vormings- en educatie projecten is de leeftijd. Wanneer een jongen is bijgespijkerd tot MAVO-niveau en hij is 17 jaar, dan is het zeer moeilijk om hem geplaatst te krijgen. Iemand die tussen zijn 12e en zijn 16e op de ISK heeft gezeten, is alleen al op grond van zijn leeftijd "onschakelbaar".

Een van de Turkse leerkrachten wijst ook op het emotionele isolement van de nieuwkomers. Ze vinden nauwelijks aansluiting bij scholing of arbeidsmarkt, en ook niet bij hun eigen landgenoten. Turkse jongens van hun eigen leeftijd spreken onder elkaar eerder Nederlands dan Turks en gaan liever niet met hen om.

Ouders

In de meerderheid van de gesprekken wordt als belangrijk probleem het gebrek aan belangstelling van de ouders genoemd voor de schoolactiviteiten van hun kinderen. De verantwoordelijkheid voor de onderwijsprestaties wordt door de ouders geheel bij de school gelegd. Ouders die zelf weinig of geen onderwijs hebben genoten, weten niet hoe ze hun kinderen moeten begeleiden bij het schoolgaan. Door de scholen wordt dit vaak opgevat als: "de ouders hechten geen belang aan onderwijs; onderhouden geen contact met de school, stimuleren het kind niet om zijn best te doen en tillen er niet zwaar aan wanneer hun kind van school wegblijft". Ook als de ouders er wel belang aan hechten dat hun kind een opleiding krijgt, laat het contact te wensen over.

Veel ouders willen wel dat hun zoon een diploma haalt. De stichting Rijnside maakt regelmatig mee dat een jongen - vaak met veel inspanning - een LTS-diploma heeft gehaald en wil dóórleren. Er volgen conflicten met de vader die vindt dat het tijd wordt dat hij geld inbrengt. Dat leidt er niet zelden toe dat de jongen het verliest en ongeschoold productiewerk gaat doen.

In twee gesprekken werd ook gewezen op de onrealistische verwachtingen die buitenlandse ouders hebben van het Nederlandse onderwijssysteem, waar de mogelijkheden onbeperkt schijnen. Het komt herhaaldelijk voor de ouders willen dat hun zoon advocaat of dokter wordt, terwijl de jongen met moeite het LBO af zou kunnen maken. Ze beseffen niet dat er hard voor gewerkt moet worden, en dat hun zoon de capaciteiten misschien niet heeft. Wanneer hun dromen niet uitkomen krijgt het kind of de school de schuld. Een Marokkaanse opbouwwerker benadrukt dat de basisschool dat ook in de hand werkt doordat niet duidelijk verteld wordt hoe het met de leerling gaat. Op de ouderavond krijgt een ouder te horen dat hun kind het goed doet. De leerkracht bedoelt dat de leerling niet buiten de groep valt, maar de ouders denken dat hij naar de MAVO of de HAVO kan.

De scholen zijn geneigd om de oorzaak van slechte schoolprestaties te zoeken bij de geringe belangstelling van ouders, maar volgens een aantal geïnter-

viewden wordt door de scholen nauwelijks energie gestoken in het leggen en onderhouden van contacten. Bij de ISK wordt met de ouders intensief gewerkt en daar heeft men niet te klagen over de betrokkenheid met de ouders. Een Turkse onderwijzer op een basisschool vertelt dat bij problemen altijd de OETC-leerkrachten worden ingeschakeld zodat die, naast leerkracht, ook nog tolk en maatschappelijk werker dienen te zijn. Van hen wordt dan de oplossing verwacht van de meest complexe problemen. Hijzelf bepleit regelmatige huisbezoeken van de klasseleraar samen met de OETC-leerkracht. Voor de klasseleraar heeft dat het voordeel dat de taalbarrière wegvalt; voor de OETC-leerkracht dat het gesprek niet in het teken komt te staan van politieke en religieuze tegenstellingen, waar de Turkse gemeenschap rijk aan is en die voor hemzelf het contact bemoeilijken.

6.4 Geloof

Een terrein dat zich onttrekt aan de aandacht van de Nederlandse instellingen is het geloof. Nederlandse hulpverleners merken pas iets van de invloed van de religie op het moment dat er conflicten zijn tussen de ouders en de jongens over het al dan niet naleven van religieuze verplichtingen.

De overgrote meerderheid van de Turkse en Marokkaanse ouders is praktizerend moslim, hoewel de verscheidenheid in geloofsbeleving groot kan zijn. Een Marokkaanse jongerenwerker zegt dat hij in contacten met ouders rekening houdt met de mate van orthodoxie bij de ouders. Bij traditionele gezinnen zal hij informatie en raadgevingen zoveel mogelijk ondersteunen met citaten uit de koran. Volgens buitenlandse leerkrachten en opbouwwerkers sturen veel Turkse en met name Marokkaanse ouders hun kinderen naar de koranles in de moskee. Dat kan eens in de week zijn, maar het komt voor dat leerlingen van de basisschool dagelijks enkele uren naar koranles gaan, hetgeen een te grote belasting betekent voor de leerling. De koranles heeft voor de ouders meerdere functies. In Marokko is het gebruikelijk om kinderen van hun 4e tot hun 10e bij de imam te brengen, die naast godsdienstonderricht tevens een vorm van kinderopvang biedt. Ouders hechten er belang aan dat hun kinderen kennis maken met de wortels van het geloof, en een besef krijgen van goed en kwaad. De uitwerking van het onderricht is tweeledig. Als ze een jaar of 15, 16 zijn blijft een grote groep, mede dankzij het normbesef dat hen is bij gebracht, op het rechte pad. Een aantal wordt opstandig, wil niet meer naar de moskee en keert zich geheel af van de islam en de bemoeienis van de imam. Deze groep krijgt daarover ook ruzies met de vader, hetgeen tot weglööpgedrag en erger kan leiden.

6.5 Hulpverlening

Methodiek

De meeste hulpverleners merken op dat het aanvankelijk moeilijk is om contact te krijgen met ouders van de jongens. Allereerst spelen de taalbarrière en de onbekendheid met hulpverlening een rol. Verder is het moeilijk om afspraken te maken. Schriftelijke of telefonische pogingen daartoe werken niet; huisbezoek werkt vaak wel, maar alleen wanneer de vader thuis is. Het allochtonen-project in Utrecht heeft zich toegelegd op het ontwikkelen van een aangepaste methodiek voor Turkse en Marokkaanse cliënten. Als elementen van deze benadering worden genoemd:

- systeemgericht (het gezin, de school en andere relevante leefterreinen worden in de hulpverlening betrokken);
- out-reaching (hulpverlener wacht niet totdat de cliënt komt, de jongens worden thuis bezocht of op school, buurthuis of bij de politie);
- betrokkenheid ouders (de ouders worden niet gepasseerd, hulpverlening geschiedt in principe met instemming van de vader);
- tijdsintensief (er wordt veel tijd gestoken in het opbouwen van een vertrouwensrelatie tussen cliënt, zijn ouders en de hulpverlener).

Hoewel Arnhemse hulpverleningsinstellingen als het Jeugd Advies Bureau (JAB) en Rijnside niet uitsluitend Turkse en Marokkaanse cliënten hebben, wordt op een overeenkomstige manier gewerkt. Rijnside werkt daarbij meer vindplaats-gericht dan het JAB en richt zich met name op de doelgroep met meervoudige problematiek.

In een 6 van de 11 gesprekken komt naar voren dat buitenlandse jongeren meer dan Nederlandse jongeren behoefte hebben aan een strakke aanpak met duidelijke regels en sancties. Betrokkenheid van Turkse en Marokkaanse ouders is een belangrijke voorwaarde voor succes en daarvoor zou de hulpverlening bij voorkeur door een wat ouder iemand moeten gebeuren, die respect geniet binnen de Turkse respectievelijk Marokkaanse gemeenschap.

Gebrek aan coördinatie

Een aantal instellingen (jeugdpolitie, vormingswerk, leerlingzaken) signaleert dat de hulpverlening slecht op elkaar is afgestemd. Wanneer een gezin al open staat voor hulpverlening, kan het gebeuren dat het te maken krijgt met de bemoeienis van een groot aantal verschillende instellingen, die allemaal een deelaspect komen oplossen van problemen die eigenlijk verweven zijn. De maatschappelijk werker is bezig met moeders psychosomatische klachten, het CAD met vaders drankprobleem, leerlingzaken met het broertje en dan klopt justitie nog eens aan voor de jongen zelf. Dat is niet alleen uiterst verwarrend voor het gezin, de kans is groot dat de diverse hulpverleners elkaars hulpverlening frustreren.

Vrijwilligheid van de hulpverlening

Ook de vraag of de hulpverlening een verplichtend karakter dient te hebben wordt verschillend gedacht. Instellingen als de Stichting voor Jeugd en Gezin (SJG) en bureau Leerlingzaken zien het als een voordeel dat hun hulpverlening een verplichtend karakter heeft. De maatschappelijk werker van het SJG heeft goede ervaringen met voorwaardelijke veroordelingen door de kinderrechter. Daarbij moet de jongere meewerken om zwaardere straf te voorkomen, waardoor hij mede belang heeft bij het slagen van de hulpverlening. Bureau leerlingzaken ziet toe op de naleving van de leerplichtwet totdat de leerling niet meer leerplichtig is. Ze zien de leerling gedurende een

zeer lange periode, terwijl bij de vrijwillige hulpverlening het contact verbroken wordt op het moment dat de jongere het laat afweten. Instellingen als Rijnside en het JAB hebben de vrijwillige hulpverlening tot uitgangspunt van hun aanpak gemaakt. De medewerkster van het JAB meent dat gedwongen hulpverlening niet tot resultaten leidt. De jongere moet zelf gemotiveerd zijn voor een verandering van zijn situatie. Hetgeen niet wil zeggen dat de hulpverlener geen eisen stelt; het is vrijwillig, maar niet vrijblijvend. Wordt de jongen gedwongen, dan zegt hij: "Ja" en doet vervolgens niets. Ze onderkent echter dat druk van buitenaf een functie kan hebben bij het doorbreken van impasses: het verplichtende karakter van de hulpverlening brengt contacten tot stand die anders niet gelegd zouden kunnen worden. Die druk moet wat haar betreft dan van de school komen of van de politie, maar niet van de kinderrechter.

De jeugdpolitie dringt erop aan dat de hulpverlening in een vroeg stadium gebruik maakt van de diensten van de politie. Straffen helpt slechts dan wanneer de straf wordt uitgedeeld door iemand waar het kind een duurzame relatie mee heeft, en dan nog bij voorkeur in combinatie met het belonen van goed gedrag. De jeugdpolitie staat dan ook niet klaar om meteen straf uit te delen. Het dreigen met straf is meestal effectiever dan het uitvoeren van de dreiging. Het kan nuttig zijn wanneer de hulpverlening op kritieke punten gebruik maakt van dat dreigend imago van de politie. De jeugdpolitie is daar - in overleg en in het belang van het kind- graag toe bereid.

Nationaliteit van de hulpverlener

De vraag of hulpverlening aan buitenlandse jongeren effectiever geschiedt door buitenlandse hulpverleners is op basis van de gesprekken goed te beantwoorden. In vijf van de ondervraagde instellingen (hulpverlening, justitie, onderwijs, jongerenwerkers) wordt door Nederlandse en/of buitenlandse functionarissen gewerkt met jongeren van beide nationaliteiten, zonder dat dat problemen oplevert. Veel hangt af van de persoon van de werker zelf.

Daartegenover staat dat in vier gesprekken de voordelen worden genoemd van een Turkse of Marokkaanse functionaris voor de respectievelijke doelgroep. Die voordelen bestaan dan met name uit het slechten van de taal- en cultuurbarrière tussen de instelling en de ouders van de jongere. Ook daarbij hangt veel af van de persoon van de werker in kwestie; twee buitenlandse functionarissen vertelden dat ze problemen hadden om contact te krijgen met ouders op grond van de positie die ze aannamen ten opzichte van etnische, religieuze en politieke scheidslijnen die de Turkse en Marokkaanse gemeenschappen verdeeld houden.

Door twee andere respondenten werd gewaarschuwd voor een te krampachtige houding van Nederlandse werkers, die trachten zoveel mogelijk rekening te houden met culturele gebruiken van hun doelgroep. Van een Nederlander wordt echt wel geaccepteerd dat hij zich Nederlands gedraagt. Hij moet niet proberen zich te gedragen volgens codes die hij niet kent. Dat schept verwarring en onzekerheid aan beide kanten. Een Marokkaanse respondent zegt: "Als je het onacceptabel vindt dat iemand de wet overtreedt, dan blijft dat onacceptabel, ook al heeft iemand een andere cultuur."

6.6 Crimineel gedrag

Buitenlandse jongens vertoeven naar verhouding veel op straat, en wonen doorgaans in buurten waar je snel in aanraking kunt komen met heling en drughandel. Voor de meerderheid van de respondenten was het duidelijk dat geldgebrek een rol speelde bij het ontstaan van crimineel gedrag bij de jongens. Gebrek aan zakgeld leidt er toe dat de jongens kleine diefstalletjes plegen, om mee te kunnen doen met het consumptie-patroon dat voor Nederlandse jongeren gebruikelijk is: brommer, walkman, uitgaan, merkkleding en dergelijke. Daarnaast werden conflicten thuis genoemd. Jongens lopen weg na ruzies, blijven dan weer eens hier en dan weer eens daar slapen en raken na enige tijd zonder geld en onderdak. Ze stelen om het hoofd boven water te houden.

Een opvallende ontwikkeling is volgens de jeugdpolitie de enorme terugloop van het aantal winkeldiefstallen en dat is minder geruststellend dan op het eerste gezicht lijkt.

De medewerker van Rijnside ziet een verharding optreden in de kleine criminaliteit. Een aantal jaren geleden probeerden de jongens geld te verdienen met winkeldiefstalletjes en diefstal van autoradio's. Die werden dan verkocht aan kleine helers, die op hun beurt hun waar sleten aan de grotere helers. Inmiddels hebben de jongens ontdekt dat ze meer voor hun spullen krijgen als ze meteen naar de grotere helers stappen. Daar komen ze al snel in contact met zwaardere criminelen en mensen uit de drugswereld en leren ze hoe ze als koerier snel veel geld kunnen verdienen. De jongens die nu beginnen aan een criminele loopbaan, slaan meteen een aantal stappen over. Het drugsgebruik onder de jongens lijkt geen grote vormen aan te nemen, gokverslaving is eerder een probleem. Ook daar doet zich een verharding voor; de jongens die voorheen aan de fruitautomaat stonden, gaan nu naar het casino. Om de schulden die worden gemaakt bij het gokken te kunnen betalen, lenen ze elkaar geld. Wanneer de jongens bij iemand in het krijt staan zijn ze min of meer verplicht om bepaalde (koeriers)diensten voor hem te verrichten. Op die wijze raken steeds meer jongens bij de drugshandel betrokken. Volgens één respondent heerst in de Turkse gemeenschap een angstig stilzwijgen rond de drugshandel, men is zeer bevreesd voor represailles door de drugsmafia.

6.7 Verschillen tussen Turkse en Marokkaanse jongens

Er is ook gevraagd of de geïnterviewden konden aangeven of er in het oog springende verschillen waren tussen Marokkaanse en Turkse jongens. De meeste respondenten (JAB, jongerenwerk, Raad voor de Kinderbescherming, Jeugdpolitie, leerkrachten OETC, Marokkaanse opbouwwerker) gaven aan dat de problematiek voor beide groepen gelijk is, maar dat er verschillen waren in gradatie.

Weglooptgedrag schijnt relatief vaker voor te komen bij Marokkaanse jongeren, en dat houdt verband met een complex van factoren. Een Nederlandse jongerenwerker merkt op dat Marokkaanse ouders strenger zijn in geloofsaangelegenheden. Een Marokkaanse leerkracht meent dat sociale controle vanuit de Marokkaanse gemeenschap geringer en de onderlinge verdeeldheid groter is dan bij de Turken. De Marokkaanse jongerenwerker meent dat Marokkaanse jongens sneller beïnvloedbaar zijn en daardoor eerder rottigheid uithalen. Volgens een medewerker van de Raad voor de Kinder-

bescherming zijn Marokkaanse ouders hardhandiger en minder consequent bij het bestraffen van ongewenst gedrag. Bureau leerlingzaken constateert bij Marokkaanse ouders meer irreële verwachtingen van het Nederlandse onderwijssysteem. Al deze verschillen laten zich goed samenvatten in de constatering van de medewerkster van het JAB, dat de culturele kloof voor de in Nederland verblijvende Marokkaanse gezinnen groter is dan voor de Turkse.

7 Samenvatting en conclusies

7.1 Samenvatting

7.1.1 Het onderzoek: opzet en uitvoering

De **onderzoeksgroep** is als volgt gedefinieerd:

" Alle jongens van Turkse en Marokkaanse afkomst, woonachtig in Arnhem en directe omgeving, van 12 tot en met 23 jaar, die in het jaar 1989 met de politie in aanraking zijn gekomen. Hiertoe wordt ook gerekend de groep die intern buiten Arnhem geplaatst is, maar die in Arnhem woonachtig was."

De **onderzoeksvragen** luiden:

- 1 Hoe kan de in Arnhem en omgeving woonachtige groep Turkse en Marokkaanse jongens, die met de politie in aanraking komen wegens hun gedrag, het best worden omschreven?
- 2 Welke ideeën leven er bij henzelf over motieven en oorzaken van hun gedrag?
Welke ideeën leven er bij allerlei contactpersonen en hulpverleners over oorzaken en mogelijke oplossingen?
- 3 Tot welke concrete beleidsaanbevelingen leidt deze informatie voor een preventief beleid in de Arnhemse situatie, rekening houdend met de gegevens uit het vooronderzoek en de relevante onderzoeks- en praktijkgegevens in Nederland?
- 4 Is er aanleiding te veronderstellen dat er verschillen zijn tussen Turkse en Marokkaanse jongens, die van zodanige aard zijn dat een wezenlijk verschillende aanpak inzake preventief beleid nodig zal zijn?

Het onderzoek bestond uit vier opeenvolgende fasen:

Fase 1: registratie-onderzoek

In deze fase zijn gegevens achterhaald uit de gemeentelijke registratie (bevolking), de politieregistratie en de registraties van onderwijsinstellingen. Voorts is gebruik gemaakt van in andere onderzoeksrapporten vermelde registratiegegevens. Sociaal-demografische kenmerken en onderwijsgegevens zijn achterhaald voor de totale groep Turkse en Marokkaanse inwoners van Arnhem (en zo mogelijk daarbinnen naar de groep 12-23 jarigen). De politieregistratie vormde het uitgangspunt voor de bepaling van de onderzoeksgroep (zie de definitie): dit leverde een lijst van namen op, aan de hand waarvan vervolgens het dossieronderzoek werd uitgevoerd (zie fase 2). De lijst bevatte de namen van 84 Turkse jongens en 43 Marokkaanse jongens. Van 1 jongen was niet bekend of hij van Turkse dan wel Marokkaanse afkomst was.

Fase 2: dossieronderzoek

Aanvullende sociaal-demografische gegevens en achtergrondgegevens zijn achterhaald uit de dossier van de volgende instellingen:

- politie (processen verbaal en dossiers jeugdpolitie);
- justitie (dossiers Openbaar Ministerie);

- justitiële hulpverlening (dossiers van de Stichting Reclassering, Leger des Heils en Kinderbescherming);
- gezinshulpverlening (Stichting voor Jeugd en Gezin)

In het totaal werden dossiergegevens verzameld over 48 jongens (36 Turken en 12 Marokkanen). Voorts stelde de Stichting Rijnside een aantal geanonimiseerde registratiegegevens beschikbaar, betreffende in 1989 afgesloten contacten met allochtone jongeren (18 Turken en 7 Marokkanen).

Fase 3: interviews met jongeren

Er zijn 24 jongens **individueel** geïnterviewd (18 Turken en 6 Marokkanen). De jongens zijn benaderd via contactpersonen. Zowel de contactpersonen als de jongens zelf ontvingen een geringe geldelijke vergoeding voor hun medewerking. Voor deze benaderingswijze geldt dat de koppeling met het registratie- en dossieronderzoek een vrij 'losse' blijft. In de interviews met de jongeren is wel gevraagd of men in 1989 in contact is geweest met de politie, als verdachte van een misdrijf.

Fase 4: interviews met nederlandse en buitenlandse (praktijk)deskundigen.

De deskundigen zijn merendeels in kleine groepjes van 2-4 personen geïnterviewd. Deze groepjes werden geformeerd rond een bepaald thema (bijvoorbeeld onderwijs, politie/justitie, welzijn, buurt).

De geïnterviewden zijn geselecteerd op basis van de uitkomsten van de voorgaande onderzoeksfases. Ook de aandachtspunten voor de gesprekken werden geformuleerd op basis van deze tussentijdse resultaten.

Het onderzoek werd begeleid door een **begeleidingsgroep**, een afvaardiging van een bredere klankbordgroep die rond dit thema is geformeerd door de SWA.

7.1.2 Uitkomsten van de eerste fase (registratie-onderzoek)

Demografie

De circa 4000 Turken en 1200 Marokkanen in Arnhem kennen een sterke oververtegenwoordiging van jongeren; rond de helft is jonger dan 20 jaar. Naar verhouding vinden zeer weinig scheidingen plaats en zijn er weinig alleenstaanden. Bijna 90% leeft in gezinsverband. Met name Marokkanen hebben grote gezinnen, al is de gezinsgrootte bij de Turken ook hoger dan gemiddeld. De groep jongens van 12 tot en met 23 jaar omvat 190 Marokkaanse en 583 Turkse jongens.

Huisvesting

Het grootste gedeelte van de Turkse bewoners is gehuisvest in Arnhem Noord, met name in Klarendal, waar ze 10% van de bevolking vormen. Verder wonen ze in Arnhemse Broek en Presikhaaf. Daar is ook een groot deel van de Marokkanen woonachtig. Van de Marokkanen woont echter de helft in Arnhem Zuid, met name in Malburgen West en Oost.

Het gaat in vrijwel alle gevallen om buurten met een grote tot zeer grote maatschappelijke achterstand.

De Turken en vooral de Marokkanen zijn oververtegenwoordigd onder de woningzoekenden. Daarbij valt op dat de Turken iets sneller dan gemiddeld aan woonruimte worden geholpen. Bij de langdurig ingeschrevenen zijn de Marokkanen relatief oververtegenwoordigd.

De spreiding van de jongeren over de wijken vertoont hetzelfde beeld als dat van de totale groep.

Sociaal-economische positie

De Turkse en Marokkaanse Arnhemmers wonen in de buurten waar de meeste uitkeringsgerechtigden wonen. De werkloosheid onder hen is 2 tot 3 keer zo hoog als onder de autochtone bevolking. Van de doelgroep van het onderzoek, voor zover niet-leerplichtig, was in 1988 meer dan 40% werkloos en ruim één derde daarvan langer dan een jaar.

Onderwijs

Gegevens over de onderwijsparticipatie van Turken en Marokkanen bleken niet beschikbaar. Waarschijnlijk is de onderwijsparticipatie aan middelbare en hogere vormen van voortgezet onderwijs door Turkse en Marokkaanse leerlingen gering, en volgt het grootste deel een LBO-opleiding. Het geregistreerde schoolverzuim onder allochtonen is hoog.

Delinquentie

De mate van delinquentie onder Turkse en Marokkaanse jongens, gemeten naar geregistreerd politiecontact van 12 tot 18 jarigen, is met 28% (Turken) en 37% (Marokkanen) beduidend hoger dan die onder de totale groep Arnhemse jongens (8%). Het betreft overigens niet uitsluitend in 1989 gepleegde delicten.

Algemeen

Uit de gegevens blijkt overduidelijk dat de Turkse en Marokkaanse bewoners van Arnhem zich in een meervoudige achterstandssituatie bevinden. Zeker voor de groep Turkse en Marokkaanse jeugdigen en adolescenten is er sprake van een zorgwekkende situatie, met name op de terreinen onderwijs en werk.

7.1.3 De dossiers van politie en justitie (OM)

De verdachten

De onderzoeksgroep bestaat uit 128 Turkse en Marokkaanse jongens van 12 tot en met 23 jaar die in 1989 (geregistreerd) contact hebben gehad met de politie. De verhouding Turkse:Marokkaanse jongens in de onderzoeksgroep is ongeveer 2:1, wat betekent dat de Marokkanen naar verhouding veel politiecontacten hebben (de verhouding Turken:Marokkanen in de totale groep van deze leeftijd is ongeveer 3:1).

De leeftijdsgroep die eruit springt wat betreft politiecontacten is de groep van 15- en 16-jarigen; deze piek wordt overigens ook aangetroffen bij de totale Nederlandse bevolking. Bij de Marokkanen zijn echter ook veel jongens van 20 jaar en ouder met de politie in contact geweest, hetgeen erop wijst dat criminaliteit voor een aantal jongens in deze groep geen voorbijgaand (leeftijdgebonden) verschijnsel is.

De verdeling van de verdachten naar woonbuurt komt in grote lijnen overeen met het vestigingspatroon van de totale Turkse en Marokkaanse bevolking in Arnhem. Een uitzondering hierop is de Spijkerbuurt, waar beduidend meer jongens met politiecontact wonen dan gemiddeld. Ook het percentage alleenstaande Turkse en Marokkaanse jongens is in deze buurt disproportioneel hoog.

De delicten

Van de gepleegde delicten valt ruim 80% in de categorie vermogensdelicten. Dat is ook het landelijke beeld bij jeugddelinquenten, echter niet in zo sterke mate als bij deze groep het geval is. Daar staat tegenover dat de leden van de onderzoeksgroep relatief weinig agressieve en ruwheidsdelicten plegen. Er lijkt sprake te zijn van een duidelijk **instrumentele** motivatie (geldelijk gewin) bij deze groep.

Voorts valt bij de meerderjarige jongens (en dan met name bij de Turkse jongens) op dat er relatief vaak sprake is van overtreding van de Opiumwet en/of de Vuurwapenwet. De positie van Arnhem als doorvoerpunt van drugs zal hier vermoedelijk een rol spelen.

Turkse en Marokkaanse jongens maken zich in gelijke mate schuldig aan vermogensdelicten. Bij de agressieve delicten zijn de Turkse jongens oververtegenwoordigd, terwijl bij de ruwheidsdelicten de Marokkaanse jongens oververtegenwoordigd zijn.

Uit de cijfers blijkt niet dat gewelddadige criminaliteit en drugsverslaving vaker voorkomen onder Marokkaanse jongeren, dit in tegenstelling tot de uitkomsten van enkele onderzoeken in andere steden (Utrecht, Amsterdam).

De gerechtelijke uitspraken

Eind maart 1990 stonden in het totaal 92 jongens uit de onderzoeksgroep ingeschreven bij het Openbaar Ministerie in verband met een of meer strafzaken. Deze 92 jongens hebben over 1989 bij elkaar 158 strafzaken op hun naam staan. Op de peildatum, 29 maart 1990, was in 56 zaken door de rechter uitspraak gedaan. Hiervan werden er 33 geseponeerd en 7 geseponeerd 'met schriftelijke berisping'.

Men lijkt bij minderjarigen terughoudend te zijn met het opleggen van straffen; slechts bij uitzondering wordt de zaak niet geseponeerd, ongeacht het aantal delict-feiten of eerdere soortgelijke delicten. Bij meerderjarigen gaat men eerder over tot transacties en geldboetes. Slechts bij ernstige aanklachten (meer dan 12 gekwalificeerde diefstallen of zware mishandeling), met eerdere processen verbaal voor hetzelfde delict, komt gevangenisstraf voor.

7.1.4 De dossiers van (justitieel) hulpverleners

Reclassering en Raad voor de Kinderbescherming

Bij deze instellingen werden dossiers gevonden van 33 Turkse en 11 Marokkaanse verdachten uit de onderzoeksgroep. De dossiers zijn verre van volledig. Met name bij de conclusies met betrekking tot de Marokkanen past voorzichtigheid, omdat het om kleine aantallen gaat en de leeftijdsopbouw afwijkt van die van de totale groep Marokkaanse verdachten (de meerderjarigen zijn ondervertegenwoordigd).

- Voor zover bekend zijn zowel de Turkse als Marokkaanse jongens bijna allemaal in het herkomstland geboren, ze kwamen gemiddeld naar Nederland op 8-jarige leeftijd. In het herkomstland groeiden ze op bij hun moeder of (bij de Turkse jongens) ook wel de grootouders.
- Bij beide nationaliteiten is er een grote groep die geen onderwijs volgde vóór de komst naar Nederland. Waarschijnlijk gaat het daarbij om jongens, die in de kleuterleeftijd geëmigreerd zijn.
- In Nederland hebben de vaders vrijwel allemaal ongeschoold werk gedaan. Een groot deel van hen is nu werkloos of arbeidsongeschikt. De werkloosheid onder Marokkaanse en Turkse vaders (voor zover vermeld in

de dossiers) ligt rond de 50%. Alle moeders zijn (voor zover bekend) huisvrouw.

- Meer dan de helft van de jongens woont nog bij de ouders thuis. Bij de Marokkanen komen vrij veel één-ouder gezinnen voor¹. De Marokkaanse jongens komen zonder uitzondering uit grote gezinnen met gemiddeld 6 broers en zussen, de Turkse gezinnen zijn half zo groot. Er komen niet meer oudste of jongste kinderen voor onder de verdachten.
- Een aantal Turkse jongens heeft thuis conflicten, vooral met de vader. Zoons vinden hun vader streng en ouderwets, terwijl de vaders vinden dat hun zoon is vernederlandst en geen respect meer heeft. De Marokkaanse jongens zeggen thuis nauwelijks problemen te hebben.
- Volgens de dossiers volgen Marokkaanse jongens vaker onderwijs op MAVO-niveau, de Turkse daarentegen zitten vooral op LBO-scholen. Bij de Turken wordt veel gespijeld en is sprake van leer- en gedragsproblemen. Die hangen onder meer samen met gebrek aan motivatie en met gezinsproblemen. Bij Marokkanen spelen dit soort problemen veel minder of ze zijn minder geneigd daar voor uit te komen. Er is weinig verschil in spijbelgedrag tussen MAVO en LBO-leerlingen. Het is onbekend of de ouders contact onderhouden met de school.
- De meerderheid van de jongens is schoolgaand, van de niet-schoolgaanden is de meerderheid werkloos. Verhoudingsgewijs hebben meer Turkse jongens dan Marokkaanse werk, al is dat vaak geen vaste baan. Het gaat vrijwel altijd om ongeschoolde arbeid.
- Zakgeld is de belangrijkste inkomstenbron. De Marokkaanse jongens krijgen slechts een kwart van de circa 160 gulden die hun Turkse leeftijdsgenoten maandelijks (zeggen te) ontvangen. Gezien de sociaal economische positie van hun vaders moet de betrouwbaarheid van dit gegeven in twijfel worden getrokken.
- Sport is de belangrijkste vrije tijds-activiteit. Turkse jongens brengen meer tijd thuis door, en als ze uitgaan gaan ze eerder naar de discotheek toe. Marokkaanse jongens gaan vaker naar het buurthuis.
- Bij Marokkaanse jongens zijn geen opvallende motieven aan te wijzen met het oog op het gepleegde delict. Voor Turkse jongens is de invloed van slechte vrienden en geldgebrek een belangrijk motief. De reactie van de ouders op het delinquente gedrag verschilt niet tussen beide. Schrik en kwaadheid overheersen, de jongens worden berispt en krijgen ook wel eens een pak slaag. Sommige Turkse moeders worden ziek van het verdriet dat hun zoons hen aandoen.
- Er zijn opvallende verschillen tussen de Turkse en de Marokkaanse dadergroep, waarbij de Marokkaanse jongens in een aantal opzichten gunstig afsteken. Hun opleidingsniveau is hoger, en er zijn minder problemen op school, bovendien hebben ze geen conflictueuze relaties met hun ouders. Deze gunstige aspecten staan in schril contrast met de eerder geconstateerde hogere delinquentie onder Marokkaanse jongens. Het lijkt aannemelijk dat de groep Marokkanen, die door de reclassering bereikt wordt, slechts een 'bovenlaag' vormt van de totale groep Marokkaanse verdachten. Een tweede verklaring zou kunnen zijn dat Marokkanen terughoudender zijn in het toegeven van zaken die een smet kunnen werpen op de (familie-)eer.

¹= Dit is opmerkelijk, gezien het feit dat volgens de gegevens van de gemeente Arnhem slechts 2% van de Marokkanen gescheiden is.

De dossiers van de Stichting voor Jeugd en Gezin (SJG)

Bij de SJG bevonden zich 4 bruikbare dossiers van jongens uit de onderzoeksgroep. Het centrale thema in alle dossiers is het onhandelbare gedrag van de jongens, en de onmacht van de ouders om daarin (middels praten of fysieke sancties) verandering aan te brengen. In het algemeen heeft de moeder het meest contact met de jongen, en zij tolereert overtreding van de huisregels. Vader is bij 2 van de 4 jongens vaak afwezig.

Als uitgangspunt voor begeleiding van de gezinnen wordt in de dossiers overwegend gekozen voor een duidelijke structuur, met consequent na te leven afspraken en veel persoonlijke aandacht.

De registratie van Rijnside

De stichting Rijnside heeft de (geanonimiseerde) registratie van in 1989 afgesloten contacten ter beschikking gesteld van de onderzoekers.

De Turkse en Marokkaanse jongens zijn (in verhouding tot hun aandeel onder de Arnhemse jongeren) oververtegenwoordigd onder de cliëntèle van Rijnside. Onder hen zijn meer minderjarigen dan onder de Surinaams/Antilliaanse en Nederlandse cliënten.

Terwijl bijna de helft van de Nederlandse cliënten uit onvolledige gezinnen afkomstig is, komt dat bij Turkse cliënten nauwelijks en bij Marokkanen niet voor. Ze wonen nog grotendeels bij de beide ouders thuis, iets wat slechts een minderheid van de Nederlandse cliënten doet. Turkse en Marokkaanse cliënten zijn oververtegenwoordigd bij de internaatsbewoners.

Het aandeel van de scholieren onder de Turken en Marokkanen is hoger dan bij de andere etnische groepen, en het aandeel van de werklozen dienovereenkomstig lager. De belangrijkste inkomstenbron vormen de ouders bij alle etnische groepen, en de belangrijkste bronnen voor neven-inkomsten zijn diefstal, gevolgd door bijbaantjes.

Als belangrijkste terrein van hulpvraag wordt 'politie/justitie' genoemd.

Daarnaast scoren huisvesting, inkomen en onderwijs bij alle groepen.

Problemen met ouders of verzorgers doen zich voor bij alle allochtone groepen, en worden nauwelijks genoemd bij de Nederlandse cliënten.

7.1.5 De interviews met Turkse en Marokkaanse jongens

Er hebben 24 interviews plaatsgevonden. Er vonden (geheel volgens plan) 18 interviews plaats met Turkse jongens. Slechts de helft van de geplande 12 interviews met Marokkaanse jongens kon worden gerealiseerd. De leeftijdsopbouw van de geïnterviewde Turken komt ongeveer overeen met die van de totale groep minderjarige jongens met politiecontacten. Wat betreft woonwijk zijn Turkse jongens uit Klarendal ondervertegenwoordigd en die uit Presikhaaf oververtegenwoordigd. Bij de Marokkaanse jongens werd geen bevredigende afspiegeling bereikt.

De resultaten van de interviews laten zich als volgt samenvatten.

- De meeste jongens maken in hun vriendenkring kennis met crimineel gedrag. Dat houdt een incidenteel karakter wanneer zich op andere terreinen geen problemen voor doen.
- Het delinquente gedrag wordt gestabiliseerd wanneer er sprake is van problemen in hetzij de thuissituatie, hetzij op school.
- Bij **gezinsproblemen** gaat het om verstoorde gezagsrelaties tussen de jongen en zijn vader, om gebroken gezinnen en om wangedrag van de vader (verwaarlozing, mishandeling). De gezinsproblematiek kan escaleren als

reactie op de delinquentie of problemen op school. Cultuur-specifieke factoren (religieuze verplichtingen, uithuwelijking) spelen nauwelijks een rol in de conflicten tussen vader en zoon.

- Opmerkelijk is dat in een aantal gevallen ook broers van de geïnterviewde jongens bij de politie bekend zijn. Dit duidt op het belang van de opvoedingssituatie als criminogene factor.
- Als **schoolproblemen** worden gezagsproblemen genoemd, onderwijsachterstand ten gevolge van migratie en discriminatie door leerkrachten en medeleerlingen. De schoolproblematiek kan worden versterkt onder invloed van 'slechte vrienden' of de gezinsproblematiek. De mate waarin de jongeren zeggen te spijbelen komt overeen met de frequentie van -zelf gerapporteerde- criminaliteit.
- Frequent crimineel gedrag treedt op bij een combinatie van gezinsproblematiek en schoolproblematiek. Twee combinaties komen voor. Allereerst gedragsproblematiek op beide terreinen, ten gevolge van het onvermogen van de jongen om zich aan te passen aan situaties waarin eisen worden gesteld en gehoorzaamheid wordt verlangd aan autoriteitsfiguren. Daarnaast komt de combinatie voor van leermoeilijkheden op school en problemen thuis (gebroken gezinnen, wangedrag van vader).

De jongens zijn achteraf ingedeeld in drie groepen met oplopende niveau's van delinquentie, waarna de groepen onderling zijn vergeleken op een aantal andere factoren.

- De jongens uit de groep met de meest frequente delinquentie zijn in het herkomstland minder vaak opgevoed door moeders die steun kregen van grootouders en andere familieleden. Hun ouders willen zonder uitzondering remigreren, terwijl bij de andere ('lagere') delinquentiegroepen ouders voorkomen die ervoor hebben gekozen om hier te blijven.
- De relatie met de ouders is slechter naarmate het delinquentieniveau hoger is.
- Hoewel niet afwezig, is de godsdienstige betrokkenheid onder de jongens met een veelvuldige criminaliteit kleiner. Dat geldt met name bij de Marokkaanse jongens.
- Meer criminaliteit komt voor naarmate het opleidingsniveau lager is, er meer ordeproblemen zijn op school, meer gespijeld wordt en minder contact bestaat tussen de ouders en de school.
- De hoogte van het zakgeld is niet van invloed, wel de regelmaat waarin de jongens zakgeld krijgen: crimineel gedrag komt minder vaak voor wanneer er een vaste zakgeldregeling bestaat.
- Ouders van zwaardere delinquenten nemen vaker hun toevlucht tot fysieke straffen, onduidelijk is in hoeverre dat oorzaak dan wel gevolg is van het delinquente gedrag.
- Turkse jongens brengen meer, en Marokkaanse jongens juist minder tijd door in het buurthuis naarmate de delinquentie frequenter is.
- De meest criminele Turkse en Marokkaanse jongens hebben een vaste vriendenkring, bij de anderen is meer sprake van een wisselende vriendenkring.
- Jongens met geringe criminaliteit hebben doorgaans concrete toekomstplannen, bij de 'zware jongens' ontbreken deze geheel.

7.1.6 De interviews met ervaringsdeskundigen

Er hebben gesprekken plaatsgevonden met:

- 1) Twee medewerkers van het Allochtonenproject te Utrecht (ter oriëntatie).
 - 2) Een Nederlandse consulente, een Marokkaanse consulente en het hoofd van bureau Leerlingzaken van de gemeente Arnhem.
 - 3) Een coördinator buurtgericht jongerenwerk en een Turkse jongerenwerker. De eveneens uitgenodigde wijkagent was niet aanwezig.
 - 4) Een Nederlandse en een Marokkaanse informateur strafzaken van de Raad voor de Kinderbescherming.
 - 5) Een inspecteur en het hoofd van de Jeugdpolitie Arnhem en de parketsecretaris van de Officier van Justitie.
 - 6) Een maatschappelijk werker van de Stichting voor Jeugd en Gezin en een Marokkaanse jongeren/opbouwwerker. De eveneens uitgenodigde Turkse opbouw/jongerenwerker was niet present.
 - 7) Een coördinatrice van het Jongeren Advies Bureau. De eveneens uitgenodigde medewerker van het project Rijnside was afwezig.
 - 8) Een lerares/decaan van de Internationale Schakelklas, een coördinator van de opvang vroegtijdige schoolverlaters aan het Martin Luther King Centrum en een ex-docente van vormingscentrum Singraven.
 - 9) Twee Turkse en een Marokkaanse leerkracht Onderwijs Eigen Taal en Cultuur.
 - 10) Een Turkse opbouwwerker, een Turkse opbouwwerkster en de coördinator van de Stichting Welzijn Arnhem, team Buitenlanders.
- toegevoegd:
- 11) Een medewerker van het project Rijnside.

De belangrijkste uitkomsten van deze gespreksronde zijn:

- **Opvoeding en gezin**

De culturele kloof tussen de Nederlandse samenleving en de Turks/Marokkaanse samenleving leidt (met name bij traditionele gezinnen) tot spanningen tussen ouders en kinderen en tot identiteitsproblemen bij de kinderen.

Veel (met name traditionele) ouders kunnen deze kloof zelf niet overbruggen en sluiten zich daarom af van de buitenwereld. De kinderen begeven zich juist op jonge leeftijd al veel buitenshuis, buiten de invloedssfeer van de ouders. De verantwoordelijkheid voor het doen en laten van de kinderen buitenshuis wordt door de ouders bij de Nederlandse instanties (politie, school) gelegd, door de instanties bij de ouders.

Resultaat is, dat de kinderen buitenshuis in een niemandsland belanden. Bij veel gezinnen is sprake van 'pedagogische onmacht': de vader is veel afwezig en de moeder kan de opvoeding van het (veelal grote) gezin niet alleen aan. Zij moet daarbij meestal steun uit de omgeving (die zij in het thuisland had) ontberen.

Het niet of onregelmatig krijgen van zakgeld wordt gezien als een factor die direct bijdraagt tot crimineel gedrag.

- **Onderwijs en vorming**

Veel - veelal zelf ongeschoolde of laaggeschoolde - ouders zijn niet in staat hun kinderen te begeleiden bij hun schoolloopbaan. Scholen zijn geneigd dit onvermogen te interpreteren als gebrek aan interesse van de kant van de ouders. Het onderwijs sluit ook slecht aan bij de interesses en vermogens van veel jongens: de meeste jongens willen iets met hun handen

doen. Een tweede factor die bijdraagt tot het voortijdig schooluitval van deze jongeren is de economische druk op het gezin. Behoefte aan geld bij de jongere zelf en bij de ouders leidt ertoe dat de jongeren op 16-jarige leeftijd liever (zwart) werk zoeken, dan de school afmaken.

Voorzieningen die voortijdig schoolverlaters opvangen signaleren een toename van het aandeel van Turkse en Marokkaanse jongens in hun doelgroep.

Verder worden als problemen genoemd: discriminatie door medeleerlingen en leerkrachten en taalachterstanden bij met name op oudere leeftijd gemigreerde jongens.

- **Geloof**

De meeste ouders zijn praktiserend moslim, zij sturen hun kinderen vaak naar koranles in de moskee. Sommige kinderen moeten naast het onderwijs op de basisschool dagelijks enkele uren koranles volgen. Een zware belasting voor deze kinderen. Soms ontstaan - als het kind opgroeit - conflicten over het geloof. De invloed van het geloof op het (gezins)leven van de jongeren is iets, waarvan de Nederlandse (hulpverlenings)instanties zich vaak onvoldoende bewust zijn.

- **Hulpverlening**

Contactlegging met gezinnen door hulpverleners gaat niet over rozen, waarbij de taalbarrière en wederzijdse onbekendheid zeker een rol spelen. Twee Arnhemse instellingen hebben een methodiek ontwikkeld ten behoeve van de contactlegging met Turkse en Marokkaanse gezinnen, die goede resultaten lijkt op te leveren. Trefwoorden zijn: systeemgericht, outreaching, aanhoudend, inschakeling van de ouders en tijdsintensief. Voorts wordt opgemerkt dat buitenlandse jongeren, meer dan Nederlandse, behoefte hebben aan een strakke aanpak, met duidelijke regels en sancties. De onderlinge afstemming en samenwerking tussen hulpverlenende instellingen laat te wensen over: vaak zijn diverse hulpverleners tegelijk bezig met dezelfde cliënt. Dit is verwarrend voor de cliënt en het kan de hulpverlening frustreren.

Over de vraag of hulpverlening al dan niet op vrijwillige basis moet geschieden wordt verschillend gedacht. In ieder geval brengt hulpverlening met een verplichtend karakter soms contacten tot stand, die anders niet gelegd zouden worden.

Ook over de vraag of de hulpverlening effectiever geschiedt door allochtone hulpverleners wordt genuanceerd gedacht. Het inzetten van mensen met dezelfde culturele achtergrond lijkt met name van belang bij de hulpverlening aan (traditionele) ouders. In de hulpverlening aan jongeren is dit minder van belang. Sommige geïnterviewden waarschuwen voor een te krampachtige houding van Nederlandse werkers, die teveel rekening houden met de verschillende culturele achtergrond van de doelgroep: "Als je het onacceptabel vindt dat iemand de wet overtreedt, dan blijft dat onacceptabel, ook al heeft iemand een andere cultuur".

- **Criminaliteit**

Gebrek aan geld, gokverslaving en conflicten thuis worden gezien als belangrijke criminogene factoren bij deze groep. Het gevaar, dat deze jongens via kleine criminaliteit al snel belanden in zwaardere vormen van criminaliteit (heling, drugshandeling), gezien de Arnhemse situatie, zeer reëel aanwezig.

- **Verschillen tussen Turkse en Marokkaanse jongens**
Men is van mening dat de problematiek bij beide groepen gelijk is, maar er zijn verschillen in gradatie: de culturele kloof is groter voor de Marokkaanse gezinnen dan voor de Turkse.

7.2 Enkele conclusies

7.2.1 De interviewresultaten en de dossiergegevens: een poging tot validering

Oorspronkelijk werd beoogd om de resultaten uit de interviewronde met Turkse en Marokkaanse jongens te vergelijken met de gegevens verkregen uit het dossieronderzoek. Overeenstemming met de dossiergegevens zou dan een indicatie kunnen geven van de validiteit van de onderzoeksgegevens.

De vergelijking wordt beperkt door het feit dat slechts bij een zeer beperkt aantal dossiers alle benodigde informatie voorhanden was. Bovendien zijn er gegronde redenen om aan te nemen dat deze instellingen -met name bij de Marokkanen- slechts een 'bovenlaag' bereiken van jongere, relatief beter opgeleide verdachten.

In de volgende tabel worden de uitkomsten van de dossieronderzoek, de registratie van Rijnside en de interviewgegevens vergeleken op de factoren gezin, school en arbeid. De dossiergegevens van de SJG zijn niet opgenomen in de tabel, zij staan wel vermeld in de toelichtende tekst onder de tabel.

Tabel 16: Vergelijking van dossier- en interviewgegevens

	Dossiers justit.hulpv.		Registratie Rijnside		Interviews jongens	
	Turken	Marok.	Turken	Marok.	Turken	Marok.
Aantal:	33	11	18	7	18	6
Gezin						
- conflicten	10	1	4	2	3	1
- gebroken gezin	4	3	3	-	3	-
- wangedrag vader	onbekend		onbekend		2	1
(thuiswonend*	20	8	18 (T+M)		onbekend)	
School						
- gedrag/ordeprobl.	4	1	onbekend**		5	1
- leerproblemen	2	1	onbekend		4	-
- discriminatie	onbekend		onbekend		4	2
- spijbelen	11	1	onbekend		12	5
- afgebroken opl.	3	1	onbekend		10	2
(schoolgaand:	18	5	15 (T+M)		6	4)
Arbeid						
- vast werk	3	-	2 (T+M)		1	-
- los-vast werk	2	1	1 (T+M)		3	1
- werkloos	5	3	7 (T+M)		6	4

* Voor de volledigheid staat vermeld hoeveel jongens thuiswonen c.q. schoolgaand waren op het moment van het onderzoek. De genoemde problemen hebben betrekking op de totale groep: het kan gaan om problemen die men vroeger had toen men nog thuiswoonde c.q. naar school ging.

** In 5 gevallen werd 'onderwijs' genoemd als primair probleemveld. De aard van de problemen werd niet nader gespecificeerd.

Gezinsproblemen

- Bij de geïnterviewde jongeren is de relatie met de ouders slechter naarmate het delinquentie-niveau hoger is. Conflicten met ouders komen blijkens de interviews niet vaker voor bij Turkse dan bij Marokkaanse jongens. Uit de rapportage van het project Rijnside blijkt ook niets van een dergelijk verschil; wel hadden allochtone cliënten problemen met hun ouders en de autochtone Nederlandse cliënten nauwelijks. Bij de justitiële instellingen geven de dossiers echter een zeer rooskleurig beeld van de betrekkingen tussen Marokkaanse jongens en hun ouders, terwijl de Turkse jongens met beduidend meer conflicten zitten. De 4 jongens uit de dossiers van Stichting voor Jeugd en Gezin hadden allen problemen met de vaders.
- Volgens alle bronnen zijn de jongens uit gebroken gezinnen behoorlijk oververtegenwoordigd in de onderzoeksgroep. Het echtscheidingspercentage van Turken en Marokkanen ligt voor het overige zeer laag (1 respectievelijk 2%).
- Het in de interviews aan de orde gekomen wangedrag van de vader (verwaarlozing, mishandeling) was niet als afzonderlijke categorie te herleiden uit de dossiergegevens.

Schoolproblemen

- Interviews: meer criminaliteit komt voor naarmate het opleidingsniveau lager is, er meer orde problemen zijn op school, meer gespijeld wordt en minder contact bestaat tussen de ouders en de school. Er is daarin geen verschil tussen Marokkaanse en Turkse jongens.

Volgens de justitiële dossiers wordt door met name door de Turkse jongens gespijeld. Voor het overige lijken de Marokkaanse jongens vrijwel geen onderwijsproblemen te hebben. Ze volgen overwegend een opleiding op MAVO-niveau, terwijl bij de Turkse jongens, waar wèl onderwijsproblemen worden gemeld, het LBO-niveau het meeste voorkomt.

De Rijnside-gegevens met betrekking tot opleidingsniveau zijn niet naar nationaliteit uitgesplitst. Van de totale groep volgt echter minstens 75 % een LBO-opleiding.

- Gedragsproblemen (conflicten met leerkrachten, ordeproblemen) komen het meest prominent naar voren bij de geïnterviewde groep. In de justitiële dossiers worden ook wel gedragsproblemen op school genoemd. Bij Marokkanen zouden die echter nauwelijks voorkomen.
- Een aantal geïnterviewde jongeren heeft leerproblemen, meestal als gevolg van migratie op wat oudere leeftijd en/of een onderbroken schoolloopbaan. Leerproblemen worden in de justitiële dossiers enkele keren vermeld, maar niet als opvallende factor.
- Discriminatie door leerkrachten of medeleerlingen was niet als afzonderlijke categorie te herleiden uit de dossiergegevens.
- Met name onder de groep geïnterviewde jongens is het aantal jongens met een afgebroken opleiding dramatisch hoog. Uit de dossiers komt dit punt niet sterk naar voren.
- Spijbelgedrag komt volgens alle bronnen bijzonder veel voor. Het betreft meestal vrij ernstig (frequent) spijbelgedrag.

Arbeid

Volgens alle bronnen zijn de niet-schoolgaande jongens in meerderheid werkloos. De werkenden hebben meestal ongeschoold werk.

Conclusie

De verschillende bronnen lijken redelijk met elkaar te sporen. Wel kan vastgesteld worden dat in de interviews een ietwat andere groep is bereikt, dan de groep die wordt bereikt door de hulpverleners. In de geïnterviewde groep ligt een zwaarder accent bij jongens die vrij ernstige problemen op school hebben (en deze veelal voortijdig hebben verlaten). In de dossiers van de instellingen komt de onderwijsproblematiek wat minder prominent naar voren, terwijl de gezinsproblematiek wat prominenter aanwezig is.

Tot slot valt nog op te merken dat de Marokkaanse groep, die in de interviewronde slecht te bereiken was, ook door de andere instellingen slecht bereikt wordt. Dit geldt vooral voor de wat oudere Marokkaanse jongens.

Marokkaanse ouders gaan ervan uit dat Nederlandse instituties dat doen. En in de praktijk houdt niemand zich met hen bezig.

De rode draad van de hier gepresenteerde aanbevelingen is dan ook het streven naar het terugdringen van het niemandsland, dat wil zeggen het streven om meer samenhang en structuur aan te brengen in de leefwereld van de jongens, door middel van persoonlijke begeleiding en duidelijke regels. Die persoonlijke begeleiding sorteert het meeste effect wanneer zij wordt geboden door de ouders zelf. Het is dan ook van groot belang dat betrokkenheid van ouders bij het doen en laten van hun kind wordt vergroot. Het initiatief daartoe zullen veel ouders zelf niet nemen en dient dus van de zijde van de Nederlandse instellingen te komen. Inspanningen van Nederlandse zijde dienen er uiteindelijk op gericht te zijn de mogelijkheden van de ouders te vergroten om hun kind zelf op te voeden in de hen vreemde Nederlandse samenleving.

Het terugdringen van het niemandsland vereist dat Nederlandse instellingen opvoedingstaken waarnemen indien en zolang de ouders daartoe zelf niet bij machte zijn, dan wel hen helpen bij het uitoefenen van die taken. Begeleiding vanuit instellingen dient een integraal karakter te hebben; voorkomen moet worden dat een jongen uit het zicht verdwijnt wanneer zijn situatie niet langer valt onder de doelstelling of doelgroep van een instelling, om dan na enige tijd weer uit het niemandsland op te duiken bij een andere instelling. Traject-begeleiding en coördinatie tussen instellingen zijn daarbij sleutelwoorden. Het streven naar samenhang in het leefwereld van de jongen impliceert tot slot dat hulpverlening tracht de kloof tussen de jongere en diens ouders te verkleinen.

Bovenstaande overwegingen leiden tot een aantal concrete aanbevelingen:

8.2 Verbetering van de communicatie, coördinatie en signalering

Communicatie en coördinatie

In Arnhem houden verschillende instanties op het terrein van de hulpverlening, onderwijs en criminaliteitsbestrijding (politie/justitie) zich bezig met Turkse en Marokkaanse jongeren. Uit de interviews met deskundigen, maar ook uit de discussies in de klankbordgroep kwam naar voren dat de verschillende betrokkenen vaak niet voldoende op de hoogte zijn van elkaars werkzaamheden en beleid ten aanzien van deze groep. Er is een duidelijke behoefte aan verbetering van de onderlinge communicatie en coördinatie. De klankbordgroep, die ten behoeve van het onderhavige onderzoek in leven was geroepen, is als zodanig opgeheven. Het lijkt van groot belang dat de instellingen en de gemeente aandacht besteden aan en afspraken maken met betrekking tot de coördinatie en afstemming van de activiteiten van de verschillende relevante instellingen.

Signalering

Om een adequaat preventief beleid te kunnen voeren ten aanzien van individuele jongeren en gezinnen is het van belang in een vroegtijdig stadium te kunnen signaleren als er op meerdere terreinen problemen ontstaan. Uit het onderzoek blijkt namelijk dat een neergaande spiraal meestal ontstaat wanneer er problemen zijn op minimaal twee van de volgende drie terreinen: gezin, school en vrije tijd.

Omdat de instellingen op deze terreinen vaak in afzonderlijke circuits functioneren, is het niet vanzelfsprekend dat de meervoudige problematiek tijdig aan het licht komt. Hieraan dient bij het verder ontwikkelen van een preventief beleid veel aandacht te worden besteed. Een goede signalering is het fundament van een goed preventief beleid ten aanzien van individuele jongeren en gezinnen. Daarnaast is het van belang om een eenvoudig systeem te ontwikkelen gericht op **algemene signalering** ten aanzien van de totale groep Turkse en Marokkaanse jongeren. We doelen daarmee op het regelmatig (bijvoorbeeld eenmaal per jaar) op een rij zetten van een aantal kwantitatieve gegevens over de totale groep, die indicatief zijn voor de maatschappelijke positie van de groep.

Aan de hand van een dergelijk overzicht van indicatoren kunnen problemen en nieuwe tendensen tijdig worden gesignaleerd, waardoor het mogelijk is om het beleid ten aanzien van deze groepen vroegtijdig bij te sturen.

Een dergelijke 'harde' gegevensbasis kan bovendien nuttig zijn als beïnvloedingsinstrument richting lokaal bestuur en lokale politiek.

In een dergelijk signaleringssysteem zou men de volgende typen gegevens op kunnen nemen:

- onderwijsparticipatie: de aantallen Turkse en Marokkaanse jongeren op de diverse schooltypen (voortgezet onderwijs);
- schoolloopbaan: % voortijdig schoolverlaters, % spijbelaars, etc.;
- arbeidsmarktparticipatie: % werklozen, duur van de werkloosheid, opleidingsniveau van de werklozen;
- arbeid/educatie: deelname aan arbeidsprojecten, aantallen in banenpool, deelname aan andere voorzieningen/regelingen op het gebied van arbeid en educatie;
- politie/justitie: aantallen jongeren met politiecontacten, aard van de misdrijven, justitiële afhandeling.

Een deel van deze gegevens is reeds voorhanden, voor de verkrijging van andere gegevens zullen afspraken gemaakt moeten worden met de desbetreffende instanties. Mogelijk kan onderzoekscapaciteit bij de gemeente (O&S) worden ingezet ten behoeve van de (jaarlijkse) gegevensverzameling.

8.3 Voorlichting aan jongeren en hun ouders

Zonder essentiële kennis van de kenmerken, mogelijkheden en beperkingen van de Nederlandse samenleving is het voor ouders onmogelijk om hun kinderen te begeleiden. Voorlichting zou kunnen worden georganiseerd vanuit scholen, vormingscentra en buurthuizen, zomogelijk in samenwerking met zelforganisaties en moskeeverenigingen. Aangezien scholen in principe alle jongeren tot en met 16 jaar bereiken, vormen zij een belangrijk kanaal voor de hieronder uitgewerkte vormen van voorlichting. De doelen van de voorlichting zijn: het terugdringen van de informatie-achterstand, drempelverlaging voor de ouders en grotere communicatie tussen het onderwijs en buitenlandse organisaties.

Thema: Het Nederlandse onderwijssysteem

Hoe werkt het, wat zijn perspectieven van diverse opleidingen op de arbeidsmarkt. Wat is de waarde van diploma's; waarom doorleren; wanneer kom je in aanmerking voor studiefinanciering; welke inspanningen worden van de jongens en welke van de ouders verwacht. Gericht op ouders, maar ook op de jongeren zelf. Dergelijke voorlichting vindt incidenteel al plaats in Arnhem

(door zelforganisaties en de SWA). Deze initiatieven zouden een structureler karakter dienen te krijgen.

Thema: Cursus kinderopvoeding in Nederland

Veel buitenlandse moeders kampen met opvoedingsproblemen. Kritiek van hulpverleners op opvoedingsnormen ligt echter zeer gevoelig. Een mogelijkheid om informatie op een neutrale, niet bestraffende, manier is door middel van een cursus met een praktisch karakter, een 'deskundigheidsbevordering' voor opvoeders. De ervaring van de moeders zelf als praktijkdeskundigen wordt nadrukkelijk aangesproken. Het accent ligt daarbij meer op handige tips dan op falende moeders. De tips over de opvoeding moeten worden ingebed in meer algemene informatie over verschillen tussen de Nederlandse samenleving en de Turkse/Marokkaanse. Gedacht kan worden aan een cursus die wordt gegeven door een Turkse/Marokkaanse vrouw die respect geniet in de gemeenschap en die wordt afgesloten met een soort diploma om het nuttige karakter te onderstrepen.

Thema: Vormingsprogramma: 'Onderwijs, arbeidsmarkt en maatschappelijke normen.'

Gericht op het bijbrengen van kennis en sociale vaardigheden die Nederlandse kinderen als vanzelfsprekend leren van hun ouders. Mogelijke onderwerpen: schoolverzuim, het belang van diploma's, hoe je moet solliciteren, leren brieven schrijven, sociale wetgeving, CAO's, vakbonden en rechten, het belang van afspraken nakomen en op tijd zijn, omgangsvormen, grenzen aan de vrijheid in het maatschappelijke verkeer, nadelige gevolgen van een strafblad, gevaren van drugshandel, gokverslaving, kopen op krediet etcetera.

8.4 Trajectbegeleiding van jongeren/gezinnen met problemen

Naast de onderlinge afstemming in meer algemene zin, is een betere afstemming nodig van de hulp aan jongeren en gezinnen die met problemen kampen.

8.4.1 Coördinatie hulpverlening: trajectbegeleiding

Buitenlandse gezinnen hebben vaak te maken met een meervoudige problematiek. De verschillende gezinsleden komen dan in aanraking met meerdere hulpverleners, instellingen en overheden. Vaak lopen die hulpverlenings- en interventiepogingen langs elkaar heen. Voor veel gezinnen is dat uitermate verwarrend en veel van de goedbedoelde hulp heeft geen effect. Komt daar ook nog eens de taalproblematiek bij van een of meer gezinsleden, dan is de chaos compleet. Helaas spreken de meeste ouders weinig tot geen Nederlands.

Omdat is gebleken dat veel van de buitenlandse randgroepjongeren uit dit soort gezinnen komen, is het van belang dat het gezin wordt geholpen in een hulpverleningstraject. Voorgesteld wordt om hiervoor de functie van trajectbegeleider hulpverlening in het leven te roepen. Deze begeleider probeert op grond van signalen entree te krijgen in het gezin en biedt zijn diensten aan. Vaak zal dat beginnen met het wegwijs maken in de papierwinkel. Ook een incident kan een goede aanleiding zijn om de bemiddeling op te starten. Het is belangrijk dat de begeleider het vertrouwen van de gezinsleden kan winnen.

De begeleider tracht de hulpverlening zo goed mogelijk op elkaar af te stemmen en tracht daar zelf ook een meerwaarde aan toe te voegen. Het blijkt dat de relatie tussen vader en zoon vaak één van de oorzaken is van problemen op verschillende gebieden. Daarom is het van belang dat de begeleider ook in staat is met de vader een vertrouwensrelatie (betekenisrelatie) op te bouwen. Een niet te jonge functionaris van de eigen culturele achtergrond is dan het meest voor de hand liggend.

8.4.2 Onderwijscontactpersonen: trajectbegeleiding

Ouders met een zeer lage opleiding weten veelal niet hoe zij hun kinderen moeten begeleiden bij hun schoolloopbaan. Door de scholen wordt dit onvermogen veelal opgevat als desinteresse van de kant van de ouders. Het is van het grootste belang dat onderwijsinstellingen zich veel inspanningen getroosten om deze kloof tussen de school en de ouders te dichten. Gezien de rampzalige onderwijscarrière van veel Turkse en Marokkaanse leerlingen zijn speciale maatregelen gerechtvaardigd.

Momenteel wordt de schoolloopbaan van alle jongeren in de leerplichtige leeftijd globaal gevolgd (bureau leerlingzaken). Daarnaast wordt door bepaalde scholen gewerkt met onderwijscontactpersonen. Deze nemen, na signalen dat een leerling problemen heeft (schoolverzuim, slechte prestaties, slecht contact met de ouders), contact op met het gezin van de leerling.

Het inzetten van onderwijscontactpersonen specifiek ten behoeve van Turkse en Marokkaanse jongeren zou in onze ogen geïntensiveerd moeten worden en een structureel karakter moeten krijgen.

In de praktijk betekent dit: het aanstellen van Turks/Marokkaanse onderwijscontactpersonen die tot taak krijgen om, zodra er signalen zijn dat een Turkse of Marokkaanse leerling problemen heeft op school, het contact met de ouders tot stand te brengen door middel van persoonlijk contact (huisbezoeken). Dit betekent een behoorlijke tijdsinvestering.

De onderwijscontactpersoon werkt intensief samen met de school, maar is verbonden aan een daarvan onafhankelijke instantie, zodat het contact ook bij wisseling van school blijft bestaan.

Minstens één keer per jaar neemt de onderwijscontactpersoon de klasseleraar mee op het huisbezoek. Daarnaast wordt de contactpersoon belast met het opzetten en uitvoeren van een leerlingvolgsysteem. Het volgsysteem volgt de leerling langs het hele traject van onderwijsvoorzieningen aan de hand van geregelde evaluatiemomenten. Daarbij wordt niet alleen gekeken naar cognitieve vorderingen, maar ook naar het functioneren in de groep, contact met de leerkrachten, relaties thuis en schoolverzuim. De trajectbegeleiding zou al moeten beginnen op de basisscholen: uit gesprekken met deskundigen blijkt dat al in een zeer vroegtijdig stadium duidelijk wordt welke kinderen problemen (gaan) hebben met het onderwijs.

Afstemming

Indien er twee typen trajectbegeleiding worden gerealiseerd (één vanuit de hulpverlening en één vanuit het onderwijs), zal uiteraard gezorgd moeten worden voor goede onderlinge afstemming tussen deze twee sporen.

8.5 Opvang en begeleiding: vroegtijdige preventie

Veel ervaringsdeskundigen wijzen op het belang van vroegtijdige preventie: in veel gevallen heeft men de problemen al zien aankomen, maar wordt pas ingegrepen op het moment dat de zaak volledig uit de hand gelopen is. Door het aanbieden van een passend (begeleidings-) aanbod aan specifieke risicogroepen zou verder afglijden van deze jongeren in veel gevallen voorkomen kunnen worden. Het kan daarbij gaan om begeleiding van individuele jongeren of om groepsactiviteiten gericht op bepaalde risicogroepen.

Vroegtijdige preventie kan alleen bestaan bij de gratie van **vroegtijdige signalering**: signalen dat een jongere dreigt af te glijden, of dat zich nieuwe risicogroepen aandienen, dienen dus snel op de juiste plek te komen. Suggesties hiervoor zijn reeds behandeld in paragraaf 8.2.

8.5.1 Project Vroegtijdige preventie

Voorgesteld wordt om een voorziening te creëren ten behoeve van de opvang en begeleiding van jongeren uit gezinnen met een meervoudige problematiek. Deze voorziening neemt tijdelijk een aantal begeleidingstaken van de ouders over.

Het doel is het vergroten van de maatschappelijke integratie van de jongeren en het verbeteren van het vermogen van de ouders om hun kind op te voeden in de Nederlandse situatie.

Het aanbod is om de jongen door de week na schooltijd en incidenteel in het weekend en in de vakantie op te vangen en te begeleiden, in principe voor de duur van een jaar. Tijdens de opvang wordt gewerkt aan het versterken van de bindingen van de jongen met zijn sociale omgeving. Het programma bevat structurerende elementen als huiswerkbegeleiding, controle op schoolverzuim, vorming, bemiddeling in conflicten met ouders, leerkrachten of justitie. Naast het bieden van duidelijkheid en structuur zijn hartelijkheid, begrip en warmte minstens even belangrijke componenten. Er worden in dat kader ook activiteiten ontplooid als: groepsactiviteiten, sport, spelletjes, uitstapjes en feesten samen met de ouders. Er wordt gewerkt aan het opbouwen van een groepsgevoel, waaraan de jongere eigenwaarde kan ontleunen.

De begeleiders onderhouden contacten met het hele sociale netwerk rond de jongen: de school, ouders, eventueel vrienden, sportverenigingen, buurthuis en moskee. Er is een duidelijke structuur binnen het project; er zijn duidelijke regels over wat mag en wat niet, en die worden consequent nageleefd.

De deelname aan het project is niet vrijblijvend; er worden eisen gesteld aan de jongens, en er wordt medewerking gevraagd van de ouders. Om dat te onderstrepen worden er 'afspraken op maat' gemaakt tussen het project, de ouders en de jongere. Het begeleidingsplan van de jongere wordt in overleg met de ouders opgesteld. Gebrek aan instemming van de ouders is een ontbindende voorwaarde. Van de ouders wordt gevraagd dat zij thuis de afspraken en regels hanteren die zijn overeengekomen in het begeleidingsplan. Het moet de ouders duidelijk zijn dat het project een nuttig karakter heeft en het mag hen geen geld kosten. De jongen belooft mee te werken en weet dat hij bij gebrek aan medewerking van het project kan worden verwijderd.

De groepsleiding hoeft niet persé te bestaan uit Turken of Marokkanen. De contacten met de ouders moeten wel (mede) worden onderhouden door Turkse respectievelijk Marokkaanse contactpersonen die de taal spreken en

culturele barrières kunnen slechten. Zij dienen aanzien te genieten in de Turkse of Marokkaanse gemeenschap en bij voorkeur al wat ouder te zijn². Het project staat onder toezicht van een begeleidingscommissie, waarin mensen zitting hebben die inzicht hebben in de doelgroep. Het project is beperkt van omvang (15 tot 20 plaatsen), en kan een gemengd Turks/Marokkaans karakter hebben. Een apart Turks en een apart Marokkaans project geniet echter wellicht eerder het vertrouwen van ouders.

8.5.2 Vrijtijdsbesteding

Turkse en Marokkaanse jongens brengen na ongeveer hun twaalfde jaar het grootste deel van hun vrije tijd buitenshuis door. De oorzaak daarvan ligt in de culturele achtergrond. Traditioneel is het huis domein van de vrouwen en buiten het domein van de mannen.

Dit betekent dat deze jongens hun heil elders zoeken. Voor een deel bieden sportactiviteiten een uitkomst. Deze dienen dan ook zeker voortgezet en geïntensiveerd te worden. Daarnaast zien we de jongens in de Turkse café's, discotheken en gokhallen rondhangen. Helaas leveren deze plaatsen alles behalve een bijdrage aan een goede voorbereiding van deze jongeren op hun functioneren in de samenleving.

Het is daarom van belang de bestaande behoefte aan opvang en ontmoeting van deze groep(en) in juiste banen te leiden. Aantrekkelijke projecten in het sociaal cultureel werk kunnen, mits goed en consequent opgezet, hierin een belangrijke functie vervullen. Een aantal educatieve, sportieve en integratie-activiteiten zouden tevens deel kunnen uitmaken van deze projecten. Werkloze schoolverlaters en nieuwkomers vormen, wat betreft de invulling van de vrije tijd, eveneens een aandachtsgroep.

8.5.3 Continuering van laagdrempelige hulpverlening

In de interviews met deskundigen kwam naar voren dat de hulpverlening aan buitenlandse randgroepjongeren aanhoudend, out-reachend en laagdrempelig dient te zijn en zich dient te richten op de samenhang in de problematiek van de jongere. Er moet veel tijd worden geïnvesteerd in het leggen van contacten met de ouders en de jongens zelf en de kloof tussen beiden mag door de hulpverleners niet worden vergroot (zie ook paragraaf 6.5).

Een dergelijke methodiek wordt in Arnhem toegepast door instellingen als Rijnside en het Jongeren Advies Bureau (JAB).

Getuige de positieve ervaringen van de door ons geïnterviewde jongens en de waardering die van de zijde van jeugdpolitie en justitie werd uitgesproken, verdient het aanbeveling deze instellingen in de gelegenheid te stellen hun werkzaamheden te continueren (en zo mogelijk te intensiveren).

²= Het zal niet eenvoudig zijn om Turkse en Marokkaanse personen te vinden die in staat zijn deze relatief zware functie te vervullen, als de arbeidsvoorwaarden en beloning niet overeenkomstig aantrekkelijk te zijn.

8.6 De rol van justitie en politie

Veel ouders en ook functionarissen van instellingen zijn van mening dat de pakkans bij crimineel gedrag te gering is en dat politie en justitie vervolgens niet streng genoeg optreden.

De politie benadrukt daarentegen dat zij een opsporende en preventieve taak heeft. Interventie door de politie is een momentopname, en de effecten van gedragscorrectie door de politie zijn van korte duur.

Het Openbaar Ministerie is terughoudend bij het vervolgen van minderjarigen, temeer daar het effect van strafrechtelijke vervolging op het toekomstige gedrag beperkt is en het feit dat de jongere een strafblad heeft zijn toekomstperspectieven danig kan schaden. De waarde van justitiële interventie ligt eveneens meer in het dreigen met bestraffing dan in het voltrekken van de straf.

Kortom: straf heeft het meeste zin wanneer het wordt gegeven door personen waarmee de jongere een duurzaam contact heeft, zoals ouders of onderwijskrachten; en dan nog vooral in combinatie met het belonen van gewenst gedrag.

Eventuele verbeteringen in het optreden van politie en justitie ten aanzien van criminele jongeren dienen dus niet zozeer gezocht te worden in het vergroten **kwantiteit** (aantallen gepakte daders, aantal voorgeleidingen of de zwaarte van de opgelegde straffen), als wel in verbetering van de **kwaliteit** van het politie- en justitie-optreden ten aanzien van deze jongeren.

Wij doen in dit kader de volgende suggesties:

- Bij contacten met criminele jongeren dienen hulpverleners en (jeugd)politie nauwer samen te werken.
In samenspel kan een samenhangend behandelingsplan worden ontwikkeld. De politie kan daaraan een extra gewicht geven door op uitvoering van het plan aan te dringen en door betrokken te blijven met het vervolg, bijvoorbeeld door middel van een of meer vervolggesprekken. Voorts kunnen politie en hulpverlening onderling afspraken maken over de ten aanzien van specifieke jongeren te volgen (consequente) gedragslijn.
- De (jeugd)politie zou, bij een eerste contact met een jongere uit de doelgroep, contact op moeten nemen met de eerder voorgestelde hulpverlenerstrajectbegeleider. Deze gaat vervolgens na of er lopende hulpverlenerscontacten zijn met de desbetreffende jongere en zo nee, of deze geïnitieerd zouden moeten worden.
- Als de hulpverlening te maken heeft met een jongere met politie-contacten, dan zal de hulpverlener eerst overleg moeten voeren met de jongere over een eventueel overleg met de politie. De hulpverlener zal duidelijkheid moeten verschaffen over de reden van zo'n overleg en over de bescherming van vertrouwelijke informatie. Uiteraard zal de betrokken jongere toestemming moeten geven.
- De verschillende onderdelen van het politie-apparaat kunnen een belangrijke signaleringsfunctie vervullen; denk aan de jeugdpolitie, de surveillance, de narcoticabrigade, de wijkagenten en de vreemdelingendienst. Hieraan moet aandacht worden besteed bij de uitwerking van de signalering ten aanzien van individuele jongeren en gezinnen.
- Bij de behandeling van strafzaken zou het Openbaar Ministerie overleg moeten plegen met hulpverleners, met name over de vraag welke sanctie toegepast zou moeten worden. Hulpverleners beschikken vaak over

achtergrondinformatie die nuttig kan zijn voor het OM bij het bepalen van de meest effectieve sanctie.

8.7 Overige aanbevelingen

Er zijn door de geïnterviewde ervaringsdeskundigen ook een aantal thema's genoemd die wij zouden willen overnemen, zonder dat ze tot concrete aanbevelingen leiden.

- Er werd een mentaliteitsverandering bepleit op scholen en plaatsen waar de jongens vaak komen. Het moet normaal worden dat direct betrokkenen (leerkrachten, buurtwerkers en bewoners) er iets van zeggen wanneer ze met crimineel gedrag worden geconfronteerd. Voorkomen moet worden dat er een sfeer ontstaat waarin licht crimineel gedrag geaccepteerd wordt ("iedereen haalt wel eens wat uit"). Leerkrachten en functionarissen van instellingen moeten daarin expliciet worden ondersteund door het beleid van hun eigen instelling.
- Migranten wonen nog altijd in de buurten met het slechtste sociale klimaat, waar de kinderen gemakkelijk met criminaliteit in aanraking komen. Ghettovorming in de woonomgeving en daaraan gekoppeld in het onderwijs (de 'witte scholen-zwarte scholen'-problematiek) moet worden tegengegaan. Niet door een spreidingsbeleid waarbij de vestigingsvrijheid van buitenlandse woningzoekenden aan banden wordt gelegd, maar door ook de betere buurten voor hen toegankelijk te maken.
- Zolang er nog steeds sprake is van een grote werkloosheid onder migranten en van discriminatie op de arbeidsmarkt blijven voorgestelde scholingsmaatregelen lapmiddelen. Wanneer jongeren die met grote inspanning een opleiding hebben voltooid, vervolgens niet aan de slag komen, heeft dat een zeer negatieve voorbeeldwerking.

8.8 Tot slot

Uit het onderzoek zijn met name knelpunten en problemen naar voren gekomen, die liggen op het terrein van welzijn, onderwijs en politie/justitie. Knelpunten op het terrein van de arbeid zijn wat minder sterk naar voren gekomen, hetgeen uiteraard samenhangt met de leeftijd van de onderzoeksgroep.

De effectiviteit van het voorgestelde preventieve beleid wordt echter wel mede bepaald door andere maatschappelijke factoren, en dan met name de het perspectief van deze groep op de arbeidsmarkt. De samenleving zal deze jongens een behoorlijk toekomstperspectief moeten bieden. Daarom willen wij dit hoofdstuk afsluiten met enkele opmerkingen en aanbevelingen betreffende het maatschappelijk perspectief van deze jongeren.

Maatschappelijk perspectief: arbeid en educatie

De perspectieven van de groep Turkse en Marokkaanse jongeren op de arbeidsmarkt zijn niet rooskleurig. Turkse en Marokkaanse kinderen hebben praktisch geen voorbeelden van geslaagde jongeren van de eigen groep. Het lijkt op een vicieuze cirkel waarvan de motor demotivatie heet. Naast motivatie is het van belang dat de voorzieningen voor jongeren om wel kansen te krijgen op de markt van arbeid en scholing op peil worden gebracht. Er is dus veel aandacht nodig voor educatie en (bij)om)scholing, gericht op een vergro-

ting van de kansen op de arbeidsmarkt. Met de introductie van het Sociale Vernieuwingsbeleid zullen de inspanningen gericht op educatie en arbeid ook in meer algemene zin toenemen. Het preventief beleid ten aanzien van Turkse en Marokkaanse jongeren zal erop gericht moeten zijn, dat ook deze jongeren aan kunnen sluiten bij de reguliere activiteiten op het gebied van scholing en arbeid.

Om te voorkomen dat zij massaal in de vangnetten van het arbeidsmarktbeleid belanden (JWG, banenpools) zullen echter extra activiteiten ontplooid moeten worden, gericht op het wegwerken van de belangrijkste achterstanden. We denken dan met name aan de intensivering van het onderwijs in de Nederlandse taal en cultuur. Hieronder volgen enkele mogelijke concretiseringen, gericht op arbeid en educatie.

Taalschool voortijdige schoolverlaters

Veel Turkse en Marokkaanse jongens van 16 jaar en ouder kunnen de LTS-opleiding niet bijhouden, vervelen zich en verlaten de opleiding voortijdig. Ze zijn ongeschoold en beheersen het Nederlands onvoldoende, waardoor ze op de arbeidsmarkt geen enkele toekomst hebben. Er is behoefte aan praktische na-trajecten voor deze jongens.

In Rotterdam zijn goede ervaringen opgedaan met een zogenaamde taalschool. De taalschool richt zich op de leeftijdsgroep 16 tot 25 jarige buitenlandse drop-outs met als minimale opleiding de basisschool. Er wordt een aangepast programma geboden zonder vakken als engels en geschiedenis, weinig theorie en veel praktijk. Er wordt veel aandacht besteed aan Nederlandse taalles. In samenwerking met het Centrum voor Beroepsoefening en Beroepsoriëntatie (CBB) en het Kort-Middelbaar Beroeps Onderwijs (KMBO) wordt contact gelegd met werkgevers die voor de praktijkstage kunnen zorgen. Onderzocht dient te worden of in Arnhem een dergelijke taalschool is te realiseren.

Verbetering opvang en educatie van nieuwkomers

Het laat zich aanzien dat ook de komende jaren de gezinshereniging nog niet is afgerond. De opvang van late instromers en neveninstromers in het onderwijs laat veel te wensen over. De capaciteit van opvangvoorzieningen is te klein, er zijn grote wachtlijsten bij het taalproject basiseducatie, er zijn te weinig mogelijkheden om het scholingsaanbod te differentiëren naar leeftijd, opleidingsnivo en taalbeheersing, de aansluiting bij vervolgonderwijs is gebrekkig, en de coördinatie tussen bestaande onderwijsvoorzieningen voor buitenlandse jongeren is voor verbetering vatbaar.

Wanneer er geen oplossing voor deze knelpunten wordt gevonden, moet ook in de komende jaren worden gerekend op het ontstaan van nieuwe probleemgroepen in het onderwijs.

Concrete punten voor verbetering zijn de volgende;

- Uitbreiding capaciteit van het taalproject voor buitenlanders. Zonder voldoende beheersing van de Nederlandse taal zijn scholing, arbeidsmarkt en hulpverlening voor de jongere niet bereikbaar.
- De samenwerking en onderlinge afstemming van scholingsvoorzieningen die zich richten op buitenlandse jongeren moet worden verbeterd. Met name de mogelijkheden voor vervolgonderwijs voor oudere leerlingen moeten worden uitgebreid.
- De Internationale schakelklas speelt een cruciale rol bij de eerste opvang van nieuwkomers en boekt daarmee goede resultaten. De continuïteit van het onderwijs dient ook te worden gewaarborgd nu de arbeidsmarkt voor

onderwijsgevend en aantrekt. Verbetering van de arbeidsrechtelijke positie moet het verloop onder de leerkrachten tegengaan.

- Er dient een scholingsaanbod te worden ontwikkeld voor de groep zeer laag opgeleide nieuwkomers van 16 jaar en ouder, waarvoor nu geen enkele voorziening bestaat.

Gerichte leer- en werkprojecten

In verschillende sectoren zouden leerwerkprojecten voor buitenlandse jongeren moeten worden opgezet. Belangrijke voorwaarde is de baangarantie en de extra maatschappelijke begeleiding. Het Interculturele kinderopvangproject in Arnhem is volgens dit concept door de SWA ontwikkeld voor allochtone vrouwen en kan een succes genoemd worden. Ook voor jongeren kunnen dit soort projecten op de rails worden gezet.

Literatuurlijst

Bel Ghazi, H. Van Soek tot arbeidsmarkt. Het Wereldvenster, Houten 1988.

Berg-Eldering L. van de. Marokkaanse gezinnen in Nederland. Samson, Alphen aan de Rijn, 1978.

Eppink, A.A. Turkse en Marokkaanse jongeren in Nederland. Staatsdrukkerij, 1979.

Etnische Minderheden in Arnhem. Surinamers, Antillianen en Mediterranen op 1-1-1989. Afdeling Onderzoek en Statistiek gemeente Arnhem, oktober 1989.

Hirschi, T. Causes of delinquency. University of California Press, Berkeley, 1972

't Hoen, R. Met het oog op stiemen. Een onderzoek naar schoolverzuim en voortijdig schoolverlaten in Arnhem. Afdeling Onderwijs en Volksontwikkeling gemeente Arnhem, 1986

Inschrijftijd Turkse en Marokkaanse Woningzoekenden CRW regio Arnhem, mei 1989.

Jaarverslag Bureau Leerlingzaken schooljaar 1987/88. Afdeling Onderwijs en Volksontwikkeling gemeente Arnhem, 1988.

Jongman R.W. 'Criminaliteit als gevolg van de uitstoting uit het arbeidsproces'. In: Tijdschrift voor de Criminologie, 1982 nr. 1 blz. 3-20.

Junger, M. en Zeilstra, M. Deviant gedrag en slachtofferschap onder jongens uit etnische minderheden, Gouda Quint BV, Arnhem, 1989.

Junger-Tas, J. 'De theorie van sociale controle of sociale binding'. In: Tijdschrift voor Criminologie, 1985, nr. 5, blz. 244-265.

Kaufman, P. & Verbraeck, Marokkaan en verslaafd. Een studie naar rand-groepvorming, heroïnegebruik en criminalisering, Utrecht, afdeling Onderzoek ROVU, 1986.

Kwartaalbericht 89-2, afd O & S Gemeente Arnhem, 1989

Loef, K. Marokkaanse daders in de Amsterdamse binnenstad. Bestuursinformatie gemeente Amsterdam, afdeling Onderzoek en Statistiek, Amsterdam 1988

Onderwijsdocumentatie Gemeente Arnhem. Basisonderwijs: leerlingen op 16 januari cursusjaar 88/89. Afdeling Onderzoek en Statistiek, gemeente Arnhem 1989.

Statistisch Jaarboek, afd. O & S Gemeente Arnhem 1988/89.

Terlouw, G.J. en Susanne, G. Een preventieproject in Gouda. Eerste resultaten van een project voor Marokkaanse jongeren. WODC/Ministerie van Justitie, 's Gravenhage, 1990.

Wermölder, H. Van vriendenkring tot randgroep. Marokkaanse jongeren in een oude stadswijk. Het Wereldvenster, Houten, 1986.

Wetenschapswinkel Nijmegen. Turkse en Marokkaanse jongeren in Arnhem. Vooronderzoek naar randgroepgedrag. Nijmegen, 1989.

Bijlage 1

Beschrijving van wijken en buurten waar relatief veel Turken en/of Marokkanen woonachtig zijn.

Bronnen:

- Leeftijdsopbouw en Woningvoorraad per buurt en wijk op 1 januari 1989 in: Kwartaalbericht 1-89, Afdeling Onderzoek en Statistiek, Gemeente Arnhem, 1989.
- Stadsvernieuwingswijken van Arnhem, cijfermatig ingekleurd. Afdeling Onderzoek en Statistiek, Gemeente Arnhem, 1989.

WIJK: Oosten van Oude stad

buurt 11, Spijkerkwartier;

Een buurt met grotendeels (85 %) meergezinswoningen, meer dan de helft (57 %) van vóór 1906 en ruim driekwart (77%) huurhuizen. Het Spijkerkwartier was de eerste buurt waar zich massaal buitenlandse werknemers vestigden, vooral in pensions. Er is nog steeds een concentratie van voorzieningen voor minderheden en een sterke aanwezigheid van etnische middenstanders. De buurt kent een groot aantal jonge kamerbewoners. Het Spijkerkwartier heeft veel maatschappelijke achterstand. Er is een buurthuis (De Lommerd).

WIJK: Arnhemse Broek

buurt 20, Arnhemse Broek;

Een buurt met veel eengezinswoningen (61 %), vooral gebouwd tussen 1930 en 1945; het betreft voor 88 % huurwoningen. Het Broek is een typische gezinswijk en geldt daarnaast als een van de buurten met de grootste achterstand, onder andere door de zeer grote werkloosheid.

WIJK: Presikhaaf

buurt 23 & 24, Presikhaaf I en II;

Beide buurten bestaan overwegend uit meergezinswoningen (resp. 83 en 74 %), die vrijwel zonder uitzondering door een der woningcorporaties worden beheerd. Rond de 90 % stamt uit de wederopbouwperiode na de tweede wereldoorlog. Er sprake van een aanzienlijke maatschappelijke achterstand; de werkloosheid ligt ver boven het stedelijk gemiddelde. Er is de laatste jaren sprake van een sterke toename van het aantal bewoners uit minderheden. Er is een buurtcentrum in Presikhaaf I (De Snuffelpaal).

WIJK: Klarendal

buurt 30, Sint Marten;

Meer dan drie kwart van de woningen van Sint Marten is van vòòr 1906, grotendeels van het type "boven/beneden-woning". Slechts 17 % van de huizen is eigendom, de rest wordt gehuurd.

Sint Marten behoort tot de grootste achterstandsbuurten van de stad met een zeer hoge werkloosheid en een zeer hoog aandeel minimum-inkomens. Het percentage niet-nederlandse inwoners neemt reeds enige jaren af. Er is een buurthuis.

buurt 32 & 33, Klarendal Zuid en Noord;

In Klarendal Zuid heeft ingrijpende sanering en nieuwbouw plaatsgevonden. Dientenvolge is nu 62 % van het woningbestand van nà 1970, vooral "portiek-étagebouw". In Klarendal Noord is het overgrote deel van de woningen gebouwd vóòr 1930, het zijn met name boven/beneden woningen. Het eigen woningbezit in beide buurten is te verwaarlozen. Er wonen relatief veel gezinnen in Klarendal. Het aandeel van de etnische minderheden onder de bevolking is nog steeds groeiende. Klarendal behoort tot de buurten met de grootste maatschappelijke achterstand. De buurt raakte landelijk in opspraak toen bewoners in 1989 in actie kwamen tegen de overlast ten gevolge van de heroïnehandel in de buurt. Er is een wijkcentrum "Klarendal" en een buurtcentrum, "Ons Huis".

WIJK: Malburgen West

buurt 82, Malburgen West;

In Malburgen West staan relatief veel eengezinswoningen (43 %). Bijna twee derde van het huizenbestand is gebouwd in de wederopbouw-jaren en het betreft voor 88 % huurwoningen. De maatschappelijke achterstand in de wijk is aanzienlijk, met een werkloosheidspercentage van ca. 30 % (1986) en een hoog aandeel bijstandsontvangers, waaronder veel één-oudergezinnen. De buurt kent al jaren veel allochtone bewoners, eerst vooral Surinamers en Antillianen, de laatste jaren steeds meer Turken en Marokkanen. Er is een buurthuis, "de Zuidwester".

WIJK: Malburgen Oost

buurt 84, Immerloo I;

Een buurt met uitsluitend huurhuizen en veel (72 %) eengezinswoningen. Bijna 70 % daarvan werd in de jaren '60 opgeleverd. Immerloo I kent "vrij veel" achterstand.

buurt 86, Zeegsingel;

Ook hier relatief veel laagbouw (50 %), bijna allemaal (94 %) huurwoningen. De bebouwing rond de Zeegsingel is vooral (66 %) uit de jaren '50. Zeegsingel e.o. is een buurt met veel achterstand.

Voor de hele wijk Malburgen Oost geldt een werkloosheid van 26 % (1986) en er wonen veel bijstandsontvangers. Aanvankelijk was er sprake van een grote aanwezigheid van Surinamers en Antillianen. De laatste jaren hebben die plaats gemaakt voor een toenemend aantal Turken en Marokkanen. Het is een typische gezinswijk, met veel één-oudergezinnen. Er is één buurthuis (De Hobbit).

Bijlage 2

Cijfers uit de dossiers van justitieel hulpverleners

In de tabellen zijn de gegevens uit de dossiers van de Raad voor de kinderscherming en de Stichting Reclassering Arnhem samengevoegd.

Tabel 1: Leeftijd van migratie

Vertrokken uit herkomstland op leeftijd

	0 - 5 jaar	6 jaar of ouder	onbekend	geboren Nederland	Totaal
Turken	7	10	15	1	33
Marokkanen	1	3	6	1	11
Totaal	8	13	21	2	44

(Gemiddelde leeftijd van migratie (voor zover bekend) Turken: 8 jaar;
Marokkanen: 9 jaar)

Tabel 2: Opvoedingssituatie in het geboorteland

	Opgevoed door: Moeder	Ouders	Opa/oma	Onbekend	Totaal
Turken	4	1	4	23	32
Marokkanen	4	-	-	6	10
Totaal	8	1	4	29	42

Tabel 3: Onderwijs gevolgd in het geboorteland

Eén of meer jaar onderwijs gevolgd op nivo:

	Geen	Lager	Voort- gezet	Onbekend	Totaal
Turken	5	4	3	20	32
Marokkanen	3	2	-	5	10
Totaal	8	6	3	25	42

Tabel 4: Arbeidssituatie vader

	Werkt	Werkloos	Arbeids- ongeschikt	Onbekend	Totaal
Turken	10	9	4	10	33
Marokkanen	4	2	1	4	11
Totaal	14	11	5	14	44

Tabel 5: Huidige of vroegere beroepsniveau vader

	Onge- schoold	Geoefend	Geschoold	Onbekend	Totaal
Turken	9	2	1	21	33
Marokkanen	3	1	1	6	11
Totaal	12	3	2	27	44

Tabel 6: Arbeidssituatie moeder

	Werkt	Huisvrouw	Onbekend	Totaal
Turken	-	11	22	33
Marokkanen	-	3	8	11
Totaal	-	14	29	44

Tabel 7: Woonsituatie**Verdachte woont bij**

	Vader en moeder	Vader of moeder	Alleen	Eigen gezin	Inter- naat	Onbe- kend	Totaal
Turken	17	3	3	5	1	4	33
Marokkanen	5	3	-	1	-	2	11
Totaal	21	6	3	6	1	6	44

Tabel 8: Aantal broers en zussen

	Minder dan 5	5 of meer	Onbe- kend	Totaal
Turken*	19	6	8	33
Marokkanen**	0	6	5	11
Totaal	19	12	13	44

* = Gemiddeld aantal broers en zussen: 3

** = Gemiddeld aantal broers en zussen: 6

Tabel 9: Plaats in geboortelij

	Oudste van meerdere	Tussen- positie	Jongste van meerdere	Enig kind	Onbekend	Totaal
Turken	6	10	8	-	9	33
Marokkanen	1	4	1	-	5	11
Totaal	7	14	9	-	14	44

Tabel 10: Gescheiden ouders

	Ouders gescheiden		Onbekend	Totaal
	wel	niet		
Turken	4	22	7	33
Marokkanen	3	6	2	11
Totaal	7	28	9	44

Tabel 11: Conflicten met ouders

	Geen confl.	Confl. vader	Confl. moeder	Confl. algemeen	Onbe- kend	Totaal
Turken	17	8	1	1	6	33
Marokkanen	6	1	-	-	4	11
Totaal	23	9	1	1	10	44

Tabel 12: Niveau van gevolgd onderwijs (al dan niet voltooid) in Nederland

	LO	SVO*	LBO	SBBO**	MAVO	MBO/ Havo	Onbe- kend	Totaal
Turken	-	1	18	1	6	2	5	33
Marokkanen	2	-	2	1	4	-	2	11
Totaal	2	1	20	2	10	2	7	44

*= SVO = Speciaal Voortgezet Onderwijs

**= SBBO = Streekschool voor Beroeps Begeleidend Onderwijs

Tabel 13: Problemen in de schoolloopbaan
(NB: meer problemen per jongen zijn mogelijk)

	Leer- probl.	Gedrags- probl.	Spijbel gedrag	Afge- broken	Geen probl.	Onbe- kend	Totaal
Turken	2	4	11	3	6	8	33
Marokkanen	1	1	1	1	3	5	11
Totaal	3	5	12	4	9	13	44

Tabel 14: Contact ouders met de school

	Wel contact	Geen contact	Ouders onte- vreden	Onbekend n.v.t.	Totaal
Turken	7	2	2	22	33
Marokkanen	3	2	-	6	11
Totaal	10	4	2	28	44

Tabel 15: Dagelijkse bezigheid

	Vast werk	Los/vast werk	Werk- loos	School- gaand	Onbekend	Totaal
Turken	3	2	5	18	6	34*
Marokkanen	-	1	3	5	2	11
Totaal	3	3	8	23	11	44

* = Een verdachte volgt een opleiding en heeft daarbij betaald werk.

Tabel 16: Beroepsniveau werkende jongens

	Ongeschoold	Geoefend	Geschoold	Onbekend	Totaal
Turken	4	-	1	-	5
Marokkanen	1	-	-	-	1
Totaal	5	-	1	-	6

Tabel 17: Belangrijkste inkomstenbron

	Zakgeld ouders	Kranten- wijk	Werk	Uit- kering	Crimi- naliteit	Onbe- kend	Totaal
Turken	15	2	2	7*	1	6	33
Marokkanen	5	-	1	3	-	2	11
Totaal	20	2	3	10	1	8	44

* = Inclusief 1 studietoelage.

Tabel 18: Wijze van vrijetijdsbesteding

	Turken	Marokkanen	Totaal
Thuis	8	2	10
Buurthuis	4	4	8
Straat	6	2	8
Sport	12	4	16
Discotheek	4	-	4
Café	1	1	2
Koffiehuis	4	1	5
Onbekend	12	4	16
Totaal	51	18	69
Totaal aantal personen	33	11	44

Tabel 19: Motieven voor delicten

	Slechte vrienden	Verveling	Geldgebrek	Drank, drugs	Overig	Onbekend	Totaal*
Turken	10	2	9	2	2	10	35
Marokkanen	2	2	1	2	3	2	12
Totaal	12	4	10	4	5	12	47

* = Meerdere antwoorden waren mogelijk.

Tabel 20: Reacties van ouders op het door hun zoon gepleegde delict

	Schrik	Woede, verbaal	Woede, fysiek	Ziekte moeder	Huis-arrest	Schade vergoeding	Onbekend	Totaal
Turken	6	8	3	2	-	1	13	33
Marokkanen	2	1	1	-	2	-	5	11
Totaal	8	9	4	2	2	1	18	44

Bijlage 3

Interviews praktijk-deskundigen: aandachtspunten

1 Probleemanalyse

a Voordat we het gaan hebben over de mogelijke maatregelen zou ik van ieder van u graag horen hoe volgens u de situatie van de Turkse en Marokkaanse jongeren in Arnhem eruit ziet.

Welke problemen zijn er en waar worden ze door veroorzaakt?

Check: -ouders
-school
-hulpverlening
-politie
-diverse instellingen

b Waarin onderscheiden buitenlandse jongens zich van de Nederlandse?

c Welke verschillen kunt u daarbij aangeven tussen Turkse en Marokkaanse jongens?

d Wat zijn de sterkste kanten van de jongens zelf?

2 Huidig beleid

a Kunt u in het kort aangeven wat voor activiteiten/beleid er op dit moment bestaan voor buitenlandse jongeren?

b Heeft u te maken met de jongeren uit de doelgroep van het onderzoek? (Turks/Marokkaanse jongens, 12 tot 24 jaar, politiecontact)

3 Ideeën voor een preventief beleid

a Stelt u zich voor dat u over voldoende middelen (tijd, geld en mensen) zou beschikken om een preventief beleid voor Turkse en Marokkaanse jongeren te ontwikkelen. Wat zou er volgens u dan moeten gebeuren? U hoeft zich niet te beperken tot uw eigen instelling.

Check: -versterking eigen identiteit (hoe)	-vrijblijvendheid deelname (hoe)
-algemeen/specifiek beleid	-expliciteren normbesef (hoe)
-betrokkenheid ouders (hoe)	-verschil Turken/Marokkanen

b Aan welke randvoorwaarden zou moeten worden voldaan om dit idee te realiseren (financieel, organisatorisch, menskracht)

c Wat zou uw eigen rol daarin kunnen zijn?
Welke rol zouden andere instellingen kunnen vervullen?

d Wat is er ooit eerder geprobeerd en met welk resultaat?

Check: achterliggende gedachtengang

Bijlage 4
Toestemming Ministerie van Justitie

MINISTERIE VAN JUSTITIE

Postbus 20301

2500 EH 's-Gravenhage

tel.: (070) 70 79 11; telex 34554 miv nl

~~Gemeentepolitie Arnhem~~

Klass.nr.: - 1.355.65

Ingek. - 4 DEC. 1989

Korr.nr.: 11623

Aan de heer A.P. de Vries, Commissaris

van de gemeentepolitie te Arnhem

t.a.v. drs. H. Bruinink, drs. F. Kemper

medewerkers van Van Dijk & Van Soomeren BV

Postbus 9050

6800 GN ARNHEM

Uw brief: 21 november 1989

Onderwerp: verzoek om inzage justitiële gegevens

Ons kenmerk: Hfd. Afd. Staats- en Strafrecht

Nummer : 1623/289

Datum : 29 november 1989

Uw brief van 21 november j.l., per fax, heb ik ontvangen. U verzoekt mij hierin om medewerking aan een onderzoek naar jongens van Turkse en Marokkaanse afkomst, woonachtig in Arnhem en directe omgeving, van 12 tot en met 23 jaar, die in een bepaalde periode met de politie in aanraking zijn gekomen, inclusief zij die intern buiten Arnhem zijn geplaatst, doch in Arnhem woonachtig zijn. In het kader van dit onderzoek verzoekt u om toestemming tot inzage in strafdossiers, politiedossiers en dossiers afkomstig van de raden voor kinderbescherming.

In antwoord op uw verzoek bericht ik u dat ik in principe bereid ben mijn toestemming te verlenen. Ik verbind hieraan echter de voorwaarden zoals beschreven in bijgevoegde verklaring. Het doel van deze verklaring is om de persoonlijke levenssfeer van hen wier namen in bijvoorbeeld strafdossiers, persoonsdossiers of de registers van de justitiële documentatiedienst voorkomen, tegen onge-rechtvaardigde inbreuken te beschermen.

Zodra ik bijgevoegde verklaring door u ondertekend heb terug ontvangen, zal ik u mijn definitieve toestemming doen toekomen.

Overigens mag ik u erop wijzen dat voor toestemming tot het interviewen van per-

bezoekadres

inlichtingen bij

doorkiesnummer

bijlage(n)

Schedeldoekshaven 100

2511 EX 's-Gravenhage

Verzoeken slechts één zaak in uw brief te behandelen en bij beantwoording de datum en het kenmerk te vermelden

MN 05/86-b/SF 41 - Hg 30657

MINISTERIE VAN JUSTITIE

Postbus 20301

2500 EH 's-Gravenhage

tel.: (070) 70 79 11; telex 34554 mvj nl

sonen, wier gegevens zijn ontleend aan bovengenoemde dossiers bij mij een apart,
en voor elk persoon afzonderlijk verzoek, dient te worden gedaan.
Aan toestemming daarvoor kan ik bijzondere voorwaarden verbinden.

De Minister van Justitie,
Namens de Minister,
Het Hoofd van de Hoofdafdeling
Staats- en Strafrecht,
voor deze,

bezoekadres

Schedeldoekshaven 100
2511 EX 's-Gravenhage

inlichtingen bij

doorkiesnummer

bijlage(n)

Verzoeken slechts één zaak in uw brief te behandelen en bij beantwoording de datum en het kenmerk te vermelden
MN 05/86-b/SF 41 - Hq 30657

V E R K L A R I N G

Verklaring met betrekking tot

Hierbij verklaart ondergetekende. drs. H. Bruinink.....

in te stemmen met de onderstaande voorwaarden:

- A) dat hij/zij geen fotokopieën maakt van de ter inzage gegeven documenten;
- B) dat hij/zij aan de belangen van de in de documenten genoemde personen of hun nabestaanden bij publicatie of andere informatieverstrekingen gebaseerd op de raadpleging, geen onevenredig nadeel toebrengt;
- C) dat hij/zij geen tot individuele natuurlijke personen en rechtspersonen herleidbare gegevens in de openbaarheid zal brengen dan met toestemming van de Minister van Justitie;
- D) dat hij/zij geen contact opneemt met de personen of hun nabestaanden op wie de ter inzage gegeven documenten betrekking hebben, tenzij de Minister van Justitie daartoe afzonderlijk toestemming verleent;
- E) dat hij/zij het concept van een voorgenomen publicatie aan de Minister van Justitie zal voorleggen ter verificatie, of hij/zij heeft voldaan aan de onder B. C en D genoemde vereisten;
- F) dat hij/zij de bevoegdheid van de Minister van Justitie erkent de publikatie van bepaalde uit de ter inzage gegeven documenten afkomstige gegevens te verbieden;
- G) dat hij/zij geheimhouding zal betrachten van alle aan de ter inzage gegeven documenten ontleende gegevens welke niet voor publikatie worden vrijgegeven;
- H) dat hij/zij de Staat vrijwaart tegen eventuele aansprakelijkstelling, voortvloeiende uit het verlenen van toegang tot de archiefbescheiden;
- I) dat hij/zij van de publikatie één exemplaar aan de Minister van Justitie ter beschikking stelt.

Handtekening:.....

Datum :.....

Bijlage 5

Deelnemerslijst Klankbordgroep project Buitenlandse Randgroepjongeren

- Dhr. A. Elabbas, Team Buitenlanders SWA en Marokkaans Jongeren project 'Darna'.
- Dhr. C. Janssen, Stichting Jeugd en Gezin.
- Dhr. B. Vreeburg, Raad voor de Kinderbescherming
- Dhr. C. Duman, Team Buitenlanders SWA en betrokken bij de Turkse jongerenvereniging AGD in het Turks Centrum.
- Dhr. B. Kleinbreteler, Buro Leerlingenzaken, gemeente Arnhem.
- Mvr. D. Mensing de Charante, Jeugd- en zedenpolitie, Arnhem.
- Mvr. H. van Dijk, Jeugd- en zedenpolitie, Arnhem.
- Dhr. E. van Eindhoven, Vormingscentrum Singraven.
- Dhr. F. Kemper, v. Dijk & v. Soomeren bv Amsterdam.
- Dhr. F. Alsemgeest, Bestuursdienst, B en O, gemeente Arnhem.
- Mvr. G. Loves, Jongeren Advies bureau/CMW Arnhem.
- Dhr. H. Oonk, Algemeen Team, SWA.
- Dhr. I. Balikoc, Turks Jongerenproject 'Volkan'.
- Dhr. J. Trooster, Team Buitenlanders, SWA.
- Dhr. J. van Nooijen Kooij, Arrondissementsbureau Reklassering.
- Dhr. J. Coldewijn, stichting Rijnside, instelling voor randgroep jongerenwerk.
- Mvr. L. Bloemberg, Dienst WVG, sector Welzijn, Gemeente Arnhem.
- Dhr. N. Moerli, Stichting Rijnstad, Arnhem.
- Dhr. P. Bosch, Bestuursdienst, B. en O. gemeente Arnhem.
- Mvr. P. de Savornin Lohman, v. Dijk en v. Soomeren bv Amsterdam
- Dhr. R. Breuer, Jongerencentrum, Willem I.